

SZAKDOLGOZAT

**KOVÁCS DÁNIEL LÁSZLÓ
2022.**

**Pécsi Tudományegyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Történettudomány Intézet
Újkortörténeti Tanszék**

**Két korszak határán. A hivatalviselő elit prozopográfiai vizsgálata
Somogy vármegyében 1808 és 1830 között.**

Készítette: KOVÁCS Dániel László

Témavezető: Dr. habil. GÖZSY Zoltán egyetemi docens tanszékvezető

Pécs, 2022.

Tartalom

1. Bevezetés	1
2. Forrásbázis és módszertan ismertetése	3
2.1. Kutatás időkeretei, forrásbázisa	3
2.2. Kutatás módszertana.....	5
3. Historiográfiai áttekintés.....	8
3.1. 1848–1849 utáni történetírás	8
3.2. A két világháború közötti történetírás.....	12
3.3. 1945 utáni történetírás	14
3.4. „Kortárs” történetírás.....	16
4. A tisztikar előélete, hivatalba lépés előtt	21
4.1. A hivatali előélet megléte vagy hiánya	21
4.2. A hivatali előmenetel állomásai	27
4.3. Birtokosi háttér	32
5. Hivatali tevékenység alatt	39
5.1. Megerősítések, hivatalnokváltások és személycserék okai	39
6. Hivatal után, továbblépési lehetőségek.....	47
6.1. Továbblépési lehetőségek a vármegyében	47
6.2. Továbblépési lehetőségek országos hivatalokra.....	51
7. Összegzés	57
Mellékletek	59
Forrásanyag	74
Irodalom	76

1. Bevezetés*

A 19. század első fele a magyar történetírás egyik leginkább kutatott témaköre. Ennek ellenére a korszakon belül egyes évtizedek feldolgozottsága igencsak változó. Amíg a napóleoni háborúk esztendői, illetve a reformkor állandóan frissülő, nagyszámú kurrens szakirodalommal büszkélkedhet, addig a kettő között elhelyezkedő 1810-es, 1820-as évek bibliográfiája érezhetően szerényebb publikációs számmal rendelkezik.¹ Különösen nagy vakfoltot jelent a történetírásban ezen átmeneti évtizedek liberalizálódó vármegyei közéletének, vármegyei elitjének vizsgálata. Jelen munka éppen emiatt egy olyan kutatást vállalt fel, amely a periódus közigazgatásának alaposabb megismeréséhez járul hozzá, mind igazgatás-, mind társadalomtörténeti szempontokból.

A témaválasztás mögött összetett okok húzódnak meg. Az utóbbi két évtizedben érezhetően felélénkültek a vármegyei hivatalviselőkkel foglalkozó kutatások – többek között Somogy megyében is. A törvényhatóság ezeréves történelmét átfogó archontológiai összeállítás ugyan még nem született, de Szijártó M. István munkásságának köszönhetően a 18. század feldolgozása már megtörtént,² míg Polgár Tamás az 1800-as évek eleji tisztikar egyes tagjainak személyi háttérét vázolta fel több ízben.³ Egyrészt ezeket a kutatásokat kívánja folytatni a dolgozat, másrészt önálló problémafelvetésként koherens narratívát kíván nyújtani az említett évtizedek vármegyei tisztviselőiről. Bár a szöveg főként csupán Somogyra összpontosít, annak egyes szakaszai túlmutatnak a vármegye határain. Ahogy Horváth Gergely Krisztián fogalmazott a vidéki társadalomtörténet kutatási lehetőségeit tárgyaló tanulmányában: „A megyei szint vizsgálata [...] nem öncél, hanem mezoszinten elvégzett elemzés egy általánosabb makrofolyamat megragadásához.”⁴ Ezt a gondolatmenetet követi e tudományos munka szerkezete is: amíg a szakirodalmi, historiográfiai háttér általánosságban mutatja be a 19. század eleji vármegyei önkormányzatot, a hivatalviselést és a tisztújításokat, addig az önálló kutatási részek Somogyra fókuszálnak, viszont ez a nagy egészeről szerzett ismereteinkkel összhangban,

* Ez a dolgozat a PTE BTK Történettudományi Intézet oktatóinak, valamint az MNL Somogyi Megyei Levéltár dolgozóinak segítségével nem születhetett volna meg ebben a formában. Visszajelzéseiket, iránymutatásaikat különösen köszönöm.

¹ Az 1810-es, 1820-as évek történetírói alulreprezentáltsága feltehetőleg több okra vezethető vissza. A tényezők között nagy valószínűséggel ott találjuk a „nagy” egyéniségek, a sorsfordító események, valamint az országgyűlési élet hiányát. Részletesebben lásd Soós 2007. 92.

² SZIJÁRTÓ 2010. 445-466.

³ POLGÁR 2001. 121-136.; POLGÁR 2004. 39-62.; POLGÁR 2007. 81-100.

⁴ Idézet: HORVÁTH 2015. 424.

A mezoszint mint kifejezés megalkotása Horváth nevéhez köthető, aki a történeti vármegyék (vagy akár járások) vizsgálata kapcsán állapított meg egy átmeneti szintet a már létező mikro- (kisebb közösségek, falvak, városok stb.) és makrotörténeti (nagy egész) vizsgálatok között, felhívva a figyelmet arra, hogy a megyetörténet korántsem meghaladott műfaj, csupán „le kell pattintanunk róla a századfordulás pozitivizmus sarát.” HORVÁTH 2015. 423.

azokra reflektálva, néhol azokat magyarázva történik. A dolgozat tehát alapvetően a régi századelő méltóságviselői rétegét kívánja megragadni egy konkrét vármegyén keresztül, miközben a következő kérdésekre keresi a választ: Milyen változások figyelhetők meg a tipikus hivatalnoki életpályákban? Hogyan alakultak át a tisztviselőkkel szemben támasztott elvárások? Milyen hivatali előzményekkel, előélettel, családi, birtokosi háttérrel kellett rendelkezniük? Hova vezetett karrierjük? Újraválasztották őket, feljebb léptek a hierarchiában vagy megbuktak? Milyen továbblépési lehetőségeik voltak a vármegyei tisztikaron kívül?

A bécsi udvar 1812-től kezdve egészen 1825-ig nem hívta össze a magyar rendek országgyűlését, így a nemesi sérelmi politizálás legfelsőbb fórumaként a vármegye és annak közgyűlése funkcionált vizsgált korszakunkban. Emiatt különösen fontos megismerni a periódus hivatalviselőit, mint az országgyűlés nélküli időszak legfontosabb helyi döntéshozó és véleményformáló szereplőit. Miután egyes egyedi életutak kiemelése a tisztikarból jelentősen félrevezethetné a kutatást – a természettudományokból ismert egy vizsgálat nem vizsgálat alapelve szerint – a dolgozat a méltósághordozók csoportját inkább a *prozopográfia* módszertanának jegyében, azaz egy kollektív adatgyűjtés formájában dolgozza fel, és ennek eredményeiből von le messzemenőbb következtetéseket.⁵

⁵ A dolgozat prozopográfiai megközelítésének metodikájáról l. a szöveg módszertani fejezetét (2.2. Kutatás módszertana).

2. Forrásbázis és módszertan ismertetése

2.1. Kutatás időkeretei, forrásbázisa

Mielőtt részletesen bemutatásra kerülne a kutatás forrásbázisa és módszertana, célszerű először a vizsgálat kronológiai kereteit, a dolgozat címében szereplő időszak határait, az 1810-es, 1820-as évek kijelölésének okait meghatározni. A napóleoni háborúk, illetve a reformkor közötti időszak körülhatárolása egzakt évszámokkal nem könnyű feladat. Első lehetséges kezdődátumként felmerülhetne az 1809-es esztendő, amikor utoljára került összehívásra a rendiség egyik legfontosabb intézménye, a nemesi felkelés (inszurrekció), ennek kudarca pedig messzemenő politikai következményekkel járt a Magyar Királyság kormányzására nézve. A következő lehetséges időpontként az 1812-es év hozható fel, Napóleon sikertelen oroszországi hadjáratának és a korszak utolsó összehívott országgyűlésének esztendeje. Ha ragaszkodni szeretnénk a hadtörténelmen alapuló periodizációhoz, akkor a háborús konfliktus 1815-ös végénél lenne érdemes meghúzni a korszakhatárt, eddigre azonban a magyar politikai életben egyértelműen már egy másik éra kezdődött. A záróidőpont meghatározása hasonlóan problematikus. Az 1823-as vármegyei ellenállási mozgalom közéletélénkítő hatása miatt akár be is tölthetné ezt a szerepet, de ezzel rendkívül előre tolnánk a reformkor klasszikus értelemben vett határait. Az 1825–1827-es országgyűlés szintén felmerülhetne váltópontként, de ezen eseményen inkább még a rendi jelleg érvényesült, mintsem a későbbiekben megfigyelhető reformszellem, a sérelmi politikán csak a Magyar Tudós Társaság felállítása, illetve az 1790–1791-es diéta *operátumainak* (munkálatainak) elővétele, megtárgyalása mutatott túl. Így marad az 1830-as határ, amelyet rendszerint Széchenyi István *Hitelének* megjelenéséhez, illetve a következő esztendőben meginduló operátumokról szóló vármegyei vitaélethez köthető.⁶

A dolgozat a korszakot a lehető legtágabb kronológiai keretek között, azaz 1809 és 1830 között értelmezi, a címben olvasható kronológiai kijelölés ezt fedi. Ezen időintervallum során Somogyban, ha beleszámoljuk az 1809-es esztendőt megelőző utolsó, 1808-as restaurációt is, öt alkalommal tartottak tisztújító közgyűlést (1808-ban, 1813-ban, 1817-ben, 1824-ben és 1828-ban), míg két alkalommal (1816-ban és 1830-ban) a megüresedett alispáni székek betöltéséről nagygyűléseken döntött a vármegye.⁷

⁶ A legutóbbi ezredforduló óta a reformkor kezdetének problémaköréről értekezett a teljesség igénye nélkül: CSORBA 2000. 77-79.; KATUS 2012. 198.; PAJKOSSY 2003a. 191, 192. Az operátumok somogyi vonatkozásait tárgyaló Jutai Péter Somogyban a reformélet kezdetét szintén az 1830-as évek elejére tette. JUTAI 2004–2005. 13, 14.

⁷ A restaurációk jegyzőkönyvei: MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1808. 587-600.; 1813. 695-709.; 1817. 665-687.; 1824. 233-255.; 1828. 650-677.

	Dátum	Típus	Elnököl	Titulus
1	1808. augusztus 8.	tisztújítás	Széchenyi Ferenc	főispán
2	1813. augusztus 23.	tisztújítás	Teleki László	főispán
-	1816. április 24.	másodalispán- választás		
3	1817. október 8.	tisztújítás	Sigray József	főispáni helytartó
4	1824. május 3-6.	tisztújítás		főispán
5	1828. június 30.	tisztújítás		
-	1830. augusztus 3.	első alispán- választás		

1. táblázat: Somogy vármegye tisztújítással járó közgyűlései 1808 és 1830 között

A dolgozat prozopográfiai kutatásának személyköre alapvetően az e tisztújításokon⁸ megválasztott méltóságviselőket⁹ fedi le, közülük is a legnagyobb figyelmet a tényleges befolyással rendelkező alispánoknak, főszolgabíráknak szentelem. Természetesen a teljes hivatali elit vizsgálatához hozzátartoznak olyan tisztségek viselői is, mint a jegyző, a főadószedő, a számvevő, az ügyész, és az alszolgabíró. E személyek bevonása nélkül az alispánok, a főszolgabírók előmenetelét nem lehetne érdemben vizsgálni, a tisztikarban tapasztalható fluktuációt nehezebben lehetne értelmezni. Némely – valódi hatalommal kevésbé rendelkező – tisztséget (levéltárost, orvost, földmérőt, esküdtet) ellenben így is nagyrészt figyelmen kívül hagyok Szijártó M. István módszertana nyomán,¹⁰ velük csak néhány hivatali átjárás kapcsán foglalkozok. Ugyancsak nem szentelek komolyabb figyelmet a táblabíráknak, hiszen e tisztség korszakunkra inkább tekinthető tiszteletbeli, mint valódi hatalommal rendelkező kinevezésnek.¹¹ A vizsgálatba bevont méltóságokat, illetve azok viselőit nevezem

⁸ A tisztségviselők rendszerint a következő restauráció alkalmáig kitöltötték mandátumokat. Előfordultak azonban olyan esetek, amikor elhalálozás, lemondás stb. okok miatt megüresedtek hivatalok. Ilyenkor a főispán élhetett a távozó személy pótlásának (*surrogatio*) jogával. Kivételt egyedül az alispáni címek képezték, amelyek megüresedésének esetén gyakran a közgyűléshez került a helyettesítés lehetősége. SOÓS 2009. 81.; TILCSIK 2000a. 21.

⁹ A kutatás során beazonosított hivatalviselők neveinek írásmódja dokumentumként eltérhet. A tudományos munka egységének érdekében azonban ezek uniformizálásra kerülnek. Elsősorban vezetéknevek okoznak problémát, hiszen számos különböző változattal találkozhatunk egy-egy család kapcsán (pl. Berzsényi/Börzsönyi), viszont néha az utónevek sem teljesen egységesek (pl. Jankovics Ferenc Xavér keresztnévei általában felváltva szerepelnek a forrásokban, együtt igen ritkán). Keresztnévek átírása esetén a mai helyesírás követését tekintem a dolgozat mérvadónak (l. Ferentz helyett Ferenc), míg családnevek kapcsán a „Somogyi törzsökös és kihirdetett nemes családok.” In: BARANYAI 1914. listája nagyrészt az etalon.

¹⁰ SZIJÁRTÓ 2010. 445, 446.

¹¹ A fizetés nélküli táblabírók szerepe az 1800-as évek elejére már leginkább csak protokollárisnak tekinthető, igazságszolgáltatásban betöltött jelentőségük lecsökkent. Rendszerint minden nagyobb presztízzsel rendelkező közeleti szereplő megkapta a címet, ezzel elismerve kiemelt státuszokat a vármegye rendjei között. Kinevezésük a főispáni előjogok közé tartozott – rendszerint tisztújítások lezárásaként, a fontosabb hivatalnokok megválasztása után történt meg az aktus. A táblabírákról szóló szakirodalomhoz l. ECKHART 2000. 226.; PALUGYAY 1844 – 1848. 2. kötet 181, 182. Az 1810-es, 1820-as években viszont a kormányzat részéről van törekvés a táblabírók szerepének növelésére, de valódi eredményre nem vezet.

összefoglalóan hivatalviselő elitnek. Természetesen ez a csoport teljes egészében nem feleltethető meg a teljes valódi vármegyei elitnek, elég csak arra gondolni, hogy a helyileg érintett uradalmi tisztviselők, birtokosok közül sokan ugyan belefolytak a közéletbe, de hivatali ambícióik a közigazgatásban nem voltak.

Kutatásomat kiterjedt forrásbázisra építettem, a vizsgálat leglényegesebb tárgya a vármegyei tisztújításokról fennmaradt dokumentumok. Ezek alatt elsősorban a törvényhatóság közgyűlési jegyzőkönyveit, *prothocollumait* kell érteni, amelyek rendkívül fontosak Somogy vármegye korabeli archontológiájának felállítása szempontjából. A vármegyei iratanyag nemcsak a megválasztott méltóságviselők személyét őrizte meg az utókornak, hanem a megválasztás módját (közfelkiáltás, kinevezés, voksolás stb.),¹² valamint a főispán által a pozícióra jelöltek névsorát is. Utóbbi lista különösen fontos, hiszen ezen keresztül könnyen nyomon követhetővé válik egyes személyek, hatalmi csoportosulások térnyerése, ahogy egyre magasabb pozíciók betöltésére nyílik lehetőségük. Az adatgyűjtés összes kandidált személyre való kiterjesztése Szijártó M. István szerint különösen indokolt, álláspontja szerint „*a jelölés [...] a presztízs szempontjából jobb fokmérő [...] a tényleges megválasztásnál.*”¹³

A közgyűlési iratokon kívül kiemelt forrása még a kutatásnak a tárgyalt korszak elején keletkezett 1814-es birtokösszeírás¹⁴, amely alapján a hivatali elit birtokosi, családi háttere kerül felmérésre. A rokoni kapcsolatok felderítésében nagy segítséget nyújtanak a különböző anyakönyvi adatok, amelyeket esetlegesen gyászjelentésekkel, német nyelvű birodalmi sematizmusok címjegyzékei vagy már feldolgozott „nevesebb” családok esetén genealógiai munkákkal lehet kiegészíteni a teljesebb kép érdekében.

2.2. Kutatás módszertana

A dolgozat módszertanának részletes kifejtésére rátérve, célszerű először a prozopográfia általános metodológiáját felvázolni. A prozopográfia szűken értelmezve előre meghatározott személyek csoportjának adattára, amelyben a feltüntetett információk a kutató előzetes kérdésfeltevései alapján kerülnek kiválasztásra. Ha tágabban értelmezzük a fogalmat, akkor az így elkészült adatbázisokra épülő tudományos munkákat nevezzük prozopográfiai alkotásoknak. A történelem egyes segédtudományai, szerkesztési eljárásai, kielemlt

¹² Korszakunk során Somogyban alapvetően a közfelkiáltással, közmegegyezéssel választottak hivatalnokokat, egyetlen kivételt az 1824-es restauráció jelenti. 1819-ben Bécs egy voksolásai rendelet kötelezővé tette az egyénenként történő kötelező szavazás rendszerét, a pátens azonban a vármegyék óriási elégedetlenséghez vezetett, így az 1827-ben visszavonásra került. KATUS 2012. 193-195., Soós 2009. 65-71, 117-148.

¹³ SZIJÁRTÓ 2010. 446.

¹⁴ A birtokösszeírást közli: „Birtokösszeírás 1814-ben.” In: BARANYAI 1914.

szempontjai között gyakran vékony a határ, így nem meglepő, hogy szoros a kapcsolata a biográfiával, az archontológiával, illetve az elitkutatással, azonban fontos felhívni a figyelmet a különbségekre is. Az egyéni vagy kollektív (tudományos) életrajzok általában a nagy egész bemutatására törekednek, teljes életutak rögzítését tartják feladatuknak, szemben a prozopográfiával, amely egy-egy adott súlypontra helyezi a hangsúlyt. Az archontológiai vizsgálódások kevésbé adatgazdagok, mint társterületei, figyelme főként az előjárók listába foglalására összpontosul, rendszerint kronológiai adatok alapján. Az elitkutatások pedig a teljes elit bemutatására törekcszenek, nem pedig annak egy-egy szegmensének kiemelésére.¹⁵

Paksa Rudolf a következő öt pontban határozta meg a prozopográfiai kutatások általános szabályait:

1. a vizsgálni kívánt csoport jól körülhatárolható kell, hogy legyen;
2. szükséges egy kontrollcsoport megléte az eredmények értelmezhetősége végett;
3. az anomáliák kiszűrése érdekében indokolt a nagy csoportlétszám;
4. előre rögzített, egyértelmű vizsgálati szempontok alapján kell haladni a gyűjtés során;
5. illetve olyan tényezőket érdemes feldolgozni, amelyeknél nincs szignifikáns adathiány.¹⁶

Kutatásom metodológiája teljes mértékben követi Paksa szempontrendszerét. Egy jól körülhatárolható csoporttal, a Somogyban 1808 és 1830 között vármegyei hivatal viselő személyekkel foglalkozik. Kontrollcsoportként a feldolgozott archontológiával rendelkező vármegyék (pl. Zala, Pest, Békés stb.) méltóságviselői kerülnek felhasználásra. A felállított adatbázis csoportlétszáma jelentős, benne 65 fő szerepel a tisztikarból az előzetesen meghatározott kritériumok szerint (az alszolgabírói szint és az a feletti méltóságok). Az ő elemzésük előre meghatározott vizsgálati szempontok, azaz a hivatali előmenetelük, archontológiai, biográfiai adataik alapján történik.¹⁷ Míg a hivatalnokokról szóló adatok nem hiányosak, a századelő jegyzőkönyveit napra pontosan vezették az illetékesek, a forrás állagromlásáról nem igazán beszélhetünk.

A statisztikai összesítések készítése és elemzése mellett szintén fontosnak tartom az ún. modális életrajzok bemutatását, amelyek az egész csoportot vagy annak egy részét

¹⁵ A prozopográfia témaköréről készült kisebb-nagyobb összefoglaló magyar nyelvű munkák: BARA 2007. 234-244.; DOMINKOVITS 1993. 81.; ENGEL 1998. 33-34.; HÉJJA 2009. 16, 17.; PAKSA 2013. 7-12.; Illetve idegen nyelvű: STONE 1987. 45-74.

¹⁶ A lista szerepel: PAKSA 2013. 10.

¹⁷ Ezen szempontrendszer átvétele nagyrészt Szijártó M. István 18. századi somogyi kutatásaiból történt az adatok összehasonlíthatósága végett. A példaadó munka: SZIJÁRTÓ 2010.

reprezentálják.¹⁸ Az egyes hivatalnoki pályák felrajzolása azonban gyakran túlnyúlik a kutatás 1808-as kezdődátumánál, a vizsgálatomba ilyen esetekben bevontam az 1806-os restauráció iratait, valamint a 2004 és 2011 között futó Diæta munkacsoport adatbázisát is.¹⁹ Utóbbi projekt keretében Szijártó M. István vármegyei prothocollumok alapján rekonstruálta Somogy vármegye 18. századi archontológiáját, a gyűjtésben szereplő forráshivatkozásokra tudok építkezni a karrierívek századforduló előtti részeinek felvillantása során.

¹⁸ A modális életrajzok és a prozopográfia kapcsolatához l. LEVI 2000. 85, 86.

¹⁹ Az adatbázishoz l. DIÆTA 2004–2011. (<http://szijarto.web.elte.hu/ogy.xls>)

3. Historiográfiai áttekintés

3.1. 1848–1849 utáni történetírás

A dolgozat historiográfiai vázlata²⁰ alapvetően két területet jár körül. Egyrészt egy általánosabb áttekintést ad az 1810–1820-as évek utólagos értékeléséről, másrészt a 19. század eleji vármegyei önkormányzatiság, hivatalviselés és tisztújítások recepciójának alakulását dolgozza fel – főként az egyes periódusok reprezentatív összefoglaló szintéziseire, valamint a témakört tárgyaló releváns elemzéseire fókuszálva.

A vizsgált korszak történelmi megítélését vélhetően egy szellemi alkotás sem formálta jobban, mint Horváth Mihály *Huszonöt év Magyarország történelméből* c. munkája (1864).²¹ A kérdéskörrel foglalkozó későbbi tudományos munkák szinte mind ehhez az alkotáshoz nyúlnak, nyúltak vissza mind a mai napig. Horváth történészi pályáját a reformkori Magyarországon kezdte, így az akkori történéseket kortársként ítélt meg, alkotói kiteljesedése viszont már külföldön történt meg. Miután az 1848–49-es eseményekben aktív szerepet vállalt emigrációra kényszerült, Brüsszelben telepedett le, ahol hatást gyakorolt rá a nemzetközi szakirodalom. A „magyar történetírás polgári szellemű átalakulásának”²² vezéregyénisége ugyan nem igen végzett önálló kutatásokat, illetve új forrásokat sem tárt fel, azonban a meglévő információkat új megközelítésmód mentén szintetizálta. Horváth kötete az 1810-es, 1820-as évek első igazi feldolgozásaként fogható fel annak ellenére is, hogy a szerző alapvetően a reformkor előzményeként kezelte csupán a századelőt, ezen esztendők számára a későbbi események, jelenségek felvezetéseként szolgált. Horváth történelemszemléletét a felvilágosodás, illetve a romantika nyomán a fejlődéscentrikus, továbbá nemzeti megközelítés egyaránt jellemezte, így a bécsi udvar és magyar rendek bonyolult kapcsolati rendszerét érthető módon a haladás és haladásellenes erők küzdelmeként mutatta be, amelyre még ráakodott 1848/49-et követő emigránsok, függetlenségpártiak Habsburg-ellenessége is. A történész által formált narratívában Ferenc császár és Metternich kancellár csak negatív szerepeket tölthettek be, mivel pedig az ő tevékenységükhöz a kortárs hazai közéleti szereplők különösebb ellenállás nélkül asszisztáltak, ezért ők „bűnrészeseknek” tekinthetők a szöveg logikája szerint. Elsősorban a főnemesek és a köznemesi elit került a vádlottak padjára a kötetben, előbbieket az elnémetesedés, az aulikus érdekek kiszolgálása, utóbbiakat birtokaikra visszavonult, közügyektől távolmaradó életmód vádja érte.²³

²⁰ A historiográfiai vázlat összeállításához óriási segítséget nyújtott GUNST 1995. 166-282.; SOÓS 2007. 91-94.; valamint SOÓS 2009. 66-71.

²¹ HORVÁTH 1864. 1-136.

²² Vezető szerepét kiemeli: GUNST 1995. 135.

²³ GUNST 1995. 135-137, 141, 145.; HORVÁTH 1864. 1, 3-7.

Horváth az 1812 és 1825 közötti országgyűlés nélküli időszak egyetlen előremutató eseménysorának a vármegyék 1820-as évek eleji ellenállási mozgalmát jelölte meg. Ezzel együtt is azonban kiemelte a törvényhatóságoknál a kormányzati ráhatás megnövekedett súlyát, valamint a közigazgatás mozgásterének beszűkülését. Az önkormányzatiság visszaszorulása mögött szintén az udvarral együttműködő arisztokrácia beavatkozását vélte felfedezni, akik főispáni és helytartói kinevezéseiken keresztül befolyásolták a vármegyék közügyeinek alakulását elsősorban meggyőzéssel, vesztegetéssel, illetve azzal, hogy a tisztújítások között megüresedett hivatalokat személyükhöz és a kormányzathoz hű köznemesi klientúrával töltötték fel. Bár tény, hogy a közgyűlések jogköreit központi rendeletekkel megvágta a kormányzat, valamint az ígérekkel könnyen aktivizálható kisnemesi réteget is megnyerte magának Bécs szavazóbázisként, a közigazgatás Horváthnál olvasható teljes leépülése azonban aligha bizonyítható. A pangás, a süllyedés, továbbá az enyészet szavak használata minden tekintetben túlzók. Horváth pont a már említett ellenállási mozgalom sikerével saját maga cáfolja meg az általa felállított nemzeti, rendi csoportok elsorvadásának mítoszát. Ha az 1810-es években a vármegyei közélet valóban a nagybirtokosok és az aulikus körök irányítása alá került volna végletesen, akkor az udvar újonccallítási, valamint adóemelési rendeleteit nem kísérte volna hatalmas tiltakozási hullám. Sőt nem is ez az egyetlen alkalom, hogy a kormányzattal szemben oppozíciót fejtenek ki a helyi igazgatás szervei. 1817-ben például a rendek szintén visszavonásra kényszerítették Bécs azon pátensét, amely a fizetett táblabírákat és a tisztikart a megyeszékhelyen való állandó tartózkodásra kívánta kötelezni annak érdekében, hogy az udvar határozatainak kihirdetésére bármikor össze lehessen hívni a kisgyűléseket, megakadályozva így a helyi nemesség esetleges obstrukcióit, időhúzását a rendeletek életbeléptetése ellen. A központosító törekvésekkel szembeni sikerek mind arra engednek következtetni, hogy Horváth narratívája a vármegyei közélet pangásáról túlságosan kisarkított,²⁴ koncepcióját azonban a történetírók elkövetkező generációi is átvették.²⁵

Grünwald Béla *A régi Magyarország 1711–1825 c. munkája* (1888)²⁶ történésztársához hasonló alapokra építkezett – a reformkor jelentőségét, előre mutatóságát az azt megelőző évek, évtizedek elmaradottságának bemutatásával kívánta kihangsúlyozni a dualizmus világából visszatekintve. A negatív jelzők használatával viszont még elődjén is túllícitált. A hosszú 18. századot feldolgozó kötete a szatmári béke megkötése, valamint Széchenyi István fellépése

²⁴ HORVÁTH 1864. 24-29, 41-46, 102-108.; HORVÁTH 1873. 487-493.

²⁵ Horváth Mihály nagy hatást gyakorolt az elkövetkező korok szintetizáló alkotásaira. ACSÁDY 1904.; BALLAGI 1897.; CSORBA – VELKEY 1998.; DOBSZAY – HERMANN 2000.; GRÜNWARD 1888.; valamint VÖRÖS 1983. mind az ő gondolataira építkeztek kisebb vagy nagyobb részben.

²⁶ GRÜNWARD 1888. 1-576.

között egyenesen „a magyar nemzet történelmének legdicstelenebb”²⁷ korszakát vizionálta, a periódus államigazgatásáról és annak szerveiről pedig kimondottan rossz véleményeket fogalmazott meg. Grünwald szemében a vármegye, a rendek érdekérvényesítő szervezeteként, nem lehetett a polgári közigazgatás előfutára, hiszen a nemességen kívül más társadalmi csoport nem igen kapott szerepet működtetésében, így még azt is megkérdőjelezte, hogy a törvényhatóságok egyáltalán közigazgatási feladatokat láttak-e el. Véleménye szerint a vármegyék nem voltak többek, mint közéleti fórumok, amelyek követküldés és követutasítás útján gyakoroltak hatást a nagy politika alakulására a diéták összehívásakor, miközben tisztviselői nem tekinthetők többnek tudatlan, képzettség nélküli, az egyes birtokosok érdekeit kiszolgáló „bólogató Jánosoknál”.²⁸ Ismerve Grünwald közéleti karrierjét és világnézeteit, megállapításai nem hatnak meglepetésként. A politikus/publicista a dualizmus egy olyan periódusában alkotott már, amelyben a nacionalista szellem egyre inkább áthatotta a mindennapokat. A nemzeti függetlenség nélküli esztendő, így a 19. század eleje is csak „dicstelen” lehetett. A vármegyék elleni támadásai mögött pedig saját korának önkormányzati rendszere elleni kritikái köszöntek vissza, Grünwald a centralizált közigazgatás, a polgári központosítás híve volt.²⁹

A század végére befejeződött a hazai történelemtudomány professzionalizálódása, megszülettek a tudomány szakmaiságát biztosító háttérszervezetek. Ezek közül egyértelműen a *Századok* folyóiratot megjelentető Magyar Történelmi Társulatot érdemes a leginkább kiemelni, melynek vezetésében Szilágyi Sándor 1875-től vállalt aktív szerepet. Az aulikus szerzők által dominált MTA ugyan nem vesztette el jelentőségét az itthoni tudományos életben, de a Társulat függetlenségpártibb, nacionalistább nézőpontja egyértelműen dominánsabbá vált a frissen megjelentett historiográfiai alkotásokban. Ez a hatás érezhető a dualista történetírás nagy összefoglaló szintézisében, a Szilágyi által szerkesztett *A magyar nemzet történetében* is. A sorozat berkein belül Ballagi Géza dolgozta fel a régi századelőt *A nemzeti államalkotás korában* (9. kötet, 1897)³⁰ – ebben a már kitaposott Horváth Mihály-féle vonalat követte a szöveg, új megközelítést nem alkalmazott. A haladás és a reakció harcában a vármegye továbbra is az elmaradottságot fenntartó egyik intézményként került bemutatásra – csupán

²⁷ GRÜNWALD 1888. 3.

²⁸ Árnálja a képet némileg, hogy a szerző ezeket a megállapításokat az egész hosszú 18. századra (1711–1825) tette, nem pedig konkrétan csak az 1810-es, 1820-as évekre. GRÜNWALD 1888. 446-449, 457-461.

²⁹ Közéleti pályájához és alapvető politikai nézeteihez l. „Grünwald Béla.” In: MÉL 1967–1982.

³⁰ BALLAGI 1897. 1-724.

annyi változás történt a korábbi ismeretekhez képest, hogy a süllyedés, pangás szavak helyett a tespedés kifejezést használta a közigazgatás és közélet leírására a munka szerzője.³¹

Ezt a tespedés-gondolatívet a következő évtizedekben többen átvették. Például Acsády Ignác *A magyar birodalom története* (1904),³² vagy éppen a Csánki Dezső-féle *Magyarország vármegyei és városai* monográfiásorozatának Reiszig Ede által írt Somogy vármegyéről szóló része (1914).³³ Utóbbi munkában ugyanúgy előkerül az országos szinten tapasztalt közéleti passzivitás paradigmája, helyi szinten ennek meglétét a szerző pedig azzal támasztja alá, hogy az 1810-es években „egy jelentőségteljes szabályrendeletet találunk [mindössze], mely a himlőoltásra vonatkozó intézkedéseket tartalmaz.”³⁴

A kiegyezés korának történetírásában is felfedezhetők olyan szerzők, akik nem a haladás gátját és a tespedést látták a reformkort megelőző esztendő elemzése során. Szalay József *A magyar nemzet történetének* Baróti Lajos által átdolgozott millenniumi kiadása (1896–1897)³⁵ a törvényhatóságok és a kormányzat harcát részletesen ismerteti, de ebben a vármegyei tisztviselők és a passzívnak vélt köznemesség elítélése elmaradt más dualista szerzőktől eltérően, a királyi biztosok és a karhatalom felelőssége kerül inkább kihangsúlyozásra az erős önkormányzatiság elnyomásában.³⁶

Igazán eltérő véleményt fogalmazott meg és kritikát mondott a tespedés tézise felett Marczali Henrik, akitől asszimilálódott zsidóként igencsak távol álltak a nacionalista túlkapások, munkásságán inkább a pozitivizmus, valamint a forrásközpontúság hagyott nyomot. A már említett Szilágyi-féle *A magyar nemzet története* szintézis 8. kötetében (*Magyarország története a szatmári békétől a bécsi congressusig*, 1898)³⁷ szembement a korábban a hosszú 18. századra használt negatív toposzokkal, így pedig a váltópontként szolgáló 1810-es évek is mást színezeteket kaptak nála, mint a Ballagi által írt 9. kötetben. Ahogy írja: „A magyar főrend birja még a czimeket és kitüntetéseket, de voltaképp elvesztette vezető szerepét. Már a főpapi székeken is plebejusok ülnek az Esterházyak, Batthyányak, Erdődyek örökébe. A hatalom tényleg a köznemességnek műveltebb és vagyonosabb részére száll. Ez ismeri a hazai jogot és történetet, ez birja a megyét, a dietát, a közvéleményt. A mellett a külföldi műveltség sem idegen már előtte. Mondhatni, hogy modern művelt társadalmi viszonyok akkor

³¹ BALLAGI 1897. 71.; GUNST 1995.

³² ACSÁDY 1904. 617-619.

³³ REISZIG 1914b. [online változat]

³⁴ Idézet átvéve: „Tespedő közigazgatás.” In: REISZIG 1914b.

³⁵ BARÓTI – SZALAY 1896–1897. [online változat]

³⁶ „II. A Habsburg-lotharingiai házából való örökös királyok kora: I. Ferencz. (1792–1835.)” In: BARÓTI – SZALAY 1896–1897.

³⁷ MARCZALI 1898. 1-626.

*tűnnek elő ismét hazánkban.*³⁸ Marczali így az új korszak kezdőpontját nem is az 1820-as évekre helyezte, hanem a kortársai által lekicsinyelt, tespedéssel vádolt 1810-as évek közepére, a napóleoni háborúk végére – igaz megjegyezte, hogy: *„Még aránylag kis szám az, mely a nemzetet teszi, mely a dietán, a megyegyűléseken, az irodalomban és a magánéletben küzd a nemzet szabad fejlődésének eszméje mellett.”*³⁹

3.2. A két világháború közötti történetírás

A „horváthi” kánon első nagyobb revíziója Marczali tanítványához, Szekfű Gyulához köthető. Az első világháborús vereség, valamint a Trianon-sokk után felerősödött a régi magyar intézmények kultusza, így nem meglepő a vármegyék megítélésében tapasztalható változás sem. Amíg korábban a dualista államrendszert tekintették az elért haladás csúcsának, addig az ország feldarabolását hozó békediktátumot követően a Béccsel kötött kiegyezés és annak világa teljesen más megvilágításba került. Ezen évtizedek vezettek el ugyanis a trianoni katasztrófához, szóval megítélésük csak negatív lehetett – Szekfű sem véletlenül adta az időszakot feldolgozó *A három nemzedék* c. művének (1922) az *Egy hanyatló kor története* alcímet.⁴⁰ A korábbi alapfeltevések átfordultak. Hanyatlani csak egy magasabb szinten álló berendezkedésről lehetett, így a korábban leértékelt 18. század és az 1810–1820-as esztendők pozitív színezetet kaptak. A szekfűi fordulat egyik legnagyobb változása talán a vármegyék recepciójában figyelhető meg. A korábbi historiográfiai hagyománytól eltérve a törvényhatóságok tisztviselőinek elemzésénél nem a főúri befolyást vagy az érdektelenséget emelte ki, hanem a politizáló középnemesei réteg fontosságát, valamint korszakokon átívelő kontinuitását egyes közéletet formáló családoknak.⁴¹

Szekfű a Horthy-éra nagy összefoglaló szintézisében, a *Magyar történetben* (1928)⁴² a vármegyéket a rendi alkotmány legfőbb védőbástyáiként mutatta be – ez óriási váltást jelentett a korábbi tespedő közigazgatás téziséhez képest. A kötetben a következő új megközelítést olvashatjuk: *„A kormány bizonyára könnyebben érthette volna el célját, ha az országgyűléshez fordul, melyen a főpapok, főurak, városok zárt tömegei még mindig felhasználhatók természetes riválisuk, a nemesség ellen, mint ha egyszerre ötvenkét testületben kell felvennie a harcot, ahol a köznemességgel szemben nem zárt rendek, hanem csak egy-egy elszigetelt főpap vagy mágnás*

³⁸ MARCZALI 1898. 601.

³⁹ Idézet átvéve MARCZALI 1898 602.; a szerző sajátos megközelítéséhez l. valamint még UO. 591-602. és MARCZALI 1911. 609-611.

⁴⁰ SZEKFŰ 1922. 1-534.

⁴¹ SZEKFŰ 1922. 129-132.

⁴² HÓMAN – SZEKFŰ 1928. [online változat]

áll. Innen érthető, hogy ezekben az alkotmányellenes, országgyűlést nem tartó időkben a vármegye veszi át a rendi alkotmány védelmét, nem mintha lényege és multja erre utalta volna, hanem mert ily időkben feladatai voltak, kértek tőle olyat, amit megtagadhatott.”⁴³

Mik voltak ezek a megtagadható feladatok, amelyekkel Bécset sakokban lehetett tartani? A válasz: az adófizetés és a katonaállítás kérdésköre, amelyek teljesítése (vagy éppen megtagadása) diéta meghirdetése híján kizárólag a törvényhatóságok jószándékától, együttműködésétől függött. Nem véletlen tehát, hogy amíg ezen a két területen nem jelentkezett konfliktus a két hatalmi centrum (az udvar és a vármegyék) között, addig az országgyűlés összehívása nélkül is belpolitikai nyugalom uralkodott. Ahogy azonban a témákban a felek álláspontjai távolodni kezdtek egymástól, megindult a kölcsönös nyomásgyakorlás. Ebben a harcban a kormányzat és a közigazgatás nem egy súlycsoportot képviselt, előbbi a már sokat tárgyalt módszerekkel (meggyőzések, vesztegetések, főispáni beavatkozások stb.) könnyen képes volt ellehetetleníteni utóbbi tiltakozó akcióit. Bécs azonban belátta, hogy a visszavisszatérő forradalmi hullámok által feltüzelt Európában nem célszerű provokálni a magyar rendeket, felesleges feszültséget kelteni saját háttországukban. Szekfü kiemeli, hogy ugyan a vármegyei ellenállók mozgalma elbukott, viszont a nemesség sikeresen megvédte korábbi pozícióit, sőt közel másfél évtized után az országgyűlés is újra összehívásra került.⁴⁴

Az új vonalnak voltak kritikussai. Mályusz Elemér *A reformkor nemzedéke* tanulmányában (1923)⁴⁵ például a „középosztály”⁴⁶ helyett továbbra is a főrendeknek és a nagybirtokosoknak tulajdonítja a jelentősebb szerepet a régi századelő vármegyéinek igazgatásában. De véleménye szerint a kismemesség bevonására tett kísérleteket sem szabad csupán olesó szavazatszerzési akcióként felfogni az arisztokrácia részéről. Bár a visszaélések lehetőségének tényét nem vitatja el, azt is kiemelte Mályusz, hogy a tömegek bevonása az igazgatásba egybecseng az 1800-as évek elejének általános demokratizálódásra mutató trendjeivel, a közigazgatás modernizációjára mutató kísérletekkel.⁴⁷

A Domanovszky Sándor szerkesztette *Magyar művelődéstörténetben* (1942) Miskolczy Gyula⁴⁸ Szekfűhöz képest kevesebbre értékelte a törvényhatóságok szerepét az abszolutizmus elleni harcban. Az események valódi mozgatórugójának a pénzügyi helyzet megváltozását és az ebből fakadó általános elégedetlenséget látta, miközben a közigazgatás tisztikara csak

⁴³ „Tizenkilencedik és huszadik század. Nemzeti és rendi politika.” In: HÓMAN – SZEKFÜ 1928.

⁴⁴ UO.

⁴⁵ MÁLYUSZ 1923. 17-75.

⁴⁶ A dolgozat keretein belül értd középirtokosság, középnemesség. Valódi középosztályról természetesen nem beszélhetünk, ezért került idézőjelbe a kifejezés.

⁴⁷ MÁLYUSZ 1923. 39-41.

⁴⁸ MISKOLCZY 1942. 5-98.

másodlagos szerepet játszott, játszhatott az agitáció során, amelyet az udvar a karhatalom és királyi biztosok útján gyorsan el tudott lehetetleníteni. Ahogy a szerző írta: „*az uralkodó és a rendiség között kirobbant harcot nem a megyék ellenállása döntötte el,*” igaz azt is kiemelte, hogy „*de a nemzet ezentúl mégis politikai életének palládiumát [védelmét] látta a helyi közigazgatás szerveiben.*”⁴⁹

3.3. 1945 utáni történetírás

A második világegést, illetve a szocialista hatalomátvételt követően új történetírói korszak kezdődött a hazai tudományos életben. A népi demokrata berendezkedés első kisebb tudományos szintézise Molnár Erik szerkesztette *Magyarország története* (1964)⁵⁰ volt, amelyben Varga János dolgozta fel 19. század első felét. A marxi szemlélettel átitatott munka ismét átértelmezte az századelőről alkotott képet, retrográd módon azonban visszatért az egyszer már túllépett haladáscentrikus narratívához, a fő motívum a reakció és fejlődés harca lett ismét. Varga a feudális világ válságáról, a kormányzat és az arisztokrácia, klérus elnyomásáról írt kisarkítva, kora osztályharcos történelemszemléletének megfelelően. Miközben a napóleoni háborúk és a szentszövetségi rendszer felbomlása közötti esztendőket egyszerűen átugrotta a belpolitika tárgyalása során, nem tartva igazán fontosnak az ekkor zajló eseményeket.⁵¹ Az 1820-as évek mellőzöttsége jellemző az egész szocialista éra historiográfiájára, azon szerzők, akik pedig legalább érintőlegesen foglalkoztak az időszakkal, csupán ismét csak a reformkor felvezetését, valamint fejlődés és az azt akadályozó erők küzdelmét látták benne. A reakció és a reform antagonisztikus ellentéténél kevés frekvenciát kapott a téma fedezhető fel a szocialista történetírásban. Ruzsás Lajos is e koncepció szellemében tartott előadást a századelő közigazgatásáról és társadalmáról *Haladók és pecsovicsek* (1971)⁵² címen. Az ebben megfogalmazott gondolatai bár újszerű gazdaságtörténeti megközelítés alapján születtek, maga a munka nem tudott kitörni az osztályharcos szemléletből. Sőt Ruzsás a későbbiek folyamán a tíz kötetes *Magyarország történetében* (1976–1989) is ugyanezen meghaladott kereteket preferálta a sorozat egyik szerzőjeként.⁵³

⁴⁹ Idézet: MISKOLCZY 1942. 27.; a témát pedig bővebben kifejti: Uo. 26-28.

⁵⁰ MOLNÁR 1964.

⁵¹ MOLNÁR 1964. 416-438.

⁵² RUZSÁS 1971. 1.

Pecsovicsek Ferenc Festetics Rudolf gróf tolnai földbirtokos tisztartója volt, aki a helyi curialisták etetésével, leltatásával kívánta biztosítani az aulikus körök győzelmét a vármegyében. Neve idővel nemcsak Tolnában, hanem az egész országban egybe forrt a kormánypárt és az udvar „szolgalelkű” kiszolgálóinak megnevezésével. A szó eredetéről és elterjedtségéről l. „Pecsovicsek 1844.” In: MNYTESZ 1967–1976.

⁵³ Ruzsás a szintézisben a korszak mezőgazdaságáról írt összefoglaló fejezetet: VÖRÖS 1983. 324-371.

Visszatérve Ruzsás 1971-es előadásához, a már említett módon szerző ebben gazdaságtörténeti szemmel vizsgálta a vármegyék közéletének szereplőit, ezzel pedig megbolygatta a különféle birtokosi rétegekről kialakult addig élő képet. Korábban a nemesség reformhajlandóság szempontjából történő megosztottságát egyszerűen a „középosztály” és „nagyurak” harcaként értelmezték, ahol utóbbiak megnyerték maguknak a rossz anyagi helyzetben lévő, könnyen lekenyerezhető kismességet is. Ruzsás azonban rámutatott, hogy a politikai csatározásokban részt vevő két tábor közel sem tekinthető annyira homogénnek, mint az korábban hitték – a jogi státusznál jóval fontosabbnak vélte ugyanis az egyén gazdasági helyzetét. Véleménye szerint a „reformpártot” elsősorban a pénzügyi felemelkedésben reménykedő, vállalkozó szellemű nagy- és középbirtokosok, illetve a földdel nagyrészt nem rendelkező, hivatali, értelmiségi pályára kényszerült, de szintén jobb jövőben bízó kismemesek bővítették, míg a reakció oldalát a tehetősebb, már befutott, helyzetével nagyjából elégedett felsőosztály, illetve a változások miatti pozícióvesztéstől tartó curialisták alkották. Ruzsás megállapításai egyértelműen rámutattak arra, hogy az 1810-es, 1820-as évektől meginduló vármegyei pártharcokat nem lehet kizárólag az udvar és az „alkotmányvédők” küzdelmeként értelmezni, a helyi közélet valójában érezhetően több dimenzióval rendelkezett, mint azt a történészek az előzőekben gondolták.⁵⁴

Degré Alajos *Szavazási rend a megyegyűléseken 1848 előtt* tanulmányában (1972) szintén a főúri és középbirtokosi rétegek ellentétében vélt új összefüggéseket felfedezni elsősorban az 1819-es, a vármegyékben való fejenkénti voksolást bevezető rendelet kapcsán. Bár magát a pátenst a már jól ismert régi narratíva értelmében, azaz a könnyen megvásárolható szavazatok elgondolás mentén mutatta be, arra is felhívta a figyelmet, hogy a rendeletet valójában számos helyen végre sem hajtották részben vagy teljesen. Baranyában 1825-ig nem tartottak restaurációt és ekkor is csak abban az esetben rendeztek személyenkénti szavazást, ha közös megegyezés nem született a megyegyűlésen. Fejérben 1822-ben választási bizottságok felállítása helyett a főispán egyszerűen felkérte az addigi méltóságviselőket munkájuk folytatására, a változatlan tisztikart pedig közfelkiáltással megerősítették az összegyűlt rendek. Az utasítás figyelmen kívül hagyása, majd annak 1827-es visszavonásra kényszerítése jól mutatja, hogy a vármegyék együttműködése nélkül komolyabb átszervezéseket a közigazgatásban nem lehetett végrehajtani.⁵⁵ Nem minden törvényhatóság helyezkedett azonban minden kérdésben ellenzéki álláspontra. Az 1819-es rendeletet például Somogy a tisztújítás sok éves elhúzódása ellenére is betartotta. 1824-ben a főadószedő személyén kívül a

⁵⁴ RUZSÁS 1971. 6-11.

⁵⁵ DEGRÉ 1972. 124-126.

tisztikar többi tagját voksolás útján választották meg. A pátenst hatályon kívül helyezését követően, 1828-ban azonban a közgyűlés visszatért a közfelkiáltás intézményéhez a legtöbb titulus betöltése során, jelezve, a rendek itt is ezt a megoldást preferálták valójában.⁵⁶

Az új megállapítások ellenére a szocialista éra nagyvolumenű *Magyarország története* sorozata nem építkezett a friss információkra, továbbra is a korábbi, elsősorban Horváth Mihály és Ballagi Géza által lefektetett paradigmákhoz ragaszkodott. A releváns szövegrészlet szerzőjének, Vörös Károlynak védelmében azonban el kell mondani, hogy pontosan tisztában volt saját, illetve kortársainak hiányos ismereteivel, így további kutatásokat sürgetett.⁵⁷ Soós István szavaival élve: „[Vörös kijelölte] az időszak történetének új kutatási irányát [...], melynek keretében az egyik legfontosabb feladatnak annak vizsgálatát tartotta: miként lehetne meghatározni a bécsi udvar és a rendek közötti ellentétek alakulásának, éleződésének és enyhülésének egyes fázisait.” Ebből a programindításból az idő előre haladtával kevés eredmény született. Ahogy szintén Soós írja: – „a rendszerváltás óta eltelt időben megjelent, a korszak történetét tárgyzó összefoglalások, egyetemi tankönyvek [a javaslatot] mintegy figyelmen kívül hagyva, többnyire lényegében a magyar történetírás korábbi megállapításaira hagyatkoztak, legfeljebb árnyaltabban értékelték az időszakunkban kiéleződött Habsburg–magyar viszonyt.”⁵⁸ Tehát bár a vörösi felhívás mellőzésre került, annak tartalma mindmáig releváns maradt.

3.4. „Kortárs” történetírás

Sajnos az 1989/1990-es rendszerváltást követően igazi nagy összefoglaló szakmai alkotások még nem születtek, néhány kisebb, inkább ismeretterjesztő, esetleg tankönyv jellegű munkáról azonban érdemes néhány szót szólni. Csorba László és Velkey Ferenc *Reform és forradalom* kötetében (1998) ismét a végletekig leegyszerűsített reakciós nagybirtokosok és a reformnemesség küzdelmének toposza volt a legfőbb gondolati ív a törvényhatóságok jellemzése során a rendek könnyen félreállíthatósága mellett.⁵⁹ Csorba *A tizenkilencedik század történetében* (Magyar Századok IX., 2000) viszont némileg árnyalta a képet az egyes társadalmi rétegek elemzésénél, az egyes csoportokat kevésbé kezelte pártállás szempontjából homogénnek. A Horváth Mihály-féle hagyomány alapgondolataitól ellenben ekkor sem tudott elszakadni. A vármegyei közéletben továbbra is a módosabb nemesség közönyéről,

⁵⁶ Az említett somogyi restaurációk jegyzőkönyve: MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1824. 233-255.; 1828. 650-677.

⁵⁷ Az abszolutizmus támadásáról és a megyei ellenállásról szóló fejezethez I. VÖRÖS 1983. 601-630.

⁵⁸ SOÓS 2007. 92.

⁵⁹ CSORBA – VELKEY 1998. 80-83..

helyzetükbe való beletörődéséről beszélt, miközben a kisenesség kapcsán ismét a könnyen befolyásolhatóság és a reformok iránti érdektelenség került kiemelésre.⁶⁰

Dobszay Tamás, valamint társa, Hermann Róbert *Encyclopaedia Humana Hungarica*-ban (2000) a Horváth, Szekfü és Vörös munkáira hagyatkozott az időszak elemzésekor, csupán a Habsburg-ellenes és fejlődéscentralizált elemeket távolították el objektivitásra való törekvésükbe.⁶¹ Gergely András *A nemzeti ébredés korában* (2009) jogosan kétségbe vonta a nemesi vármegye demokratikus jellegét, de ezzel együtt ki is emelte a szűk hivatalviselő réteg egyre növekvő hangadó szerepét a közélet alakulásában. „*A magyar nemesség jellegadó, a politikai véleményeket diktáló csoportja [...] a hivatalnokság helyett [korábban] csak a birtokos nemesség lehetett. Köztük nyilván nagyobb szavuk volt [...] a nagyobb birtokúaknak, de a 18. század dereka óta egyre többet számított a képzettség, a műveltség, az ország dolgai iránti érdeklődés, a hasonló szellemiségűekkel fenntartott kapcsolatrendszer. [...] Meghatározó[vá vált az 1800-as évekre] [...] az elitek szerepe, az irányítóké, a kezdeményezőké, a műveltebbekké, a világlátottaké, a latinul tudóké.*”⁶²

Frissebb egyetemi tankönyvek közül Katus László *A modern Magyarország születése* (első kiadás: 2009) szintén a rendek, valamint az önkormányzatiság visszaszorulásáról számolt be az 1810-es, 1820-as évek ismertetésekor – kiemelve újra az udvar személyenkénti szavazásról szóló rendeletét, amiben ismét a kisenesség aulikus körök általi mobilizációját látta. A nagy elődökhöz hasonlóan Katus az 1823-as vármegyei mozgalom előtti években beletörődést vizionált a köznemesség részéről, kiemelve, hogy valódi ellenállásról igazából eddig nem beszélhetünk.⁶³ Pajkossy Gábor Gergely Andrással közös *Magyarország története a 19. században* c. tankönyvében (első kiadás: 2003) ettől eltérő álláspontra helyezkedett. Bár abban egyetértett Katussal, hogy Bécs a rendek korlátozására törekedett a századelőn, azonban „védőbástyáik”, a vármegyék ellen sosem indítottak valódi támadást a szerző véleménye szerint. Pajkossy szintén kiemelte, hogy az ország és az udvar egymásrautaltsága miatt nem került sor sokáig nagyobb összetűzésre a felek között, nem pedig a tétlenség, tespedés állt a konfrontáció kerülés mögött, mint azt más munkák állították.⁶⁴

Amíg történetírásunk főbb reprezentatívabb alkotásaiban az 1810–1820-as évek felülvizsgálata nagyrészt nem történt meg, addig különböző szerzők kisebb volumenű munkákban azért kísérletet tettek az elmaradt feladat bepótlására a legutóbbi ezredforduló

⁶⁰ CSORBA 2000. 52-55, 75-77.

⁶¹ „A rendi-nemzeti ellenállás.” In: DOBSZAY – HERMANN 2000.; Dobszaytól l. még: DOBSZAY 2001. 339-340.

⁶² Idézet: GERGELY 2009. 32.; valamint a témához kapcsolódó további részletek: Uo. 16-18, 31-33.

⁶³ KATUS 2012. 193-195.

⁶⁴ PAJKOSSY 2003b. 149.

környékén vagy azután. Kósa László kutatásai például ugyan elsősorban a kismemesség életkörülményeit vizsgálta („*Hét szilvafa árnyékában*”, 2001), azonban a réteg vizsgálata során érdekes megállapításokra jutott a vármegyei közélet kapcsán is. 1819-ben bevezetett egyénenkénti szavazás elemzése során például visszanyúlt egészen Mályusz Elemér gondolataihoz, amelyek addig kívül estek a historiográfia fő narratíváján, és a következőket fogalmazta meg: „*Történetírásunkban mintha kevésbé tudatosodott volna, hogy a 19. század első felében a nemesség alsó rétege karrierjének csúcsára ért azzal, hogy a fejenkénti szavazás elrendelésével [...] addig is meglévő szavazati joga politikai tényezővé vált. [...] Az 1819. évi rendelkezésben mindenképpen előremutatott, hogy a bizonytalan közfelkiáltást kívánták ésszerűbb és pontosabb eljárással fölváltani, s bár a polgári pártképződéstől távol vagyunk, az alkalmi pártszerű szövetkezések helyén megjelentek az állandó pártok csírái.*”⁶⁵ Nyilvánvalóan Kósa sem vitatja el a korszak megyegyűléseinek visszáságait, de ha Horváth-Ballagi-féle haladáscentrikus felfogásban kívánnánk értelmezni a pártok előzőekben figyelmen kívül hagyott előre mutatóit, akkor érdekes ellentmondásba keveredhetnénk. Hirtelen a korábban reakciónak beállított kormányzatot találunk a reform oldalán, még az utasítás ellen pont az „alkotmányosság védőbástyái”, a vármegyék tiltakoztak a leginkább. Ez jól jelzi, fejlődés orientált történelemképünk hibásságát.

A vármegyék tisztikarainak kutatásába új szemléletet hozott Hudi József, Dominkovits Péter és Glósz József munkássága. Megjelent egy elemző, kollektív, adatközpontú szemlélet, a korábbi, inkább archontológiai, leíró jelleggel szemben. Hudi a Veszprém megyei hivatalviselő elitet vizsgálva (*A Veszprém megyei politikai elit a 18-19. században*, 1987) a közéletet formáló családoknak, illetve azok jövedelmi hátterének elemzésében látta a korszak politikai légkörének megragadását. Másként értelmezte a korszak visszasságként elkönyvelt jelenségeit, az urambátyám világot inkább érdekközösségként, a korrupciót pedig a létbizonytalanság velejárójának vélte.⁶⁶ Dominkovits szintén a tisztikar szociológiai összetételének elemzését, illetve a legbefolyásosabb köznemesi famíliák kiemelését tartotta fontosnak Győr vármegyei kutatásaiban (*Hivatalviselő nemesek, hivatali pályák Győr vármegye tisztikarában*, 1991). A tisztikar tagjainak birtokviszonyait, iskoláztatását, pályáit, karriertípusait rajzolta fel, ezzel rekonstruálva a régi századforduló köznemesi létének jellegzetességeit.⁶⁷ Míg Glósz szintén a vármegyei elit birtokosi hátterét boncolgatta tolnai vizsgálataiban (pl. *Tolna megye*

⁶⁵ Átvétel innen: KÓSA 1994. 48, 49.; továbbá l. a teljes cikket és KÓSA 2001. 173-195.

⁶⁶ HUDI 1987. 99-107.; valamint munkásságából l. HUDI 1993. 138-143.; UŐ. 1997. 219-227.; UŐ. 2000. 48-55.

⁶⁷ DOMINKOVITS 1991. 3-18.; illetve hasonló tematikájú művei még: DOMINKOVITS 1993. 81-90.; UŐ. 2000. 63-72.

középbirtokos nemességének anyagi viszonyai a 19. század első felében, 1991), konklúzióként pedig a közélet későbbi, reformkori polarizációja mögött a középréteg századfordulói differenciálódását vélte felfedezni.⁶⁸

Soós István *Választások Magyarországon. Kísérletek a vármegyei tisztújítások „megreformálására” (1810-1821)* c. tanulmányában (2009) szintén a méltóságviselők hivatalba lépésének módja felől közelítette meg a századelő vármegyei közéletének jellemzését. Kutatásának újdonságát a tisztújító közgyűlések jegyzőkönyveinek vizsgálatba való bevonása biztosította. Soós a méretes forrásbázis elemzésével rámutatott arra, hogy az 1819-es személyenkénti voksolás bevezetéséről szóló rendelet hátterét igazából korábban senki sem vizsgálta meg mélyrehatóan, így sokáig igencsak kisarkított elképzelések uralkodtak az 1810–1820-as években a megyegyűléseken tapasztalható állapotokról, változásokról. A szerző többek között megállapította, hogy a korábbi paradigmákkal szemben a problémás 1810-es esztendő után⁶⁹ a törvényhatóságok többségében a tisztújítások különösebb atrocitások nélkül zajlottak le 1811 és 1819 között. Csupán három helyen – Szepesben, Beregben és Nógrádban – történtek törvénytelen események. Ezek azonban, különösen a nógrádi történések, óriási visszhangot kaptak országos szinten és cselekvésre kényszerítették a kormányzatot, utólag pedig talán az tisztválasztások történeti megítélését is eltorzították, aránytalanul negatív színben festették le őket.⁷⁰ Valójában reformok szükségességét maguk a rendek sem vitatták el, sőt egy részük már az 1811–1812-es diétán felvetette a problémát, de az országgyűlésen folytatott viták igazi eredményre nem vezettek,⁷¹ így a kormányzatszervekre hárult a probléma megoldása az abszolutizmus időszakában. Mint ebben a rövid historiográfiai vázlatban láthattuk, ennek a próbálkozásnak sikerességéről a történetírók most már közel két évszázada nem tudnak megegyezésre jutni.

Összeségében elmondható, az 1810-es, 1820-as évek vármegyei közéletének, hivatalviselői elitjének megítélése Horváth Mihály munkássága óta ugyanazon alapvetések köré épült történetírásunk nagy szintéziseiben, igaz a berögződött szemlélet átformálása Soós István és társainak köszönhetően már nagy részben megtörtént. Sajnos még napjainkban is igaz viszont a megállapítás, hogy tárgyalt korszakunk sosem tartozott a kutatások felkapott

⁶⁸ GLÓSZ 1991. 121-126. L. még frissebb összefoglaló munkáját GLÓSZ 2014.

⁶⁹ Az 1810-es tisztújításokon tapasztalt visszasságokat elsősorban az előző évi inszurrekció és francia jelenlét által keltett utóhatásokként célszerű értelmezni SOÓS 2009. 71-73. szerint. A háborús időszakban az átlagosnál nagyobb volt hivatalokban az időközi személycseré, lemondás, hirtelen számos pozíció üresedett meg, amelyek betöltésékor a jelöltek és rendek között agresszív pártoskodás borzolta a közéletet.

⁷⁰ Az eseménytelen tisztújításokhoz l. SOÓS 2009. 90-96.; míg az említett három problémás vármegyéhez pedig UO. 96-115.

⁷¹ A téma országgyűlés elé kerüléséről bővebben: SOÓS 2009. 81-90.

témakörei közé, a vizsgált bő két évtized kapcsán még számos górcső alá nem vett területről beszélhetünk, amelyek feltárására a jelen újkorászainak nagyobb hangsúlyt kellene fektetnie.

Hiánypótló alkotásoknak számítanak az elmúlt két évtizedben megjelent vármegyei tisztikarral foglalkozó, átfogó archontológiai munkák, amelyek nagyrészt a törvényhatóságok legkorábbi fellelhető adataitól kezdve egészen a legújabb korig veszik végig a helybéli méltóságviselők listáját. Molnár András *Zala megye archontológiáját* (2000)⁷² és Gálócsy Zoltán *Ung vármegye főispánjai és tisztviselőit* (2000)⁷³ újabb és újabb kutatások követték. Bán Péter például *Heves megye történeti archontológiáját* (2011)⁷⁴ készítette el 1687-től, míg Schramek László *Pest megye archontológiáját* (2016)⁷⁵ alkotta meg a kezdetektől fogva egészen 2016-ig. Talán azonban a legelőre mutatóbb törekvés az ezredforduló óta Héjja Julianna munkássága volt (*Békés vármegye archontológiája és prozopográfiája 1715–1848*, 2009),⁷⁶ aki egy archontológia adattár megalkotása mellett a tisztviselők prozopográfiai feldolgozását szintén példa nélküli módon megvalósította.

⁷² MOLNÁR 2000.

⁷³ GÁLOCSY 2000.

⁷⁴ BÁN 2011.

⁷⁵ SCHRAMEK 2016.

⁷⁶ HÉJJA 2009.

4. A tisztikar előélete, hivatalba lépés előtt

4.1. A hivatali előélet megléte vagy hiánya

A prozopográfiai vizsgálat első szakaszában a hivatalviselő elit vármegyei előélete, személyi háttere kerül bemutatásra. Legelőször is érdemes felvázolni a vármegyei tisztikar felekezeti összetételét. Korszakunk Somogyját egyértelműen katolikus dominancia jellemezte. Egy 1790-es tisztújítás fentmaradt tudósítás⁷⁷ fontosnak tartotta rögzíteni a megválasztott méltóságviselők felekezeti hovatartozását. Ebből tudjuk, hogy ekkor – a vizsgálat számára releváns – hivatalokra 19 római katolikus, 4 református, illetve 1 evangélikus személyt választottak meg. Ezek az arányok a következő évtizedekben érdemben nem igen változtak, de a vallási tolerancia erősödése mindenképpen megfigyelhető. Amíg a régi századfordulón a református Sárközy István állandó mellőzésre került, addig 1820–1830-as évekre már elfogadták a rendek a másodalispánválasztását, fia, Albert⁷⁸ pedig már az első alispáni széket is megszerezte.

Áttérve az egyes méltóságviselők hivatali előmenetelének felkutatása több szempontból is releváns. Egyrészt láthatjuk, hogy a legmagasabb tisztségekbe jutottak, milyen karrieríveken keresztül értek fel a csúcsra, mennyire nehéz volt a hivatalviselő elit soraiba bekerülni, milyen mértékű volt a társadalmi mobilizáció a tárgyalt időszakban. Másrészt következtethetünk arra is, hogy egyes méltóságok betöltéséhez milyen előzetes hivatali tapasztalatok, kompetenciák, kvalitások meglétét tekinthették elvárásnak a tisztviselőválasztások során a kortársak. Az összehasonlítás lehetősége, valamint a változások jobb érzékeltetése miatt először érdemes megemlékezni a 18. századi állapotokról.

	Első alispán	Másodalispán	Főszolgabíró
Hivatali előzménnyel	7/9 (78%)	4/8 (50%)	18/32 (56%)
Hivatali előzmény nélkül	2/9 (22%)	4/8 (50%)	14/32 (44%)

2. táblázat: Az alispánok és főszolgabírók hivatali előéletének megléte (vagy azok hiánya) méltóságszerzésük időpontjában – Somogy 1705 és 1800 között⁷⁹

A többi dél-dunántúli vármegyéhez hasonlóan az 1700-as évek Somogy vármegyéje a hivatalviselés területén is magán hordozta az oszmán hódoltság utóhatásait. A közügyek

⁷⁷ Magyar Kurir 1790. 635.

⁷⁸ Sárközy Albert (1790–1860), Sárközy István másodalispán fia. 1813-tól Somogy aljegyzője, 1830-tól főjegyzője, 1836-tól másodalispán, 1840-től elsőalispán, miközben az 1832/36-os országgyűlésen követ 1834-től. 1848-ban, a szabadságharc első felében a vármegye főispánja, majd kormánybiztosa. Az 1849-es császári felelősségre vonás eredményeképpen internálták, közéletben aktív szerepet többé nem vállalhatott. JUTAI 2004–2005. 30.; „Sárközy István és utódai.” In: SÁRKÖZY 1906.

A dolgozatban szereplő személyekről, hivatalokról és azok viselőinek listájáról lásd részletesebben a mellékletek vonatkozó részeit.

⁷⁹ Adatok átvéve SZIJÁRTÓ 2010. 447. Szijártó ebben a táblázatban csak a somogyi közgyűlési jegyzőkönyvekből kiolvasható hivatali előzményeket, pályafutásokat vizsgálta, így előfordulhat, hogy egyes személyek más vármegyékben korábban már viseltek méltóságot. Miután néhány kivételtől (pl. Zalától vagy Pesttől) eltekintve korszakunk vármegyéinek teljes archontológiája nem került még felállításra, így a törvényhatóságok határain

intézése szempontjából releváns társadalmi csoportok betelepülése, visszatérése a vármegyébe nem egyik pillanatról a másikra zajlott le, hanem gyakorlatilag egy évszázadon keresztül elhúzódó folyamatként fogható fel, amely párhuzamos a vármegyei apparátus terjedésével. A fontosabb helyi hivatalok betöltéséhez egyszerre kellett rendelkeznie a kandidáló személynek valamiféle előképzettséggel, vagyonnal (ezt biztosító birtokkal), valamint kapcsolati hálóval. Ilyen személyekből azonban hiányt tapasztalunk Somogyban. Ahogy Szijártó M. István megállapította: „világosan látszanak [...] a káderhiány [...] jelei. A hivatali struktúrába viszonylag magas szinten (döntően a főszolgabíróknál) is be lehetett lépni egyes magas presztízsű családok sarjainak, miközben ez a szint sok alacsonyabb státuszú hivatalviselő számára már elérhetetlen volt.”⁸⁰ Az első alispánok közül csupán ketten (a kilencből) nem rendelkeztek karrierelőzménnyel a vármegyében, viszont egy fokkal lejjebb, a másodalispánok és főszolgabírák szintjén már 50% körül mozgott a közigazgatásba teljesen új szereplőként belépők aránya. Ez az adat arra enged következtetni, hogy a hivatalviselő elit csúcsához, a főhivatalokhoz egy bizonyos vagyoni és iskolázottsági háttér megléte esetén igazából bárki csatlakozhatott, hiszen az apparátus állandó személyi problémákkal küzdött méltóságok megüresedése vagy új tisztségek létrehozása esetén. Az 1810–1820-as évekre viszont ez a megállapítás már kevésbé igaz e dolgozat kutatásai alapján.⁸¹

	Első alispán	Másodalispán	Főszolgabíró
Hivatali előzménnyel	4/4 (100%)	5/5 (100%)	12/16 (75%)
Hivatali előzmény nélkül	0/0 (0%)	0/0 (0%)	4/16 (25%)

3. táblázat: Az alispánok és főszolgabírók hivatali előéletének megléte (vagy azok hiánya) méltóságszerzésük időpontjában – Somogy 1808 és 1830 között⁸²

A fenti ábra jól mutatja, hogy az új évszázaddal az alispáni titulusok betöltésénél bezáródott a belépési lehetőség a vármegyei közigazgatásba a korábban hivatalt nem viselők előtt. Az alispáni aspiránsokat a kiteljesedő vármegyei rendszer fokozatosan „beterelte” egy hivatalról hivatalra épülő karrierútba, így már senki sem kezdhette vármegyei pályáját a legmagasabb szinteken, mindenkinek végig kellett járni egy bizonyos ranglétrát (bár egyes lépcsőfokokat még így is könnyen átléphettek a tehetősebbek, nagyobb befolyással rendelkezők). A főszolgabírák csoportjánál hasonló módon elmozdultak a korábban tapasztalt arányok. Amíg ezelőtt a hivatali előzménnyel rendelkezők, illetve az a nélküliek között egyfajta

átnyúló kutatások a legtöbb esetben nem lehetségesek. Emiatt e dolgozat és annak vizsgálódásai is nagyrészt csak somogyi adatokra tudnak támaszkodni.

⁸⁰ SZIJÁRTÓ 2010. 464.

⁸¹ A következtéseket Szijártó levezeti: Uo. 446, 449, 456–458, 464.

⁸² Saját kutatás MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1808–1830. felhasználásával.

egyensúly volt megfigyelhető, addig ez az egyensúly a századforduló után megszűnt, az előzetes hivatali karrier megléte fontosabbá vált, mint korábban. 1808 és 1830 között a főszolgabíráknak már háromnegyede viselt valamilyen előzetes hivatalt (pl. alszolgabíróit, aljegyzőit stb.) mielőtt magasabb méltóságot töltöttek volna be. Még a jelentős vármegyei és országos karriert befutó nagybirtokos Somssich-fivérek⁸³ is aljegyzőként, illetve alszolgabíróként kezdték a politikai pályafutásukat, mielőtt alispáni, főszolgabírói ambícióik lettek volna. Az arányszámok megváltozása egyértelműen a hivatalviselő elit egyfajta megtelítődésének, ezzel együtt pedig bezáródásának a jeleit mutatja, amelyből a vármegyei rendszer professzionalizálódásának magasabb szintre lépésére következtethetünk. A fontosabb pozíciók között már nem találkozhatunk új titulus létrehozásával, sőt a járások rendszere szintén változatlan maradt korszakunkban (a legutóbbi reformra még 1800-ban került sor, a következőre pedig majd csak 1843-ban).⁸⁴ A kívülállók bekerülése a legfelsőbb döntéshozók körébe, a főbb méltóságokba érezhetően megnehezedett, ehhez egy előre meghatározott hivatali ranglétrán kellett immár felkapaszkodni, amely magában hordozta a bukás eshetőségét is. A kiszoruló hivatalnokok közül sokan máshol (uradalmi tisztikarokban, protestáns világi méltóságokban stb.) találták meg a számításaikat. A belépő szinteken, az alszolgabírák, esküdtek, kevésbé fontos hivatalok oldaláról továbbra is volt lehetőség a hierarchiába történő bekerülése és a később innen történő felemelkedésre – jó példa ilyen típusú „sikertörténetre” a Siklóssy-testvérek⁸⁵ esete, akik az 1810-es évektől vetik meg a lábukat a tisztikarban mindenféle családi előzmény nélkül.

Korszakunkban már nem jellemző a „semmiből érkező”, gyorsan felkapaszkodó hivatalnok típusa a főbb vármegyei hivataloknál, igaz egy-két kivétel még felfedezhető, mint például Szokolay Dániel személye.⁸⁶ A későbbi méltóságviselő a debreceni református kollégiumban végezte tanulmányait, majd Somogyba kerülve Hedrehelyen lett iskolamester,

⁸³ A Somssich-fivérek: Miklós (1784–1870), somogyi másodalispán, reformkori politikus, országgyűlési képviselő; valamint Pongrácz (1786–1849), somogyi első alispán, később baranyai főispán és gróf, illetve sok más tisztség birtokosa. Vármegyei hivatalviselésükről a dolgozatban részletesebben is lesz szó, rövid életrajzi vázlataik átvéve: KAPOSI 2002. 76-80.; „Somssich Miklós.” „Somssich Pál.” In: MÉL 1967–1982.

⁸⁴ „A járások új beosztása [1800].” „Új járási beosztás 1843-ban.” In: REISZIG 1914b.

Somogy 1800 és 1843 között öt járásra oszlott, melyek székhelyei Babócsa, Marcali, Igal, Kaposvár és Szigetvár voltak. A járások igazgatásáért egy-egy főszolgabíró felelt, miközben mellettük helyettesként két-két alszolgabíró működött, így a vármegyében összesen 5 fő-, illetve 10 alszolgabíró viselt hivatalt egyszerre.

⁸⁵ Siklóssy Viktor (1777–1846 után), vármegyei főügyész 1817 és 1836 között. Siklóssy József (1783–1839) igali főszolgabíró 1824-től 1836-ig, korábban kaposi 1817 előtől 1824-ig és babócsai alszolgabíró 1813-tól 1817-ig. Siklóssy Mátyás (szül. 1789), babócsai alszolgabíró 1824 és 1828 között. Bővebben: „Siklóssy.” In: BARANYAI 1914.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1813. 695-709.; 1817. 665-687.; 1824. 233-255.; 1828. 650-677.

⁸⁶ Szokolay Dániel, somogyi első ügyész 1808 és 1813 között, aljegyző 1806 előtől 1808-ig, levéltáros 1804-től kezdve 1813-ig, esküdt, illetve iskolamester Hedrehelyen 1798 környékén, Sárközy István értelmiségi körének tagja, Kazinczy levelezőpartnere, Csokonai Vitéz Mihály pártfogója. KANYAR 1962. 1, 2.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1806–1830.; „Csokonai Vitéz Mihály” In: SZINNYEI 1891–1914. 2. kötet 394-404.

innen azonban részeges viselkedése miatt hamar távoznia kellett egy esperesi ellenőrzést követően. Ezután a megye első alispánja mellett találjuk titkárként, karrierje pedig gyorsan elkezdett felfelé ívelni. Először esküdt, majd 1804-ben Somogy vármegye levéltárosa lett, 1806-ra már aljegyző, pályáját pedig az 1808-as első ügyészi kinevezés tetőzte be. Tisztségeit az 1813-as restauráció alkalmával elvesztette, tiszteletbeli táblabírói címmel honorálták szolgálatait, de a helyi közélet első vonalából végletesen kiszorult. Egy 1814-es összeírás tanúsága szerint 194 kataszteri holdas birtok tulajdonosa, amely összehasonlítva a vele egy szinten mozgó főbb hivatalnokokkal rendkívül elenyésző. Gyermekai későbbi vármegyei hivatalviseléséről nincs adat,⁸⁷ egyik fia az Esterházy-uradalom ügyésze lett.⁸⁸

Szokolay Dániel felemelkedését egyértelműen kiváló kapcsolatainak, ismertségeinek köszönhetette, amelyeket már debreceni évei alatt elkezdett felépíteni. Levelezőpartnerei között találjuk az országos irodalmi élet nagy alakjait, mint például Kazinczy Ferencet, Csokonai Vitéz Mihályt (utóbbi az ő közbenjárására taníthatott rövid ideig a csurgói gimnáziumban), és szintén jó akarójának mondhatta a vármegyében Sárközy István főadószedőt, későbbi másodalispánt,⁸⁹ valamint a századeleji tisztikar más jelentősebb alakjait is. Szokolay egyik gyermeke keresztapjának az éppen „regnáló” első alispánt kérte fel, míg egy másiknál a nemrég leköszönt másodalispánt látta el ezt a feladatot.⁹⁰

Visszatérve a vármegyei rendszer professzionalizálódásának jeleire, a zalai főtitviselők megvizsgálásával lehet bizonyítani, hogy a „káderhiány” megszűnése nem csak egyedi, somogyi jelenség volt a Dél-Dunántúlon.

⁸⁷ „Birtokösszeírás 1814-ben.” In: BARANYAI 1914.; HORVÁTH 2005. 173.; KANYAR 1962. 1, 2.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1806–1830.; „Csokonai Vitéz Mihály” In: SZINNYEI 1891–1914. 2. kötet 394-404.; VARGHA 1961. 438-440.; VIOLÁNÉ 2020. 194.

⁸⁸ Ifj. Szokolay Dániel gyászjelentéséhez l. *A Hon*, 1876. 18. sz. 2.

⁸⁹ Sárközy István (1759–1845) hosszú évtizedeken keresztül Somogy közéletének jelentős személyisége. Vármegyei karrierjét aljegyzőként (1785) kezdte, majd főadószedő (1788–94, 1807–15), illetve babócsai főszolgabíró (1794–1801), mielőtt végül másodalispánná (1824–36) választották. „Sárközy (Nádasdi).” In: BARANYAI 1914.; „Sárközy István és utódai.” In: SÁRKÖZY 1906.

⁹⁰ Keresztelési anyakönyvekhez l. SZOKOLAY 1805. március 18.; valamint SZOKOLAY, 1808. november 21.

	Első alispán	Másodalispán	Főszolgabíró
Hivatali előzménnyel	4/4 (100%) ⁹¹	4/5 (80%)	16/22 (73%)
Hivatali előzmény nélkül	0/4 (0%)	1/5 (20%)	6/22 (27%)

4. táblázat: Az alispánok és főszolgabírók hivatali előéletének megléte (vagy azok hiánya) méltóságszerzésük időpontjában – Zala 1808 és 1830 között⁹²

Ha a két vármegye tisztikarának prozopográfiai adatait összevetjük, láthatjuk, hogy két törvényhatóság adatai egyértelműen korrelálnak, releváns információkat tartalmaznak. Ráadásul nem egy egyedi dél-dunántúli jelenségről beszélhetünk, hiszen Pest és Békés megye archontológiájának vizsgálata szintén hasonló eredményeket mutat.

	Első alispán	Másodalispán	Főszolgabíró
Hivatali előzménnyel	4/4 (100%)	5/5 (100%)	18/25 (72%)
Hivatali előzmény nélkül	0/4 (0%)	0/5 (0%)	7/25 (28%)

5. táblázat: Az alispánok és főszolgabírók hivatali előéletének megléte (vagy azok hiánya) méltóságszerzésük időpontjában – Pest 1808 és 1830 között⁹³

	Első alispán	Másodalispán	Főszolgabíró
Hivatali előzménnyel	2/2 (100%)	2/2 (100%)	4/4 (100%)
Hivatali előzmény nélkül	0/2 (0%)	0/2 (0%)	0/4 (0%)

6. táblázat: Az alispánok és főszolgabírók hivatali előéletének megléte (vagy azok hiánya) méltóságszerzésük időpontjában – Békés 1808 és 1830 között⁹⁴

Somogyban a századelőn olyannyira beszélhetünk a „káderhiány” megszűnéséről, hogy sokkal inkább „túljelentkezéssel” találkozhatunk.⁹⁵ Az adminisztratív terhek csökkentésének igénye, valamint az egyénenkénti voksolás rendszerének bevezetése azonban szükségessé tette a jelöltek számának szabályozását, azok előrostálását. Amíg korábban az összes alkalmasnak vélt egyén felkerült a megválaszthatók listájára egy-egy tisztség kapcsán, addig a korszak utolsó két restaurációja (1824 és 1828) idején már csak a négy „legalkalmasabb” személyt kandidálta

⁹¹ Szegedy Ferenc (1786–1848), zalai első alispán (1815–19) személyénél sem szerepel semmiféle előzetes méltóság MOLNÁR 2000.-ben, azonban a szerző egy másik munkájából (MOLNÁR 2003. 176-178.) kiderül, hogy a férfi 1804-től a vármegye tiszteletbeli aljegyzője, majd 1806-tól a szántói járás alszolgabírája volt.

⁹² MOLNÁR 2000. zalai archontológiája alapján.

⁹³ SCHRAMEK 2016. Pest megyei archontológiája alapján.

⁹⁴ HÉJJA 2009. Békés megyei archontológiája alapján. Érdemes megjegyezni, hogy a békési tisztikar összetétele jelentősen eltér a már vizsgált többi törvényhatóságétól. Ennek oka elsősorban a vármegye méretében keresendő, amely mindössze csupán két járásból állt, a másodalispáni tisztséget pedig csak 1819-ben hozták létre. (Korábban ideiglenes jelleggel kineveztek ugyan helyettes alispánokat a „rendes” alispán távolléte vagy akadályozottsága esetén, de ezek csak korlátozott idejű és hatáskörű megbízatások voltak.)

⁹⁵ 1808-ban Széchényi Ferenc főispán például 13 főt jelölt a kaposi főszolgabíróságra, de a főadósdedőségre, a kaposi alszolgabíróságra, a szigeti főszolgabíróságra és a babócsai alszolgabíróságra is 9-9 főt pályázhatott. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1808. 587-600.

a főispán előzetesen, miután mind a már többször említett 1819-es helytartótanácsi rendelet, mind a tisztújításokat szabályozó 1823-as vármegyei statútum ezt írta elő.⁹⁶

A korábbi hat-hét körül mozgó átlagos jelöltszám ezzel az új gyakorlattal érthető módon drasztikusan lecsökkent. Gyakorlatilag minden titulusra „csak” négy-négy személyt pályáztattak meg – néhány egyedi esettől eltekintve, amelyre mind az 1828-as választások alkalmával került sor. Ekkor a regnáló első alispánt egyszerűen megerősítették hivatalában a munkájával elégedett rendek, azaz csak öt kandidálták a méltóságra, miközben eddig ismeretlen okból főügyésznek öt személyt is felterjesztettek, a szigeti és babócsai főszolgabíróságra pedig mindössze három-három főt jelöltek.⁹⁷

Restauráció éve	Jelöltek száma	Jelölt/Hivatal
1808	114	7,1
1813	81	5,1
1817	98	6,1
1824	78	3,7
1828	71	3,8

7. táblázat: Somogy vármegye 1808 és 1828 közötti tisztújításain szereplő jelöltek száma és azok aránya a betölthető 16, illetve 21 darab⁹⁸ hivatalhoz képest⁹⁹

Ha nemcsak éves szinten, hanem egyes hivatalonként is lebontjuk a kandidálók számát, érdekes összefüggéseket figyelhetünk meg. Kiderül ugyanis, hogy mely pozíciók betöltéséért zajlott a legnagyobb verseny a vármegyében. Ezek egyértelműen az alispáni,¹⁰⁰ illetve a szolgabírói titulusok (előbbieket a hierarchia csúcsa, a legmagasabb presztízsű pozíciók, utóbbiak pedig az egész rendszer belépő állomásai, így „népszerűségük” nem meglepő). E tisztségekhez még némi meglepetésre a főadószedői cím társult, miközben a számvevői, ügyészi méltóságok esetén már aligha beszélhetünk a megválasztható személyek tömegéről.

⁹⁶ POLGÁR 2004. 49. 57. Somogyban a restaurációk rendjét a régi századelőn három alkalommal is szabályozták (1800-ban, 1808-ban, illetve 1823-ban), de a kandidálható személyek számát csak utolsó alkalommal szabályozták. Ezen statútumokat közli POLGÁR 2004. 49-61.

⁹⁷ A tárgyalott tisztújításhoz l. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1828. 650-677.

⁹⁸ Két alispán, egy főadószedő, egy számvevő, két ügyész (egy fő- és egy alügyészt), valamint öt főszolgabíró. A vármegye tíz alszolgabíróját ebben a számításban csak ötnak veszi a kutatás az 1808-as, 1813-as, illetve az 1817-es restaurációk esetén, mivel járasonként csupán egy-egy választást tartottak, azaz egyszerre jelölték ki a rendek az adott terület mindkét alszolgabíróját (összesen tehát 16 külön választási aktusra került sor). Ez a rendszer 1824-re megváltozott. Járasonként az első és második számú alszolgabíró már külön választották meg (21 választási esemény). Fontos továbbá megjegyezni, hogy a fő-, illetve aljegyzőket közvetlenül a főispán nevezte ki mindenféle jelölés nélkül, így esetükben kandidálásról nem beszélhetünk, csoportjukat kivételesen figyelmen kívül hagyja a vizsgálatrés.

⁹⁹ MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1808–1828. alapján, egy tizedesjegyre kerekítve.

¹⁰⁰ A mellékelt táblázatban az első alispáni tisztségnél szereplő 4,8-as érték félrevezető. Az alacsonyabb szám alapvetően az 1828-as restauráció anomáliájának köszönhető, amikor is Somssich Pongrácot egyedüli jelöltként megerősítették korábbi pozíciójában. Ha ezt a restaurációt figyelmen kívül hagyjuk, akkor a másik négy tisztújítás alkalmával az első alispáni kandidálók átlaga máris 5,75-ös értéket mutat. (23 jelölt 4 megyegyűlésen.)

Tisztség	Jelöltszám	Jelölt/ Tisztújítás
Első alispán	24	4,8
Másodalispán	30	6
Főadószedő	29	5,8
Számvevő	16	3,2
Első ügyész	24	4,8
Másodügyész	25	5
Főszolgabíró	133	5,3
Alszolgabíró	154	6,2

8. táblázat: Somogy vármegye 1808 és 1828 közötti tisztújításain az egyes hivatalokra
kandidálók száma összesen, illetve tisztújításonként átlagosan¹⁰¹

A főadószedői szék népszerűsége mögött a másik két szakhivatalhoz, a számvevőihez és az ügyészihez képest az állhatott, hogy kevésbé igényelt komoly előképzettséget. Végigtekintve az adószedői jelöltek névsorán a tárgyalt periódusban láthatjuk, hogy a kandidálók jelentős hányada alapvetően fő- vagy alszolgabírói méltóságviselést követően pályázott erre a hivatalra. Ritka eset, mikor egy aladószedő lép előrébb a ranglétrán.¹⁰² Sárközy István babócsai főszolgabírósa után, Stephaich Gáspár¹⁰³ kaposi alszolgabírósa követően funkcionált főadószedőként. Mindeközben ügyészi hivatalokra nagyrészt ügyvédi, jogászi, jegyzői tapasztalatokkal, a számvevői titulusra pedig sokéves pénzügyi gyakorlattal¹⁰⁴ rendelkező személyeket jelölt a főispán. Ezek a kitételek alapvetően megrostálták tehát az utóbbi két hivatalra indulhatók számát.¹⁰⁵

4.2. A hivatali előmenetel állomásai

Érdemes megvizsgálni, hogy a legfőbb vármegyei méltóságok (alispáni, főszolgabírói) megszerzése előtt a tisztviselők milyen más titulusokat töltöttek be, melyek voltak az előrelépés egyes stációi. A vármegyei tisztikar erősen hierarchikus renddé szilárdult, aminek ki kellett járnai az egyes lépcsőfokait. A belépő szint továbbra is az alszolgabírói, aljegyzői, alügyészi titulusok maradtak.¹⁰⁶ Az adatok azt mutatják, hogy mind Somogyban, mind Zalában a

¹⁰¹ MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1808–1828. alapján, egy tizedesjegyig kerekítve.

¹⁰² Thulmon Pál főadószedő (1818–36?) személye az, aki kivételként erősíti a szabályt – korábban a kaposi járásban találjuk aladószedőként (1813 előtt–1818), de rajta kívül nem jellemző az aladószedők feljebb lépése a hivatali ranglétrán korszakunkban. *Jelenkor* 1836. 393.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1813–1830.

¹⁰³ Stephaics Gáspár a közgyűlési iratok tanúsága szerint kaposi alszolgabíróként (1800–15), vármegyei főadószedőként (1815–18), továbbá kaposi főszolgabíróként (1817–24) írta be magát Somogy történelmébe.

¹⁰⁴ Ahogy PALUGYAY 1844–1848. 2. kötet 179. is írja: „A számvevői hivatal terjedt 's oly ismereteket kíván, melyeket, mivel iskoláinkban nem tanítatnak, csak gyakorlattal, és hosszas gyakorlattal lehet megszerezni.”

¹⁰⁵ Az ügyészi és számvevői tisztségek teljes különállást a vármegyei hierarchiában jól mutatja, hogy a 10 darab személyből, akik e méltóságokat betöltötték 1808 és 1830 között, csupán hárman (Hunkár László, Szokolay Dániel és Szalay József) töltöttek be más vizsgálatba bevont vármegyei hivatal is, a többiek szakmai hátterük segíthette a méltóság elnyeréséhez.

¹⁰⁶ A 18. századi belépő hivatalokhoz Somogyban l. SZIJÁRTÓ 2010. 447.

főtisztviselők több mint fele e hivatalok betöltésével kezdte a karrierjét, innen indultak feljebb a ranglétrán. A következő szinten viszont két új irány figyelhető meg: egyrészt az egy járást igazgató főszolgabírói, másrészt az egész vármegyére kiterjedő főjegyzői, főügyési, főadószedői, főszámvevői címek jelenthették a továbblépés lehetőségét. A főszolgabírói titulus bár presztízsből¹⁰⁷ és javadalmazásban¹⁰⁸ is lejjebb helyezkedett a többi felsorolt méltóságtól. Azonban az alispánsághoz vezető úton egyértelműen jobb ajánlólevél volt néhány évnyi főszolgabírói cím a számok alapján, mint bármely más vármegyei tisztség betöltése. Az összefüggés mögött feltehetően az állhat, hogy a járásek erős túlzással vármegyék voltak a vármegyében – a közeletet alakító szereplők úgy gondolhatták, ha egy kisebb egységet el tudott igazgatni az alispán-jelölt, akkor a nagyobb vezetésénél sem akadhatnak komolyabb problémái.¹⁰⁹

Alispánok Somogyban 1808 és 1830 között

<i>Első</i>	
<i>Csapody Gábor</i>	1807–1813
<i>Kovács Antal</i>	1813–1824
<i>Somssich Pongrácz</i> ¹¹⁰	1824–1830
<i>Czindery László</i> ¹¹¹	1830–1840
<i>Másod-</i>	
<i>Záborszky Mihály</i> ¹¹²	1807–1809
<i>Illés Ferenc</i> ¹¹³	1809–1812
<i>Kovács Antal</i>	1812–1813
<i>Somssich Miklós</i> ¹¹⁴	1813–1815

¹⁰⁷ Az 1813-as Somogy vármegyei restauráció alkalmával a következő sorrendbe kerültek rögzítésre az egyes megválasztott (dolgozat szempontjából releváns) méltóságok: első alispán, másodalispán, főadószedő, főszámvevő, első ügyész, másodügyész, marcali, kaposi, igali, szigeti, babócsai járás fő- és alszolgabírái, az egész vármegye főjegyzője, aljegyzői. Átvéve: MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1813. 695-709.

¹⁰⁸ Szijártó István 18. század végéről származó fizetésjegyzék segítségével megállapította, hogy javadalmazási szempontból az alispánokat becsülték meg a legjobban, őket követték a főjegyzők, a főszámvevők, majd egy szinten lejjebb a főszolgabírák és az aljegyzők, míg a sort a legalacsonyabb fizetésekkel az alszolgabírák zárták. SZIJÁRTÓ 2010. 446. Hasonló adatokról számolt be: GRÜNWALD 1888. 446.; PALUGYAY 1844–1848. 4. kötet 182.

¹⁰⁹ A somogyi alispánok közül alszolgabíróként indította pályáját Záborszky Mihály, Somssich Pongrácz és Illés Ferenc (bár utóbbi előtte esküdtként szintén szolgált), míg magasabbról, aljegyzőként kezdte Sárközy István és Czindery László, Csapody Gábor és Tallián Boldizsár pedig főszolgabíróként lépett be a közigazgatásba.

¹¹⁰ Mandátuma lejártát nem várta meg, korábban lemondott országos politikai szerepvállalása miatt. L. többek között KAPOSI 2002. 79.

¹¹¹ Megválasztva az 1830. augusztus 3-i megyegyűlésen. „Czindery László alispán.” In: REISZIG. 1914b.

¹¹² 1809. május 15-én értesült Somogy vármegye arról, hogy idő előtt másodalispáni megbízatásáról lemondott, helyébe pedig egyúttal Illés Ferencet nevezte ki Széchényi főispán. KOVÁCS 2020. 10.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés. 1809. 348-349.

¹¹³ 1812. június 4-én hivatalviselés közben elhalálozott. ILLÉS, 1812. június 4.

¹¹⁴ Ideje korán mondott le másodalispáni titulusáról, indoklásában a családi gazdaságra való koncentrációra hivatkozott. POLGÁR 2004. 41.; *Vasárnapi Ujság*, 1871. 2.

Főszolgabírából lett alispánra jó példa Záborszky Mihály személye, aki 1764-ben született egy Verőce melletti kis faluban, római katolikus szülők gyermekeként.¹¹⁶ Nagy és Kempelen közléséből tudjuk, hogy családja ősi, Turóc vármegyei eredetű, de a 18. századra már több ág is elszármazott Felső-Magyarországról. Ezek közül minden bizonnyal a zalaihoz tartozott a későbbi másodalispán rokonsága – somogyi ősökkel nem rendelkező, új betelepülőkről van szó tehát. Mihály apja, László, nem sokkal fia születése után költözhetett a Dráva másik oldalára, 1767-ben táblabírói címet szerzett a vármegyében, míg a család nemességét 1771-ben hirdették ki hivatalosan is Somogyban. 1776-ban a rokonság igazoltan Csokonyavisonta, Edde és Várda földesurai között szerepelt. Mihály hivatali előmenetele 1790-től követhető nyomon a forrásokban – ekkor még sikertelenül pályázott alszolgabírói pozícióra. Öt évvel később azonban már pontosan ebben a pozícióban találjuk meg a jegyzőkönyvekben. A vármegye közgyűlése 1800-ban a kaposvári járás főszolgabírójaként ismerte el – e titulust pedig egészen 1807-es másodalispánná választásáig sikeresen megtartotta. 1808-ban tisztségében megújították miután az első alispáni választáson vereséget szenvedett, de alig egy évvel később Széchényi főispánhoz utazva személyesen mondott le vármegyei tisztségéről.¹¹⁷ Az 1814-es birtokösszeírás adatgyűjtése idején még élt – ekkor 1993 holdas birtok tulajdonosa. Fiai közül Imre¹¹⁸ és Alajos¹¹⁹ is tovább vitte hivatalviselést a családban (klasszikus minta) – előbbi alszolgabíróként, főadószedőként, utóbbi a vármegye táblabírájaként és országgyűlési képviselőjeként.¹²⁰

A hivatali előmenetel korántsem volt annyira lineáris mindenkinél, mint Záborszky Mihály esetében, illetve a főszolgabírói cím megléte sem volt feltétlenül szükséges a

¹¹⁵ A megüresedett méltóságra a rendek öt választották meg az 1816. április 24-i közgyűlésen. POLGÁR 2004. 41.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés. 1816. 1430.

¹¹⁶ Keresztelési anyakönyvhöz l. ZÁBORSZKY, 1764. szeptember 26.

¹¹⁷ Záborszky resignatioja mögött feltehetőleg az 1809-es insurrekció során megnövekedhetett alispáni terhek állhattak. Személye a vármegyei közgyűlés jegyzőkönyveiben továbbra is állandó szereplő maradt lemondását követően, de újabb hivatalt már nem viselt a későbbiek folyamán. KOVÁCS 2020. 10.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés. 1809. 348-349.

¹¹⁸ Záborszky Imre (1798–1856), kaposi járásban másod, majd első alszolgabíró, 1828-ban főszolgabírójelölt, 1833-ban al-, 1836-tól főadószedő. Személyéről a családról szóló munkákban nincs adat a genealógián kívül, így l. *Jelenkor* 1833. 713, 714.; *Jelenkor*, 1836. 393.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1824. 233-255.; 1828. 650-677.; ZÁBORSZKY, 1798. október 27.; ZÁBORSZKY, 1856. szeptember 13.

¹¹⁹ Záborszky Alajos (1805–1862), reformkori ügyvéd, publicista, politikus. 1848/49-ben országgyűlési képviselő és jegyző, majd miniszteri titkár, tanácsos, kormány megbízott. Haynau-i megtorlásokat csak romló egészségügyi állapota miatt élte túl.

¹²⁰ „Birtokösszeírás 1814-ben.” „Somogyi törzsökös és kihirdetett nemes családok.” „Záborszky (Záborfalvi).” In: BARANYAI 1914.; „Záborszky (zábori).” In: KEMPELEN 1911-1915.; „Záborszky család.” In: NAGY 1857-1868.; „Edde.” „Somogyvisonta.” „Várda.” In: REISZIG 1914a.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1766–67. 941-962.; 1790. 1-9.; 1795. 1-14.; 1800. 347-349.; 1808. 587-600.; 1809. 348-349.

törvényhatóság csúcsára jutásban. Sokak karrierje megtört, félresiklott vagy nagyon lassan indult be. A római katolikus Kovács Antal 1752-ben született Nagybajomban.¹²¹ Családja – amely egyes helyeken Gyergyevics néven szerepel a „dinasztiaalapító” Gergely után – 1686-ban szerzett címereslevelet. Ennek kihirdetése ugyan még Zalában történt, de alig egy nemzedékkel később a família tagjai beházasodtak Somogyba. A Koroknai-örökségből megszerezték Nagybajom és Pusztakovácsi környékét, majd aktív szerepet vállaltak a vármegye közéletében. A rokonságban két szigeti és egy kaposi főszolgabíró is bizonyíthatóan felfedezhető. Antal hivatali karrierje 1774-ben indulhatott, amikor is sikertelenül pályázott alszolgabírónak Kaposvárott. Antal lelkesedését nem törhette le a kudarc hosszú távon, mert táblabíróként 1796-ban elérte országgyűlési követé választását,¹²² majd pedig korábbi céljainál merészebb tervekkel vághatott neki az 1800-as tisztújításnak. Az első- és másodalispáni választáson is érdekelt volt személye. Jelöltségét viszont ezúttal sem tudta címre váltani. A sorozatos fiaskókon végül 1805-re sikerült túllendülnie, amikor is másodalispánként találkozhatunk személyével a vármegyei iratokban. „Regnálása” viszont nem tartott sokáig, pozícióját az 1806-os restauráció során, az első adandó alkalommal elvesztette. Az újabb, hosszú éveken át elhúzódó mellőzöttsége¹²³ 1811-ben ért véget. Illés Ferenc elhalálózásával ismét másodalispán lett, majd Csapody Gábor visszavonulása után 1813-ban első alispánná választották meg Kovácsot, amely hivatalában 1817-ben meg is újították, mandátumát pedig – miután az udvar 1820-ban szolgálatait tanácsosi kinevezéssel honorálta – egészen 1824-ig kitöltötte. Ekkor időskorára hivatkozva nem pályázott újra. Ezután személyével nem találkozunk a vármegyei közéletben, 1833-ban hunyt el. Az 1814-es birtokösszeírásban – amely első alispáni tevékenysége alatt történt – 4475 holdnyi földterület szerepelt a neve alatt. Gyermeke nem volt.¹²⁴

Kovács Antal vármegyei pályafutása az ismertetett megszakításokkal, félreecsúszásokkal együtt rendkívül hosszúra nyúlt. 1774-es első fellépése, valamint 1813-as csúcsra jutása között közel négy évtized telt el. Ez az időtartam a korszak többi somogyi első alispáni karrierjéhez

¹²¹ A keresztelési anyakönyvhöz I. KOVÁCS, 1752. április 14.

¹²² Czindery Pál első követ nem vehetett részt a diétán udvarellenes izgatás vágyja miatt, így Kovács volt a vármegye egyetlen küldöttje. Kovács Czinderyhez hasonlóan a megyei ellenzék soraiból került, különösebb hivatali előzmények nélkül történő küldötté választását feltehetőleg a közgyűlésen tapasztalható vezetőkkel szembeni elégedetlen közhangulatnak köszönhetette. „Somogy sérelmi politikája.” In: REISZIG 1914b.

¹²³ Az 1808-as tisztújításon is indult az alispáni választásokon, de törekvései ismét sikertelenek maradtak. L. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1808. 587-600.

¹²⁴ „Birtokösszeírás 1814-ben.” „Kovács (másként Gyergyevics).” „Somogyi törzsökös és kihirdetett nemes családok.” In: BARANYAI 1914.; Hof- und Staats-Schematismus 1820. 461.; „Somogy sérelmi politikája.” „A Czindery-ügy fejleményei.” „Somogy egyedüli követe.” „Teleki főispáni helytartó.” „Tespédő közigazgatás.” In: REISZIG 1914b.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1774. 403-409.; 1790. 1-9.; 1795. 1-14.; 1800. 347-349.; 1805. 988.; 1808. 587-600.; 1813. 695-709.; 1828. 650-677.

képest rendkívül hosszúnak tekinthető. Csapody Gábor 17, Somssich Pongrácz 13, még Czindery László¹²⁵ szintén 17 évvel első jelentősebb vármegyei tisztsége megszerzése után került az első alispáni székbe,¹²⁶ szemben Kovács 39 esztendőjével. A férfi valószínűleg egyfajta kényszerpályán ragadt volna, ha néhány külső, személyes előmenetelét hátráltató tényező nem szűnik meg idővel. Kovács nem az elsőszülött fiú volt a családjában, így hátrányosabb helyzetből indult. Sokáig fivére, István¹²⁷ árnyékában élhetett, aki sikeres vármegyei pályát futott be: 1771 és 1786 között Kaposvárott volt főszolgabíró ugyanott, ahol Antal alszolgabírói címért indult az 1774-es tisztújítás kapcsán. Ismerve a kandidáció sikertelen lezárultát, arra következtethetünk, hogy a rokoni kapcsolat inkább átok volt, mint áldás. Lehetséges, hogy pont a nepotizmus vádja nehezítette meg az ifjú, feltörekvő tisztviselőnövendék előrehaladását a hierarchiában. Amikor bátyja visszaszorult a közéletből, az ifjabb fivér talán joggal gondolhatta, hogy „megörökölheti” a kaposi járás igazgatását, de törekvésében egyértelműen nem voltak partnerek a helyi rendek, jelöltségét nem támogatták. A kudarc ellenére az 1790-es évekre Kovács Antal mindenképpen a vármegye egyik legbefolyásosabb személyévé válhatott, ezt jelzi táblabírósága, illetve az 1796-os országgyűlési képviselőisége is. Így nem meglepő, hogy 1800-ban mind az első-, mind a másodalispáni választáson feltűnt a neve. A tisztújításon azonban méretes mezőny indult el a két méltóságért – előbbiért heten, utóbbiért nyolcan is harcba szálltak,¹²⁸ Kovács pedig könnyen bele szürkülhetett a jelöltek hosszú sorába főszolgabírói tapasztalat nélkül. 1806-ban¹²⁹ és 1808-ban¹³⁰ hasonlóan népes és tapasztalt mezőnnyel kellett megmérkőznie. A főispáni támogatást maga mögött tudó Csapody Gáborral szemben pedig esélytelennek látszó küzdelmet

¹²⁵ A felsorolt alispáni személyekről a későbbiekben részletesebben is lesz szó a szövegben.

¹²⁶ Csapody igali főszolgabíró lett 1790-ben, majd első alispán 1807-ben. Somssich 1811-ben alszolgabíró, 1824-ben első alispán. Czinderyt 1813-ban másodaljegyzővé nevezték ki mielőtt első alispáni pályája megindult volna 1830-ban.

¹²⁷ Kovács István (1737–1786 vagy azután), kaposi főszolgabíró. Tizenöt évvel volt idősebb Antal fivéréénél, amely különös családi dinamikát eredményezhetett. KOVÁCS, 1737. március 12.; „Kovács (másként Gyergyevics).” In: BARANYAI 1914.

¹²⁸ Első alispáni jelöltek 1800-ban: Boronkay József, Gaál László (korábbi első alispán, de nem vállalta az újabb jelölést), Inkey Károly (megválasztott első alispán), Kovács Antal, Lengyel Imre, Somssich József, illetve Zichy József. Másodalispáni jelöltek: Csák József, Csapody Gábor, Illés Ferenc (megválasztott másodalispán), Kovács Antal, Mérey János, Pongrácz József, Rosty Ferenc, valamint Sárközy István. Az 1800-as restaurációhoz l. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1800. 347-349.

¹²⁹ Első alispánnak kandidáltak 1806-ban: Inkey Károly (lemondó, de a rendek által mégis hivatalban tartott első alispán), Kovács Antal, Illés Ferenc és Somogyi György. Másodalispánságra felsorakoztak: Kovács Antal (korábbi, de nem újrászó másodalispán), Illés Ferenc, Csapody Gábor (megválasztott másodalispán), Somogyi György, Nedeczky Rudolf, Záborszky Mihály, Véssey Mihály, Sárközy István, Armpusztér Imre, Kovács István, valamint Barcza Károly. L. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1806. 413-424.

¹³⁰ Első alispánnak jelöltek 1808-ban: Csapody Gábor (újraválasztott első alispán), Záborszky Mihály, Kovács Antal, Illés Ferenc, Csák József, Spissics István. Másodalispánnak: Záborszky Mihály (újraválasztott másodalispán), Kovács Antal, Illés Ferenc, Spissics István, Nedeczky Rudolf, Kovács István. L. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1808. 587-600.

folytatott. 1813-ban ellenben már más volt a helyzet. Egykori riválisai mind eltűntek, meghaltak, „nyugdíjba vonultak”, amolyan nagy túlélőként, a vármegye sokat látott „öregjeként” már könnyen megnyílhatott az út előtte az első alispáni címhez.

4.3. Birtokosi háttér

Záborszky Mihály és Kovács Antal életútján végig érve láthatjuk, hogy mindketten alapvetően középbirtokosi háttérből érkeztek. Személyeik jól illusztrálják, hogy a 19. század eleji vármegyei politizálást az ő rétegük formálta már a leginkább. Az indulatokat felkorbácsoló jozefinista reformok visszavonását követően a megerősödött köznemesség erélyesen tudott fellépni a főispáni akarattal szemben Somogyban (pl. a főispáni előjognak számító főjegyzői kinevezés kapcsán 1790-ben¹³¹ vagy éppen az országgyűlési küldöttválasztás során 1795-ben).¹³² Az udvar feltehetően a középbirtokosok ellenzéki hangjának lecsillapítására 1798-ban Széchényi Ferencet nevezte ki a törvényhatóság főispánjának, aki bár az első években úrrá tudott lenni a rendeken erős fellépésével, hosszú távon azonban esélytelen szélmalomharcot vívott a közeletet uralni próbáló, feltörekvő köznemesi réteggel. A főispán végül az állandó vármegyei harcokba belefáradva tette le hivatalát 1811-ben. Amíg Széchényi óriási földterületekkel rendelkezett a vármegyében és ezeken keresztül jelentős befolyást tudott gyakorolni a helyi rendekre – a törvényhatóság teljes birtoktestének több mint 12%-át tulajdonolta –, addig utódai (Teleki László¹³³ és Sigray József grófok¹³⁴) elenyészőbb beágyazottsággal rendelkeztek kinevezésüket megelőzően. Nem igazán ismerték hivatali helyük viszonyait, így megbízatásuk alatt kevésbé folytak bele a napi ügyek intézésébe, erősebb hatalmi pozícióba kerülhetett a megerősödő közép-nemesi réteg.¹³⁵

A *bene possessionati*, azaz a jómódú birtokos, középbirtokos nemesség térnyerése alapvetően már az oszmánok magyarországi kiűzését követően megindult. A török háborúk végeztével ugyanis megszűntek a főrendek védekezés során gyakorolt közhatalmi funkciói – seregeik, magánváraik szerepét átvette az államhatalom – a hódoltság egykori területére pedig visszatérhettek az elűldözött vármegyék és azok tisztviselői. Ahogy az előkelők szerepe lecsökkent az államigazgatásban, a körjük tömörülő köznemesi családok is elsorvadtak, innen a személyi háttér fokozatosan a vármegyei hivatalokba vándorolt át az uradalmakról. A középbirtokosok felemelkedését a hatalmi centrumok átrendeződése mellett továbbá a Kárpát-

¹³¹ Ügyhöz I. SZIJÁRTÓ 2006. 129-138.

¹³² L. a Czindery-ügyről szóló lábjegyzetet.

¹³³ Somogy főispáni helytartója 1811 és 1812 között, majd főispán egészen 1821-es haláláig.

¹³⁴ Somogy főispáni helytartója 1822 és 1824 között, majd főispán egészen 1830-as haláláig.

¹³⁵ Birtokadatok átvéve: „Birtokösszeírás 1814-ben.” In: BARANYAI 1914.; valamint KAPOSZ 1987. 209.

medencében az 1740-es évektől tapasztalható stabilitás és gazdasági konjunktúra is segítette. Megindult a „középosztály” felfutása. Az átmenet hosszú folyamat volt, az 1790-es évekre közéleti szerepvállalásuk viszont már egyértelműen a nagybirtokosok érdekérvényesítő képességével vetekedett.¹³⁶

Amíg a középbirtokosok előretörése a régi századforduló idejére egyértelmű, vitathatatlan jelenség, addig magának a középbirtokosi rétegnek a meghatározása már jóval kevésbé körülhatárolható, különösen, ha egzakt számokkal szeretnénk definiálni a kereteit. A történeti diszkurzus során egyes kutatók néhány száz kataszteri holdas tartományt tekintettek mérvadónak,¹³⁷ más szerzők azonban jóval megengedőbbek voltak és a pár ezres birtoktesttel rendelkező nemességet is ehhez a társadalmi csoporthoz sorolták.¹³⁸

Glósz József nyomán az 500 és 5000 holdas területtel rendelkező nemesi személyeket sorolom a középbirtokosok kategóriájába. A kiválasztásnak kettős oka van. Egyrészt Glósz levezetése logikus,¹³⁹ másrészt Glósz középbirtokosi meghatározása a szomszédos Tolna vármegyének elemzéséből származik, így megállapításai különösen relevánsak a dél-dunántúli környezetben. Ha összevetjük a két törvényhatóság birtokviszonyait, hasonló tendenciák figyelhetők meg. Mindkét megyében az oszmán hódoltság által hátrahagyott tipikus jelenség a nagybirtokosság nyomasztó fölénye, ez a birtokviszonyokat meghatározó alapvetés.¹⁴⁰ Kaposi Zoltán Somogy 19. század eleji birtokviszonyait vizsgálva a középbirtokosi létet két külön csoportra osztotta a vármegyében: elszegényedő korábbi birtokosokra (3000 hold felett), valamint a feltörekvő új középnemesi rétegre (3000 hold alatt). Vizsgálatomban nem érzem szükségét ennyire markáns elkülönítésnek, így a 500 és 5000 hold közötti definíciót használom.¹⁴¹

¹³⁶ A *bene possessionati* 18-19. századi felemelkedésével, ezzel párhuzamosan pedig a főrendek térvesztésével országosan foglalkozott: BALLABÁS 2013. 16, 17.; GLÓSZ 1991. 6, 7.; GLÓSZ 2014.31-35.; H. BALÁZS 1987. 126-139.; PÁLMÁNY 1997. 62-67.; SZIJÁRTÓ 2006. 7-12.; VÖRÖS 1989. 680, 681.; WELLMANN 1941. 279-306.; – vármegyei szinten: DOMINKOVITS 1991. (Győrben), GAÁL 2007. 18-30. és GLÓSZ 1991. (Tolnában), valamint HUDI 1987. 102-105. (Veszprémben).

¹³⁷ Ezen néhány százás álláspont képviselték a következők: ERDÉSZ 2004. 198.; KELETI 1871. 142.; KENESSEY 1857. 87-89.; RUZSÁS 1971. 1-2. SZABAD 1976. 4.

¹³⁸ Magasabb, ezres értékekkel dolgozott: BALLABÁS 2013. 19.; GLÓSZ 1991. 7.; GLÓSZ 2014. 84.; KAPOSI 1987. 210.; SZEKFÜ 1922. 130, 131.; WELLMANN 1979. 64-67.

¹³⁹ „A jogi végzettség megszerzésével, vármegyei hivatalviseléssel, országgyűlési követséggel járó anyagi terhek viseléséhez a reformkorban egy ezer hold körüli, vagy annál nagyobb birtokra volt szükség. Figyelembe kell [venni] azt is, hogy a középbirtok matematikai értelemben közbülső helyet foglalt el a kis- és nagybirtok között. A valódi nagybirtok a reformkorban egy, a [z arisztokrata] latifundiumok két nagyságrenddel nagyobbak voltak, a jómódú nemesség 1000-5000 holdjánál. [...] Bár az 500 holdas birtok a vázolt igényeknek már nem felelt meg, de tekintettel az e csoportot az ezer holdasokhoz fűző rokoni, társadalmi kötelékekre, a közös tradíciókra – az ötszáz holdas felmenője ezerholdas volt – indokoltnak [látszik] további vizsgálódásaink körébe őket is bevonni.” Az idézethez és mélyrehatóbb levezetéshez l. GLÓSZ 1991. 7.

¹⁴⁰ Vonatkozó irodalom Tolnában: GLÓSZ 1991. 11-13.; valamint Somogyban: KAPOSI 1987. 209, 210.

¹⁴¹ Kaposi 2000. 54-61.; Kaposi 2017. 136-140.

A középirtokosság fogalmának definiálása után célszerű vizsgálat alá venni Somogy hivatalviselő elitjét, hogy lássuk, valóban a megállapított *bene possessionati* kategóriánk adta-e a tisztikar derekát a vármegyében, mint azt a szakirodalmak állítják.¹⁴² Ehhez két különálló forrásbázis összevetésére van szükség, a restaurációk során keletkezett jegyzőkönyvekben szereplő méltóságok névsorát (archontológia) kell összevetni a birtokösszeírásokban is szereplő hivatalnokok adataival (birtokstatisztika). A tárgyalt korszak során 1814-ben került sor először a helyi birtokosok összeírására, miközben alig egy évvel korábban, 1813-ban tisztújítást tartottak a rendek, így a kronológiai közelség igencsak releváns információkat szolgáltathat arról, hogy Somogy hivatalviselői melyik birtokosi csoportba tartoztak kinevezésük pillanatába. A teljesebb kép érdekében a vizsgálatba nemcsak a megválasztott személyeket, hanem a hivatalra pályázók népesebb körét is bevontam.

A hivatalviselők, illetve a hivatalra jelöltek párosítása az összeírásban szereplő birtokosokkal alapvetően sikerrel zárult, csupán néhány anomáliát kellett megugranom. Többször előfordult, hogy az adott személy konkrétan nem szerepelt ugyan a jegyzékben, az illetőt azonban mégis össze lehetett kapcsolni egy feltüntetett birtokossal. Ilyen eset például, amikor a még élő apa tulajdonolta hivatalosan a teljes birtoktestet, megosztás nem történt az utóddal, így az idősebb családfő adatai kerültek felhasználásra a vizsgálat során. Szintén gyakori jelenség az is, hogy a gyermek nagykorúsága ellenére is az elhalálozott apa özvegyének, a tisztviselő édesanyjának a nevében szerepelt a kutatásba bevont földterület, esetleg az öröklő testvérek nem darabolták fel a rájuk szálló javakat, így közös tulajdonokkal is találkozhatunk a lajstromban. Kimondottan egyedi Somogyi Ádám megválasztott másodügyész esete, aki önmagában nem rendelkezett tulajdonnal a vármegyében, felesége útján viszont az elhalálozott após, Mérey Ignác földjeit igazgathatta.¹⁴³ Természetesen a következtetés útján történt adatpótlás nem teljesen pontos, nem is lehet az – elég csak arra gondolni, hogy az apai- anyai birtok rendszerint valamilyen szinten osztódott több lehetséges örökös meglétekor, azokat tehát nem feltétlenül egy személyben örökölte a következő generációs hivatalviselő. A kinyert

¹⁴² Teljesen jogosan felmerülhet az olvasóban a kérdés: hogy ha országos szinten ennyire egyértelmű *bene possessionati* pozíciószerezése a 19. század elejére, akkor Somogyban miért van szükség külön vizsgálatokra, van-e arra utaló jel, hogy a törvényhatóság nem követte az általános trendet? Nos, a válasz igen, van egy elgondolkodásra okot adó tényező. A vármegye területének közel háromnegyedét 10 ezer holdnál nagyobb uradalmak tették ki a tárgyalt korszakokban – e földterületek részben arisztokrata famíliákhoz (Festeticsekhez, Széchényiekhez, Eszterházyakhoz, Batthányakhoz, stb.), részben pedig tehetősnemesi családokhoz (Jankovicsokhoz, Somssichokhoz, Inkeyekhez, Czinderyekhez, etc.) tartoztak. Ha végig gondoljunk, akkor ez a nagybirtokosi túlsúly elméleti szinten könnyen visszavethette a középirtokosi réteg előre törését, így az esetleges vizsgálatok akár meglepő, egyedi eredményekre is vezethetnek. Somogy 19. század eleji birtokviszonyaival KAPOSI 1987. 209-216.; KAPOSI 2001. 98.; KAPOSI 2017. 127-155. és KAPOSI 2019. 9-72. foglalkozott, míg a *bene possessionati* somogyi térnyerésével foglalkozott SZIJÁRTÓ 2006 100-140.

¹⁴³ A családba történő beházasodáshoz l. „Mérey család. (Kapos-mérei.)” In: NAGY 1857-1868.

információk viszont a vizsgálódás szempontjából több mint megfelelőek, hiszen arra kiválóak, hogy az egyes egyének esetén érzékeltessék nagyságrendileg melyik birtokosi rétegbe tartoztak. Ebből pedig megállapításokat vonhatunk le.¹⁴⁴

A kiterjedt kutatás ellenére is sajnos maradt egy elenyésző kisebbség, amely birtokviszonyairól nem sikerült információt fellelni, ők a lentebb látható táblázatokban nem ismert kategóriába kerültek besorolásra. Felmerülhetne a gyanú, hogy az összeírásban nem szereplő hivatalnokok, hivatalnokjelöltek, azért maradtak ki a vizsgált jegyzékből, mert birtokaik túlságosan alacsony mérettartományban mozogtak, így őket célszerű lenne a kisbirtokosokhoz sorolni egyszerűen. Ám ez a megállapítás nem állná meg a helyét teljesen. Bár kétségtelenül találkozhatunk olyan egyénnel a listán, akik nagy valószínűség szerint kuriális kisnemesi háttérből érkeztek (pl. a másodügyészségre pályázó Fejes Márton),¹⁴⁵ Csépán István¹⁴⁶ személyében viszont egy ellenpéldát is felfedezhetünk. Az első ügyésznek megválasztott férfi 1814-ben bizonyíthatóan többet magával Festetics Antal¹⁴⁷ kamarástól 10649 holdnyi földterületet vásárolt. A hivatalnok pontos részesedése a birtoktestből nem állapítható meg, mert az összeírás idején még zajlott az adásvételi eljárás, ellenben a nagyméretű tranzakció bizonyítja, hogy nem egy kisbirtokosi háttérű személyről van szó.¹⁴⁸

Alszolgabírák				
Birtoknagyság	Jelöltek (22 fő)		Megválasztottak (10) ¹⁴⁹	
Nem ismert	4/22	18%	2/10	20%
500 hold alatt	8/22	36%	3/10	30%
500-5000 hold	9/22	41%	5/10	50%
5000 hold felett	1/22	5%	-	
Főszolgabírák				

¹⁴⁴ Az elkészült analízis egyetlen igazi hiányossága, hogy információi csak Somogy vármegye tulajdonviszonyaira terjednek ki. Ennek oka, hogy a felhasznált forrásbázis csak a törvényhatóság határain belül fekvő uradalmi állapotokat rögzítette. A helyi birtokosok ezeken kívül eső földjeivel nem foglalkozott a felmérés, pedig korszakukban gyakori a regionális szinten is elszórt birtokszerkezet. Nem kizárt, hogy az adatbázisban kis- vagy középirtokosként számontartott személyek valójában felsőbb kategóriákba is besorolhatók lettek volna, ha nemcsak a vármegyei, hanem összes ingóságukat figyelembe tudjuk venni a vizsgálat során.

¹⁴⁵ 1723 után országos szinten nemesi vizsgálatokat tartottak, ekkor a kuriális, taxalista (adózó) nemeseknek igazolniuk kellett családjuk eredetét státuszuk megőrzéséhez – e famíliák között megtaláljuk a somogyvári Fejeseket is. A következő közel egy évszázadban semmi sem utal arra, hogy a rokonság ebből a kisbirtokosi rétegből ki tudott volna törni, így feltételezhetjük, hogy Fejes Márton is az armális nemesek táborát bővítette. „Nemesi vizsgálatok.” In: BARANYAI 2014.

¹⁴⁶ Csépán István (1760–1830), a vármegye első ügyésze 1813 és 1817 között, a belső-somogyi református egyházmegye gondnoka (1798–1830), csurgói iskola alkurátora (1798 után), ügyvéd, Kazinczy Ferencsel kapcsolatot ápoló felvilágosult irodalmár. Életéhez, familiájához, tevékenységéhez l. bővebben BOROS 1982. 77-99.; „Csépán” In: BARANYAI 1914.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1813–1824.; „Csépán (Csépány) István” In: SZINNYEI 1891–1914. 2. kötet 270, 271.

¹⁴⁷ Festetics Antal (1764–1853), tehetős nagybirtokos több vármegyében, köztük Somogyban. Releváns irodalom: „Festetics. (Tolnai, nemes, gróf és újabban herceg).” In: BARANYAI 1914.

¹⁴⁸ Az ügylet l. „Birtokösszeírás 1814-ben.” In: BARANYAI 1914.

¹⁴⁹ Járásonként (Somogyban ezek száma ekkor öt) két-két darab alszolgabíró került megválasztásra.

Birtoknagyság	Jelöltek (19)		Megválasztottak (5)¹⁵⁰	
Nem ismert	4/19	21%	-	
500 hold alatt	3/19	16%	-	
500-5000 hold	10/19	52%	4/5	80%
5000 hold felett	2/19	11%	1/5	20%
Főadószedők, számvevők, ügyészek, jegyzők				
Birtoknagyság	Jelöltek (18)		Megválasztottak (8)¹⁵¹	
Nem ismert	4/18	22%	3/8	37%
500 hold alatt	6/18	33%	1/8	13%
500-5000 hold	7/18	39%	3/8	37%
5000 hold felett	1/18	5%	1/8	13%
Alispánok				
Birtoknagyság	Jelöltek (14)		Megválasztottak (3)¹⁵²	
Nem ismert			-	
500 hold alatt			-	
500-5000 hold	7/14	50%	1/3	33%
5000 hold felett	7/14	50%	2/3	67%

11. táblázat: Somogy vármegye hivatalviselő elitjének birtokosi háttere az 1813-as restauráció, valamint az 1814-es birtokösszeírás alapján¹⁵³

Kutatásom igazolta, hogy a vármegyében tapasztalható korábbi nagybirtokosi túlsúly ellenére, Somogyban egyértelműen lezajlott a jómódú, vagyonos középirtokos nemesség térhódítása az 1800-as évek elejére, bár a hierarchia tetején, az alispánok között továbbra is megőrizte befolyását a legfelsőbb társadalmi osztály. Mind az al-, mind a főszolgabírói, mind a főadószedői, főszámvevői stb. hivatalokra a *bene possessionati* képviselői jelöltették magukat a legnagyobb számban a többi birtokosi réteggel összevetve.

Célszerű a táblázat egyes részzaszakait külön-külön is értelmezni, elemezni. A legalsó, belépő hivatalviselői szinten, az alszolgabíráknál a kis- és középnemesség tagjai nagyjából ugyanolyan intenzitással figyelhetők meg a kandidáló személyeknél. Ellenben a megválasztott bürokraták között már egyértelműen utóbbi csoport van többségben, előbbi pedig háttérbe szorulni látszik. Az adatokból jól kiolvasható, hogy az 500 hold alatti tulajdonosoknak ez a szint lehetett a legmagasabb, amelyet még elérhettek karrierjük folyamán, esetleg még az

¹⁵⁰ Járásonként egy-egy főszolgabíró.

¹⁵¹ Nyolc darab vármegyei méltóságot vizsgált meg a kutatás ebben a kategóriában: a főadószedőit, a főszámvevőit, az első ügyészi, a másodügyészi, a főjegyzőit, valamint az első és másodjegyzőit (utóbbiból kettő darabot is kineveztek 1813-ban, egy rendest és egy tiszteletbelit).

¹⁵² Alapvetően egy első-, illetve egy másodalispán személyéről döntöttek vármegyék restaurációik során. Azonban 1813-ban a megválasztott és korábban is a tisztséget viselő Csapody Gábor első alispán nem vállalt egy újabb ciklust romló egészségügyi állapota miatt, így meg kellett ismételni a procedúrát Somogyban. Ezúttal Kovács Antal másodalispán diadalmaskodott, akinek a megüresedett helyéről azonban szintén voksolást kellett tartani. A hivatalt végül Somssich Miklós foglalhatta el. Így technikailag három alispánt is választottak e tisztújítás alkalmával a somogyi rendek, de értelemszerűen csak ketten viseltek hivatalt a következőkben.

¹⁵³ Adatgyűjtés forrásai: „Birtokösszeírás 1814-ben.” In: BARANYAI 1914.; valamint MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1813. 695-709. Az adatbázisban szereplő személyek listájához l. a 3. számú melléklet táblázatait.

alügyészi, aljegyzői titulusok megszerzésével próbálkozhattak, a közigazgatásban ezeknél feljebb már nem igen juthattak. Velük szemben, a társadalmi ranglétra csúcsán lévő nagybirtokosok érezhetően nem „ereszkedtek le” a vármegye legkevesebb presztízsével járó tisztségeihez – egyedül Somssich Pongrác tűnt fel az alszolgabíró-jelöltek névsorában, de ő is a tisztújítás alkalmával azonnal szintet lépett és sikeresen pályázott a babócsai járás irányítására.

Tovább lépve a főszolgabírák tartományára láthatjuk, hogy itt már minden tekintetben a *bene possessionati* a legdominánsabb szereplő. A másik két réteg képviselői csak elenyésző számban bukkannak fel a kandidálók névsorában. Tizenkilenc jelöltből tíz fő az 500 és 5000 hold közötti tulajdonosok köréből került ki, miközben a megválasztott öt tisztviselőből mindössze egy nem tartozott a csoporthoz: a már fentebb említett nagybirtokos Somssich Pongrác. Korszakunkban a főszolgabírárságot kétségkívül a középbirtokosi lét tipikus hivatalaként értelmezhetjük, egy átmeneti állomásként, ahová már a kismanesség kevésbé tudott felkapaszkodni, a kiterjedt uradalmakkal rendelkezők ambíciói pedig még nem értek le, számukra túl kevés hatalmat jelenthetett a járási igazgatás feladata. A kisbirtokosok érvényesülését mindenképpen hátráltatta, hogy a vármegye „beköltöző” jellege az oszmán hódítást követő első évszázad elteltével egyre kevésbé érvényesült. A hivatszerzést követő birtokszerzés lehetőségei lecsökkentek, a nemesi családok és a rokoni kapcsolatok száma jelentősen megnövekedett. Nem maradtak olyan gazdátlan földek, amelyekre valaki nem tartott volna már valamilyen jogalap formájában igényt, a birtokszerzés egyetlen módja a vásárlás lett.

A főadószedői, számvevői, ügyészi, jegyzői hivatalok szintjét elemezve a kis-, illetve középmanesség egyensúlyával találkozhattunk ismét. Egyedül a több mint 13 ezer holdas uradalommal rendelkező, a később alispánságig jutó, korábban jegyzősködő Czindery László lóg ki a titulusviselők névsorából. A birtokosi csoportok között megfigyelhető egyensúlyi állapot mögött alapvetően két tényező állhatott. Egyrészt a főszolgabírárság csak egy „járási” méltóság volt ugyan, mégis ennek értéke, a már említett módon, a *bene possessionati* szemében jóval magasabban helyezkedhetett el az alispáni címhez vezető képzeletbeli ranglétrán, mintsem bármi más, így inkább ennek megszerzésére törekedtek a tehetősebb, nevesebb családok tagjai, míg a többi vármegyei főméltóság kevésbé került a látókörukbe, helyet hagyva így a kisbirtokosoknak is belépésre. Másrészt a számvevők, ügyészek, adószedők, jegyzők megválasztásánál komoly szempont lehetett a szakmai tapasztalat megléte is az adott részterületen, amely kiegyenlíthette az erőviszonyokat a kis- és középbirtokosok között.¹⁵⁴

¹⁵⁴ Nem azt állítom, hogy más vármegyei hivatalokhoz nem volt szükség végzettségre, mindennek az alapját a jogi, ügyvédi képzettségek adták. Azonban az egyes „szakhivatalok”, mint pl. az adószedői, számvevői, érthető

A nagybirtokosok szinte egyedül a bürokrácia legtetetjén képviselték magukat a vármegyei hivatalnokok között. Szijártó M. István 18. századi kutatásaiból tudjuk, hogy ez a jelenség nem új Somogyban. A nevesebb, országos hivatalokra pályázó köznemesi elit tagjai korábban sem kívántak részt venni a helyi politika alsóbb szinterein folyó csatározásokban – főrendű társaikhoz hasonlóan¹⁵⁵ – viszont a 19. század elején az előzőekben dominált alispáni szinten is komoly riválisaik akadt a *bene possessionati* személyében. Ha megnézzük az 1808 és 1830 közötti tisztújításokat, akkor a nagyjátlagot szemlélve a nagybirtokosok még kisebb arányban képviseltették magukat a kandidált személyek között. Csupán minden harmadik jelölt érkezett az 5000 holdnál több tulajdonnal rendelkezők táborából, igaz a megválasztott alispánok fele továbbra is ebből a rétegből került ki az átmeneti időszakban.¹⁵⁶

A jómódú középnemesség térnyerését korszakunkban nemcsak a tisztikar személyi hátterének átalakulása mutatja, hanem a vármegye birtokviszonyainak változása is. Kaposi Zoltán nemesi birtokforgalomról szóló kutatásából tudjuk, hogy a legdinamikusabban terjeszkedő réteg a *bene possessionati* volt, amely dominálta a földszerzéseket, adásvételeket a 19. század első felében. A terjeszkedést egyértelműen segítették a közigazgatásban szerzett pozícióik. Viselt hivatalaikon keresztül másoknál gyorsabban értesültek az eladásra kerülő birtokokról, sőt akár – mint a Somssich-fivérek esetében ismert – nyomást is tudtak gyakorolni az eladósodott családokra, hogy váljanak meg területeiktől.¹⁵⁷

módon pénzügyi kompetenciákat is megkívánt, amelyekkel nem feltétlenül rendelkezett minden tanult birtokos nemes sem. A 19. század eleji somogyi jogakadémiai hátterét vizsgálta: POLGÁR 2001. 122-130.

¹⁵⁵ SZIJÁRTÓ 2010. 461-464.

¹⁵⁶ Az első alispánok közül Csapody, Somssich Pongrác, Czindery nagybirtokosok, míg Kovács középbirtokosok kategóriájába sorolható be. A másodalispánok között Záborszky, Kovács (újra), Tallián, illetve Sárközy a *bene possessionati* köréből került ki, Somssich Miklós viszont a nagybirtokosok táborát bővítette. Így kapjuk meg a 4:4 arányszámot. (A kisnemesi létből érkező, de másodalispánságig jutó Illést az összehasonlítás szempontjából kivételesen figyelmen kívül hagytuk.)

¹⁵⁷ KAPOSI 2017. 140-147, 151.

5. Hivatali tevékenység alatt

5.1. Megerősítések, hivatalnokváltások és személycserék okai

Ahogy Szijártó M. István fogalmaz: „a vármegyei hivatalviselésben [mindig] benne volt a bukás [a csillagok tökéletes együtt állása esetén pedig az előrelépés] esélye is.”¹⁵⁸ A következőkben ezt a kérdéskört, azaz a kudarc és siker fokmérőit mutatom be részletesen. A megerősítések és leváltások számának megállapítása mellett, célkeresztben az egyes méltóságokból való saját visszalépések vagy éppen kevésbé önkéntes távozások okai, illetve az azok mögött meghúzódó jelenségek, összefüggések állnak.

	Első alispán	Másod alispán	Főszolga -bíró	Főadó-szedő	Szám-vevő	Első ügyész	Másod ügyész	Fő-jegyző	Al-jegyző	Alszolga-bíró	Összes
Megerősítés	3	3	13	4	2	2	2	3	6	26	64
Változás	3	5	15	2	4	3	3	5	7	30	77
Tisztújításkor	2	2	12	1	3	3	3	1	5	22	54
Időközben	1	3	3	1	1			4	2	8	23
Változás okai											
Előrelépés	1	1	3					2 ¹⁵⁹	2	12	21
Távozás	2	3	6	1	1 ¹⁶⁰			2 ¹⁶¹	2 ¹⁶²	9	26
Nem választják meg			5	1	3	3	3		3	9	27
Meghal		1	1								2

12. táblázat: A vizsgált vármegyei hivatalok megerősítéseinek és hivatalnok váltásainak száma, illetve a változtatások okai Somogyban 1808 és 1830 között¹⁶³

A táblázatban legelőször szembetűnő adat a hivatalban történő megerősítések, valamint változások aránya. Első ránézésre az állandóságot képviselő pozíciómegújításokkal (64) szemben a személycserék (77) enyhe többséget mutatnak, azonban fontos megjegyezni, hogy a tapasztalt fluktuáció számát növelik a két tisztújítás között történt hivatalváltások. Ha ezeket figyelmen kívül hagyjuk, és csak a restaurációként történt aktusokra koncentrálunk (méltóságban való megerősítésre ugyanis csak tisztújítások alkalmával lehetett példa), akkor láthatjuk, hogy a mandátumok meghosszabbítása némileg gyakoribb, mint azok elvesztése (64 megerősítés, 54 váltás a ciklusok végén). Mivel a két érték között egyik összehasonlításban sem figyelhető meg szignifikáns különbség, ezért megállapítható, hogy korszakunk Somogyjában

¹⁵⁸ SZIJÁRTÓ 2010. 451.

¹⁵⁹ Somssich Miklós az 1813-as tisztújítás előtt ugyan lemondott a főjegyzőségről, azonban egyből meg is választották másodalispánnak.

¹⁶⁰ Roboz István számvevői hivatalból való távozásának pontos oka a kutatás előtt nem ismert, nem halt meg.

¹⁶¹ Gyömörey József és Mérey László ismeretlen körülmények között váltak meg a főjegyzői méltóságtól, de nem haltak meg.

¹⁶² Bezerédy Pál aljegyzősége a kutatás előtt nem ismert okból ért véget.

¹⁶³ MNL SML IV.1.b. Közgylés 1808–1830. alapján.

nagyjából mind a titulusban maradásra, mind az onnan való távozásra (lemondásra, meg nem választásra, előrelépésre) ugyanakkora volt az esély nagy általánosságban.

Ez az egyensúlyi állapot a legtöbb hivatal esetén külön-külön vizsgálva is megfigyelhető. Kisebb kilengések a megerősítések-távozások arányában a főadószedői, illetve a számvevői méltóságok kapcsán szembetűnők. Előbbiek esetén inkább a folytonosság dominál az adatokban – Sárközy István és Thulmon Pál tartós hivatalviselésének köszönhetően. Miközben utóbbiaknál pontosan ennek az állandóságnak ellentéte tapasztalható: az 1800-as évek elején sűrűn változtak a számvevői székben ülő személyek. Ennek a „székfoglalós” játéknak Szalay Lajos,¹⁶⁴ Hunkár László¹⁶⁵ és Roboz István¹⁶⁶ voltak a főszereplői.

Számvevők Somogyban 1808 és 1843 között

<i>Hunkár László</i>	1808–1813
<i>Roboz István</i>	1813–1817?
<i>Szalay Lajos</i>	1817?–1828
<i>Lakics Zsigmond</i>	1828–1843?

Szalay az 1806-os tisztújítás előtt szerezte meg Somogy számvevői címét, ebben a pozíciójában pedig az említett restauráció során meg is erősítették, így addigi tevékenységével minden bizonnyal meg lehettek elégedve a rendek. Két esztendővel később ellenben már nem ez a helyzet, mandátumát nem hosszabbították meg, helyette Hunkár Lászlót ültette be a közgyűlés a számvevőségbe. Hunkár elődjéhez hasonlóan viszont nem volt hosszú életű a hivatalában, az 1813-as restaurációkor őt sem szavazták meg újra. Ez alkalommal Roboz István kapott lehetőséget a bizonyításra, aki azonban már a következő 1817-es választásokig sem tudta megőrizni titulusát. Érdekes fordulatként a már egyszer menesztett Szalay Lajost hívta vissza a vármegye a számvevői kötelezettségek ellátására, sőt 1817-ben egyszerűen megerősítették hivatalában, külön választást nem is tartottak, nem voltak más kandidálók. 1824-ben újra bizalmat szavaztak Szalaynak, 1828-ban viszont alulmaradt Lakics Zsigmonddal¹⁶⁷ szemben a

¹⁶⁴ Szalay Lajos Somogy számvevő tisztje két ízben. Először 1806 előtt megválasztva, 1808-ig hivatalban, majd 1817 előtt kinevezve, 1828-ig a méltóságban. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés. 1806–1828.

¹⁶⁵ Hunkár László 1790-ben koronaőr alhadnagy Somogy bandériumában a Szentkorona hazatérésekor, igali alszolgabíró az 1790-es évek elején, kanizsai/marcali biztos az évtized közepén, később az egész vármegye számvevője 1808 és 1813 között. *Hadi és más nevezetes történetek*, 3. 1790. 25-27.; *Magyar Almanak*, 1794. 281., 1795. 243., 1796. 244.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés. 1790–1813.

¹⁶⁶ Roboz István babócsai biztos 1800 környékén mielőtt számvevőségre lépett volna Somogyban az 1813-as restaurációkor – 1817-ben már nem ő viseli a titlust. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés. 1800–1813.

¹⁶⁷ Lakics Zsigmond a vármegye levéltárosa 1820 és 1827 között, mielőtt 1828-ban számvevőségre lépett volna, ezt a hivatalt 1843-ig tölthette be. KANYAR 1962. 1.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés. 1824–1830.

voksolás során. Ezek a gyors egymás utáni váltások arra engednek következtetni, hogy a korábbi vizsgálódások során tett megállapításokkal összhangban, a számvevői titulus rendelkezett a legkisebb humanerőforrás háttérrel az összes vármegyei méltóság közül a 19. század eleji Somogyban. A rendek sokszori próbálkozás után sem találták meg a megfelelő jelöltet a hivatalra. Szalay Lajos két lehetőséget is kapott a bizonyításra. Kétszer megerősítették hivatalában, azonban amint egy alkalmasabb egyén bukkant fel a kandidálók névsorában, ismét menesztette a törvényhatóság.

Visszatérve a tisztikar szereplőinek változásait bemutató táblázathoz, megállapítható, hogy bár a közigazgatás személycseréinek többsége egyértelműen megyegyűlések döntése alapján történt a restaurációk alkalmával (54), azonban az időközi módosulások száma (23) sem elhanyagolható. Jól érzékelhető, hogy a törvényhatósági hivatalok fluktuációja nemcsak a többévente megtartott tisztújítások idejére korlátozódott, hanem ezek között is történtek jelentős változások, akár még a hierarchia legfelsőbb szintjén is (Somssich Pongrác 1830-ban országos hivatal elnyerése után távozott az első alispáni székből, míg Somogy az 1808 és 1813 közötti ciklusban három különböző másodalispánt is elfogyasztott). Ahogy már korábban kifejtésre került, az időközben megüresedett titulusok betöltésének joga a főispánokat illette meg néhány kivételtől eltekintve,¹⁶⁸ ilyenkor pedig elméletileg a vármegyének nem igen volt beleszólása az ideiglenes kinevezésekbe, akár a rendek akaratával ellentétes döntés is születhetett. Utóbbira viszont feltehetően nem volt példa, hiszen a vármegye az átmeneti jelleggel kinevezett személyeket szinte egytől-egyig megerősítette új hivatalaikban az elkövetkező tisztválasztás alkalmával.

Ha elemezzük a hivatali személycserék mögött meghúzódó konkrét indokokat, azt figyelhetjük meg, hogy az újra nem választás (27 esetben), illetve az önként vagy kevésbé önként távozás (26) szinte holtversenyben a leggyakoribb okok a személyi változások, változtatások mögött. Ezeket nem sokkal követi a ranglétrán történő előrelépés (21) esete.¹⁶⁹ Míg ritkán ugyan, de a mandátum alatti váratlan elhalálozás (2) szintén okozhatta egy hivatali megbízatás idő előtti végét. Egyes konkrét titulusoknál más, egyedi tendenciák figyelhetők

¹⁶⁸ Korszakunk Somogyjában az alispáni székekből való idő előtti távozások esetén a főispánok a kisebb méltóságoktól eltérően kikérték a rendek véleményét, alispánválasztó megyegyűléseket hívtak össze. Az 1809-es nemesi inszurrekció idején azonban Széchényi Ferenc a rendkívüli helyzetre való tekintettel nem utazott el a megyeszékhelyre, a távozó Záborszky Mihály helyett Illés Ferencet nevezte ki a tisztségre.

¹⁶⁹ A táblázatban az előrelépés fogalma igencsak tágan lett értelmezve. Alapvetően a már bemutatott vármegyei hivatalok hierarchia rendszerében kell értelmezni az egyes szintek közötti fellépést. A vizsgálat adatai még az országos méltóságra kerülést tüntetik fel. Ezeken túl egyedüli kivételt Siklóssy József jelenti, aki az 1817-es tisztújítás előtt a babócsai alszolgabíróságát kaposi alszolgabíróságra cserélte – ez nem volt valódi előlépés, ugyanazon a szinten maradt, de a kaposi (központi) járásban való hivatalviselés presztízse mindenképpen nagyobb a babócsainál, nem sokkal később Igalban főszolgabíróságra emelkedett.

meg. Például a kisebb, ún. belépő vármegyei hivataloknál (alszolgabírói, aljegyzői) az „előléptetések” vezető távozási okok között szerepelnek a személycserék során. De szintén hasonlóan magas a magasabb pozícióba kerülés aránya a főjegyzőknél, akik közül minden második méltóságviselő feljebb lépés lehetősége miatt vált meg addigi hivatalától.

	Tisztikar létszáma	Változott (fő) ¹⁷⁰	Változott (%)	Új belépő (fő) ¹⁷¹	Új belépő (%)
1808	24	11	45,83	5	20,83
1813	25	11	44,00	8	32,00
1817	24	8	33,33	6	25,00
1824	24	13	54,17	8	33,33
1828	24	9	37,50	7	29,17

13. táblázat: A tisztikar változásai, illetve az új belépők száma és aránya Somogy vármegyében 1808 és 1830 között¹⁷²

A tisztikar fluktuációját lebontva az egyes restaurációkra, azt láthatjuk, hogy a restaurációk között eltelt idő befolyásolta a hivatalokban történő változások mértékét, a közigazgatásba újonnan belépők számát. Két tisztújítás között – a vizsgált periódusban – az 1817-es és az 1824-es tisztválasztó gyűlések között telt el a legtöbb esztendő, szám szerint hét. Így nem meglepő, hogy a hosszú hiátust követően, 1824-ben mérhető a legnagyobb változás a hivatalnoki gárdában. A tisztikar több mint fele leváltatott vagy más pozícióba került, míg minden harmadik hivatalban lévő személy új erőnek számított a vármegyei igazgatásban a tisztújítás lezárta követően. Az irreálisan hosszú ciklusnak érezhetően ellentétpárjai a feleannyi hosszú, négyéves hivatali mandátumok, amelyek az 1813/1817-es, illetve az 1824/1828-as restaurációk között voltak. Az 1817-es, valamint 1828-as fluktuációs adatok a táblázatban a legkisebbek – jól mutatva az eltelt idő és a hivatali változások egyenes arányosságát. Középső értéket mutat 1808/1813-as ciklus lecserélődési mutatója a maga öt esztendőjével, azonban az intervallum végén tapasztalható új belépők mértéke váratlanul magas, egy szinten mozog az ekkor érkezők száma az 1824-es, hét év után megrendezett tisztújításon tapasztalható értékekkel.

¹⁷⁰ Az adott restauráció pillanatát megelőző állapothoz képest.

¹⁷¹ Jelen táblázat azokat számítja új belépőknek a tisztikarban, akik a vizsgálat tárgyát képező méltóságokat (alispánit, solgabíróit, főadószedőit, ügyészt, számvevőit, jegyzőit) korábban nem viseltek. Előfordulnak olyan személyek is az adatok között, akik korábban ugyan viseltek valamiféle hivalt a vármegyében (esküdtit, biztosit, stb.), ellenben őket szintén új belépőként érdemes kezelni, mivel az alszolgabírói nívó alól érkeztek alapvetően.

¹⁷² MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1808–1830. alapján.

A kiugró adatra magyarázatot ad Kazinczy Ferenc, illetve az 1810-es évektől Somogyban élő Berzsényi Dániel¹⁷³ magánlevelezése. Üzenetváltásaik során Kazinczy az 1813-as vármegyei restauráció alakulásáról érdeklődött, elsősorban ismerősei, Sárközy István, Csapody Gábor, valamint Szokolay Dániel sorsának alakulásáról várva információkat.¹⁷⁴ Válaszul Berzsényi a következőket írta: „*Restauratiónk nagy zajjal ment. Csapody egész pártjával egygyütt el nyomatott. Ordinarius [rendes, azaz első alispán] lett Kovács Antal, Subst[itu]t[us] [helyettes, azaz másodalispán] Somsics Miklós, Fiscalis [első ügyész] Csépan István. Szokolay egészen ki maradt, Sárközy meg hagyatott a' Perceptorságban [főadószedőségben], de amint az ellenpárt tagjaitól értém, csak büntetésül. Somsics és Csépan parlamentar is emberek, kivált Somsicsot látni, hallani gyönyörűség. Egyéberánt számtalan factiók 's furcsa jelenések voltak, de a' mellyeket én már mint gyermekeskedéseket el feledtem.*”¹⁷⁵ Ezekből a sorokból egyértelműen kiderül az, amelyről a vármegyei közgyűlések jegyzőkönyvei önmagukban nem tájékoztatnak. Azaz, hogy az 1813-as restauráció kapcsán tapasztalható magas hivatali fluktuáció egy dologra vezethető vissza: a törvényhatóságot addig vezető hivatalviselő elit leváltásra került. A Csapody Gábor első alispán körül csoportosuló érdekszövetség – ha úgy tetszik frakció – térvészése egyet jelentet a hivatalnok garnitúra átszabásával, korábban parkoló pályára helyezett személyeket vontak be a közigazgatásba, míg az addigi bürokratáknak megköszönték munkájukat és útjukra engedték őket. Csapodyt ugyan újraválasztották első alispánnak – a kor szokásainak megfelelően – azonban a férfi a megbízatást ellenséges környezetben már nem vállalta, egészségének megromlására hivatkozva visszautasította a titulust. Csapodyval együtt távozott, nem került újból megválasztásra Hunkár László számvevő, Szokolay Dániel első ügyész és levéltáros, László József¹⁷⁶ másodügyész, Ország András¹⁷⁷ babócsai főszolgabíró, Sággy Antal¹⁷⁸ szigeti alszolgabíró, illetve Illés Károly¹⁷⁹ babócsai alszolgabíró.

¹⁷³ Berzsényi Dániel (1776–1836), a nyelvújítás korszakának kiemelkedő lírikusa, irodalmára, aki 1808-ban költözött a Somogy megyei Niklára anyai öröksége birtokbavételével. 1811-től a vármegye táblabírája Teleki László főispán kinevezésének köszönhetően. Thulmon Pál főadószedő unokatestvére. „Bersényi. (Egyházasbersényi).” In: BARANYAI 1914.; „Berzsényi Dániel.” In: MÉL 1967–1982.; „Berzsényi Dániel” In: SZINNYEI 1891–1914. 1. kötet 989–995.; „Berzsényi Dániel Somogyban.” In: VENDE 1914.

¹⁷⁴ KAZLEV XI. kötet 177–178.

¹⁷⁵ KAZLEV XI. kötet 204.

¹⁷⁶ László József, somogyi másodügyész 1808 és 1813 között. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1806–1817.

¹⁷⁷ Ország András, babócsai főszolgabíró (1808–1813), korábban babócsai alszolgabíró (1801–1808). MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1806–1813.

¹⁷⁸ Sággy Antal, szigeti alszolgabíró 1808-tól 1813-ig, majd 1818 után 1824-ig, előtte szigeti esküdt. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1800–1824.

¹⁷⁹ Illés Károly, babócsai alszolgabíró 1808 és 1813 között, korábban másodügyész 1800-at követően 1806-ig. Illés Ferenc másodalispán fia. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1806–1813.

Feltárva az 1813-as elítváltás körülményeit és az eseményekkel járó hivatali fluktuációt, nem nehéz kikövetkeztetni, hogy az 1808-as tisztújítás alkalmával hasonló történések mehettek végbe, erről tanúskodik a tisztikar változásairól szóló táblázat: a 24 betölthető titulusban 11 személycsere történt. 1808 előtt két évvel, 1806-ban tartottak utoljára restaurációt, így az eltelt idő – a vizsgált periódus legrövidebb törvényhatósági ciklusa – semmiképpen sem indokolná a változások magas számát. Egyértelmű, hogy ez alkalommal szintén a frakcióharcokban kell keresni a garnitúra átalakulásának okait. Amíg az 1813-ban tartott tisztválasztás Csapody és körének bukásáról szólt, addig az 1808-as még épp ellenkezőleg a felemelkedésükről. Az 1807-es országgyűlésre készülődve a korábbi somogyi első alispán Inkey Károly¹⁸⁰ lemondott pozíciójáról öregkorára és betegeskedésre hivatkozva, majd nem sokkal később, az év októberében el is hunyt.¹⁸¹ Inkeyt az 1806-ban másodalispánná választott Csapody követte az első alispáni székhelyben, akinek az életútján röviden érdemes végig futni, főbb életrajzi adatait rögzíteni, mielőtt tovább lépni az 1808-as események bemutatására.

Csapody 1760-ban született a Tolna megyei Tevelen¹⁸² római katolikus család gyermekeként. Famíliája nem tekinthető somogyi gyökerű ősnemzetségnek,¹⁸³ de a rokonság egzisztenciáját már egyértelműen a vármegyében alapozta meg. Gábor dédapja, István, 1670 körül elvette az osztópáni Perneszy-birtok örökösőjét, később pedig nagyapja, Ferenc, a kerületi táblán töltött be bírói tisztséget 1734-től. Apja, József, az igali járás főszolgabírájaként működött 1753 és 1764-es halála között. A hamar megárvult Csapody Gábor idővel az egész rokonság birtokait, földjeit megörökölte, 1800-ra ő maradt a családja nevének egyedüli továbbvivője. 1790-ben apja nyomdokain haladva megválasztották igali főszolgabírónak – befolyásos nagybirtokosként¹⁸⁴ titulusát tíz esztendeig könnyen megőrizhette. Az 1800-as tisztújítás alkalmával azonban újráválasztása ellenére is lemondott a hivataláról és visszavonult birtokait igazgatni, miután a másodalispáni voksoláson alulmaradt Illés Ferenc főjegyzővel szemben. Csapody főszolgabírárságból való önkéntes távozása mögött nem nehéz sértettséget, neheztelést felfedezni az őt mellőző rendek irányába. Az igali járás hosszú ideig tartó vezetését követően nagyobb pozícióba vágyott. Mikor ezt nem biztosították számára, tehetős földesúrként egyszerűen hátat fordíthatott a közigazgatásnak, évekig nem vállalt hivatalt a

¹⁸⁰ Inkey Károly (megh. 1807), Somogy első alispánja 1800 és 1807 között. 1790-ben, 1802-ben, valamint 1805-ben a vármegye országgyűlési követe is. „Inkey (Pallini) nemes és báró.” In: BARANYAI 1914.; HALIS 1899. 43.; „Inkey család. (Pallini).” In: NAGY 1857-1868.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1800. 347-349.; 1806. 413-424.

¹⁸¹ Halálhírről értesít: *Hazai 's Külföldi Tudósítások*, 1807. 254.

¹⁸² A pontos adatokhoz l. CSAPODY, 1760. december 9.

¹⁸³ Nagy valószínűség szerint Zala, esetleg Vas megyei gyökerű familia lehetnek, de előfordulhat a veszprémi eredet is. l. GYÖMÖREY 1903.

¹⁸⁴ „Birtokösszeírás 1814-ben.” In: BARANYAI 1914. szerint 8959 kataszteri hold birtokkal rendelkezett a vármegyében.

törvényhatóságban. Az 1806-os restauráción viszont újra kandidáltak másodalispáni címre, ezúttal el is nyerte a titulust. Csapody karrierje a sikeres voksolást követően még nagyobb magasságokba emelkedett. 1807 tavaszán a betegeskedő Inkey helyett már ő képviselte Somogyot első számú országgyűlési küldötként, amikor az első alispán egészsége végletesen megromlott, hivatalát még ugyanennek az esztendőnek a folyamán átvette.¹⁸⁵

Csapody csúcsra jutása kimutatható változásokat hozott a vármegyei hivatalviselők garnitúrájára nézve. Az első alispán személyében történt váratlan csere következtében alig két év után, 1808 augusztusában összehívásra került a restauráció. Az időtartam rövidségét jelzi, hogy az ezt megelőző három ciklus öt évig vagy még annál is tovább tartott. A gyűlésen Csapodyt megerősítették első alispánként, míg számos pozícióba teljesen új személy került. Ezen friss belépők jelentős része azonban érdekes módon nem húzta tovább első mandátumuk végénél, az 1813-as restaurációkor Csapody közéleti pozíció vesztésével méltóságait. Ebből arra következtethetünk, hogy az 1808-ban a tisztkarba újonnan bekerülők, majd az öt esztendővel később onnan kikerülők valószínűleg az első alispán körének a tagjai lehettek, az ő kegyeit élvezve juthattak pozíciókhoz.¹⁸⁶

A Csapody-tábor felemelkedése, majd bukása nem az egyetlen alkalom volt a korszakban, amikor „pártharcok” jellemezték a tisztviselők megválasztását, de talán ez tekinthető a legmarkánsabb, a legtöbb személycserével járó példának. Felmerülhet a kérdés, hogy mi vezetett a csoport ilyen markáns kiszorulásához a törvényhatóság közéletéből. Nagy valószínűség szerint a főispán személyében kell keresni a pozícióvesztés okát. Széchényi Ferenc 1811-es távozását követően Csapody elveszthette felsőbb pártfogóját, a népszerűtlen főispán melletti kiállása pedig az ő elfogadottságának szintén árthatott. Saját és „frakciótársainak” sorsa megpecsételődött. Gróf Festetics János¹⁸⁷ levelezéséből tudjuk, hogy Csapodyt 1810-as évek elején sorra érték a korrupciós vádak, vármegyei közéletet meghatározó prominens szereplők követelték a lemondását. Az első alispán hiába tudta maga mögött az új főispán, Teleki László támogatását is, a helyileg elődjénél kevésbé beágyazott Teleki nem tudta „megmenteni” Csapodyt és „frakciótársait” az ellenpárt fellépésétől.¹⁸⁸

¹⁸⁵ „Somogyi törzsökös és kihirdetett nemes családok.” „Csapody (Zalalövői).” In: BARANYAI 1914.; GYÖMÖREY 1903.; Hof- und Staats-Schematismus 1813. 400.; „Csapody.” In: KEMPELEN 1911-1915.; „Csapody család. (Szala-Lövői).” In: NAGY 1857-1868.; POLGÁR 2004. 41.; „Az 1806. évi tisztújítás.” „1807. évi országgyűlés.” In: REISZIG 1914b.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1790. 1-9.; 1795. 1-14.; 1800. 347-349.; 1806. 413-424.; 1807. 218.

¹⁸⁶ A két tárgyalt restauráció jegyzőkönyvei: MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1808. 587-600.; 1813. 695-709.

¹⁸⁷ Gróf Festetics János (1776–1815), Somogyban is birtokokkal rendelkező főúr, Festetics György Georgikon-alapító öccse. „Festetics (tolnai), gróf.” In: KEMPELEN 1911-1915.; MÉSZÁROS – TAMÁS 2021. 615, 616.; „Festetich család (Tolnai gróf).” In: NAGY 1857-1868.

¹⁸⁸ Festetics János releváns levelezését közli: MÉSZÁROS – TAMÁS 2021. 618-627.

6. Hivatal után, továbblépési lehetőségek

6.1. Továbblépési lehetőségek a vármegyében

A hivatali előéletek elemzését követően, célszerű a hivatalból történő továbblépési lehetőségeket szintén megvizsgálni. Ezeket a vármegyei lét határain belül könnyű felvázolni, hiszen alapvetően egy lineáris ranglétrán mozogtak felfelé a tisztviselők, a következő táblázat mindenképpen ezt támasztja alá. Az adatgyűjtés során az 1808 és 1830 között Somogyban méltóságot viselt személyek előmenetele került rögzítésre – kiterjesztve egész pályájukra, nemcsak a két időpont közötti periódusra, a teljesebb kép érdekében. Számos hivatalnoki karrier túlfut a kezdő vagy éppen záróhatáron, így a pályáikat célszerűbb egész kifutásukban vizsgálni.

Milyen tisztségből milyen másik lett?	országos méltóság ¹⁸⁹	alispán	főszolgabíró	főadószedő	számvevő	ügyész	főjegyző	alszolgabíró	egyéb
első alispánok	2	-	-	-	-	-	-	-	-
másodalispánok	-	4 ¹⁹⁰	-	-	-	-	-	-	1 ¹⁹¹
főszolgabírók	2	5	-	-	-	1	1	-	-
főadószedők	-	1	1	-	-	-	-	-	-
számvevők	-	-	2	-	-	-	-	-	-
első ügyészek	1	-	-	-	-	-	-	-	-
másodügyészek	-	-	-	-	-	-	-	1	-
főjegyzők	2	2	-	-	-	-	-	-	1 ¹⁹²
aljegyzők	2	4	1	1	1	1	3	2	1 ¹⁹³
alszolgabírák	3	5	19	2	-	2	2	-	-

14. táblázat: A vizsgálatba bevont 1808 és 1830 közötti somogyi tisztségviselők hivatali előlépése¹⁹⁴

A táblázat számaiból látható, hogy a hierarchia belépő pontjai az alszolgabírói, aljegyzői titulusok voltak. Ezek megszerzése minden egyes magasabb hivatal megcélzásánál jó ajánlólevelet jelentett, igaz nem minden területen egyenlő mértékben. Egyetlen alszolgabíróból sem lett például számvevő – ennek okait már korábban kifejtettem. A szükséges pénzügyi tapasztalatokat főként a vármegyei tisztikaron kívül lehetett megszerezni. Szintén szembevetendő, hogy míg az alszolgabírárság után egyik legegységesebb továbblépési pontnak a

¹⁸⁹ Az „országos méltóság” kifejezést tágra értelmezem. Minden olyan hivatalt ide sorolok, amely a hagyományos vármegyei tisztikar struktúráján kívül állt, nem a vármegyei rendjei által került megválasztásra.

¹⁹⁰ Másodalispánságról első alispánságra emelkedések.

¹⁹¹ Somssich Miklós másodalispáni és főjegyzői tevékenysége után a vármegye árvaszékének elnökeként szolgált a közt 1817-től egészen 1846-ig

¹⁹² Ua.

¹⁹³ Bezerédy Pál aljegyzőségét követően a vármegye levéltárosi tisztségébe került, amelyet 1828 és 1846 között viselt.

¹⁹⁴ Az 1808 és 1830 között Somogyban hivatalt viselt személyek teljes pályája kiterjesztve, a 2. sz. melléklet névjegyzéke alapján.

főszolgabíróság tekinthető – ugyanabban vagy másik járásban –, addig az aljegyzők köréből mindössze egy valaki lépett feljebb ebbe az irányba, a többiek inkább főjegyzői, alispáni ambíciókkal rendelkeztek. Ebből következtethetünk arra, hogy az aljegyzőség belépő jellege ellenére inkább a főszolgabíróssággal állt egy szinten presztízsből, mintsem az alszolgabíróssággal. Ezt a megállapítást szintén alátámasztják a hivatalnoki javadalmazások mértékéről fentmaradt forrásaink. A vizsgált kifizetési listákban az említett két tisztségért járó bérek megegyeznek.¹⁹⁵

A korábban tárgyaltak ismeretében válik érthetővé, hogy az ügyészi, számvevői, főadószedői méltóságokból nem igen volt lehetőség előrelépésre a ranglétrán. Néhány kivételről azonban beszélhetünk. A már többször említett Sárközy István például rendkívül érdekes karriert futott be. 1759-ben született Kisasszondon a vármegye egyik legbefolyásosabb református famíliája gyermekeként. Családja már az oszmán hódítás előtt is jelen volt Somogyban, majd elmenekülésüket követően a visszafoglaló háborúk végén tértek vissza 1699 környékén. Nagyapja, Sárközy János főszolgabírói, főadószedői és alispáni hivatalokat viselt az 1700-as évek elején, ezt követően azonban világi méltóságot nem igen töltöttek be a rokonság tagjai egy nemzedéken keresztül. A Sárközy-család hivatali mellőzöttsége feltehetően felekezeti hovatartozásuknak volt köszönhető, ennek ellenére jelentőségükből aligha vesztek a vármegyében, hiszen 1751-től ők látták el a belső-somogyi evangélikus-református egyházmegye főgondnokságát.¹⁹⁶ Sárközy István műveltsége egyértelműen átlag felettinek tekinthető korszakában. Tanulmányai során megfordult Pozsonyban, Sopronban és Debrecenben is, ezt követően rövid ideig joggyakornokként tevékenykedett, majd a hadsereg kötelékéhez csatlakozott. 1785-től kezdve Széchényi Ferenc pártfogását élvezte, ekkor aljegyzővé nevezték ki Somogyban, a későbbiek folyamán ellenőrként, élelmezési biztosként is szolgált. 1788-ban először került főadószedői hivatalba, 1790-ben megerősítették ebben a rendek. A pozíciót azonban 1794-ben elcserélte a babócsai főszolgabíróságra, amelyet 1801-ig birtokolt. 1807-ben újra főadószedővé nevezték ki, kétszer szavazott neki bizalmat a vármegye, mielőtt ismét idő előtt távozott a méltóságból. Sárközyt többszöri kandidálás után végül 1824-ben másodalispánná választották, és sikeresen megmaradt a hivatalban egészen a közélettől való 1836-os visszavonulásáig, amely után az udvartól tanácsosi kinevezést kapott

¹⁹⁵ A korábban már hivatkozott kifizetési kimutatások: GRÜNWALD 1888. 446.; PALUGYAY 1844–1848. 4. kötet 182.; Szijártó 2010. 446.

¹⁹⁶ „Sárközy (Nádasdi).” In: BARANYAI 1914.; „Sárközy család (nádasdi).” In: KEMPELEN 1911-1915.; „Sárközy család. (Nádasdi).” In: NAGY 1857-1868.; „A nádasdi Sárközy-család.” „Sárközy István és utódai.” In: SÁRKÖZY 1906.

elismerésként. Az 1814-es birtokösszeírás szerint 2045 kataszteri holdat tulajdonolt. Hivatalnoki pályán fiai is követték. Idősebbik gyermeke, Albert¹⁹⁷ aljegyzőként kezdte, főjegyzőként folytatta, majd apja pozícióját megörökölve másodalispán lett 1836-ban, négy évvel később pedig egészen az első alispáni címig eljutott, miközben az 1832–1836-os diétán követi tisztséget is ellátott. Az 1848–1849-es események idején rövid ideig Somogy főispánja. A fiatalabb fia, Kázmér¹⁹⁸ a család Fehér megyei birtokaira települt át. Itt volt aljegyző, al- és főszolgabíró, másod-, illetve első alispán. Az 1840-es évektől kezdve országos hivatalokra emelkedett, a királyi tábla úrbéri osztályának elnökeként, alnádorként, országgyűlési képviselőként, valamint a hétszemélyes tábla bírájaként szolgált.¹⁹⁹

Az, hogy Sárközy István főadószedői cím viselésén keresztül jutott főszolgabírói, majd másodalispáni méltóságba inkább kényszerpályaként fogható fel, mintsem tudatos karrierépítésként. Mind 1788-ban, mind 1807-ben főispáni kinevezés útján került a főadószedői székbe annak idő előtti megürülése után – nagy valószínűség szerint a hadseregben és a vármegyében élelmezési biztosként szerzett tapasztalatai miatt esett rá a választás a helyettes kiválasztása során. Maga Sárközy feltehetőleg a hivatalt ideiglenes megbízatásként kezelhette, valódi ambíciói magasabbra hághattak, 1790-től kezdve másodalispánnak kandidáltak többször, 1794-ben pedig a már említett módon egyszerűen elcserélte a főadószedőséget a felszabaduló babócsai főszolgabíróságra – utóbbi hivatal jobban kecsegtetett a hierarchiában feljebb lépés lehetőségével. A főszolgabíróság elvesztése után egyértelmű hátralépés volt ugyan a főadószedői székbe visszakerülés 1807-ben, viszont Sárközy ezzel a somogyi közélet első vonalában tudott maradni, még ha nem is abban a pozícióban, amelyben szeretett volna.²⁰⁰

Somssich Miklós szintén szokatlannak mondható karrierívet futott be, főként annak lezárása alakult a várhatótól eltérő módon. 1784-ben született Somogysárdon tehetősebb római katolikus birtokosok leszármazottjaként. Családja somogyi birtokait a nagypapa, Antal,²⁰¹ alapozta meg Sárd mezőváros²⁰² megszerzésével, valamint főjegyzői, elsőalispáni

¹⁹⁷ Sárközy Albert (1790–1860) a somogyi reformellenzék prominens politikusa, számos vármegyei tisztség birtokosa. L. „Sárközy István és utódai.” In: SÁRKÖZY 1906

¹⁹⁸ Sárközy Kázmér (1799–1876) bátyjától eltérően a konzervatív oldal híve, politikai pályája még a dualizmusba is belelóg. L. „Sárközy István és utódai.” In: SÁRKÖZY 1906.

¹⁹⁹ „Birtokösszeírás 1814-ben.” In: BARANYAI 1914.; *Jelenkor*, 1833. 1-2.; *Jelenkor*, 1836. 1.; „Sárközy István és utódai.” In: SÁRKÖZY 1906.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1790. 1-9.; 1795. 1-14.; 1800. 347-349.; 1806. 413-424.; 1808. 587-600.; 1813. 695-709.; 1817. 665-687.; 1824. 233-255.; 1828. 650-676.

²⁰⁰ Sárközyt karrierje során számtalanszor kandidáltak alispánságra. L. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1790. 1-9.; 1795. 1-14.; 1800. 347-349.; 1806. 413-424.; 1813. 695-709.; 1817. 665-687.; mielőtt az MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1824. 233-255.-n ténylegesen megválasztották.

²⁰¹ Somssich Antal (1689–1779), Somogy első alispánja 1736 és 1748 között, országgyűlési követ 1741-ben. Korábban főjegyző, utóbb pedig az udvari kancelláriánál vállalt tanácsosi pozíciót.

²⁰² Ma Somogysárd.

tevékenységével. Miklós apja, József komolyabb vármegyei tisztségeket nem viselt – bár az 1800-as restauráció alkalmával, különösebb hivatali előzmények nélkül pályáztatták az elsőalispáni titulusra – sikertelenül. Nagybátyja, az ifjabb Antal, viszont főszolgabíróként néhány évig a szigeti járás igazgatásáért felelt, mielőtt hivatalát feltehetőleg főispánváltás miatt feladta.²⁰³ Ifjabb Antal fia, Miklós unokatestvére, János, volt az, aki lovas kapitányként, császári-királyi kamarásként 1812-ben bárói, 1813-ban grófi címet szerzett, megalapítva ezzel a család első grófi ágát. (A másodikat Miklós öccse, Pongrác hozta létre 1845-ben egy aktív politikai pálya csúcsán.)²⁰⁴

Miklós közeleti karrierjét jogi tanulmányai befejezte után, 1806-ban kezdte Somogyban aljegyzőként. Két évvel később, 1808-ban már a vármegye főjegyzőjeként találkozunk személyével. A gyors hivatali előmenetelét mi sem mutatja jobban, hogy 1811-ben már országgyűlési képviselő volt, az 1813-as tisztújítás alkalmával pedig egészen a másodalispáni székig jutott. E titulusában azonban tartósan nem maradt meg. 1816-ban lemondott hivataláról²⁰⁵ és visszavonult a közügyektől, csupán az árvaszéki elnökséget vállalta el 1817-től. Az országgyűlési élet 1825 utáni visszatérésével viszont újra aktivizálta magát, ismét Somogy küldöttjeként szerepelt a diétán 1830-ban, 1832–36-ban, valamint 1839–40-ben, ahol a kialakuló liberális nemesi ellenzék egyik vezéregyéniségeként tarthatjuk számon – egészen az 1840-es években bekövetkező újabb visszavonulásáig. Hosszú, aktív politizálástól mentes évtizedeket követően 1870-ben hunyt el. Az 1814-es összeíráskor 9780 holdat birtokolt.²⁰⁶ Gyermekei közül, a legidősebb, Pál futotta be a legnagyobb hivatali karriert – országgyűlési képviselővé (1843–47, 1861–81), illetve a képviselőház elnökévé (1868–70) is megválasztották. A középső fiú, Lőrinc, szintén a közeleti pályán mozgott – először a kaposvári járás főszolgabírájaként, majd a vármegye egyik alispánjaként szolgált 1865 és 1876 között.²⁰⁷

Hogy Somssich Miklós miért elégedett meg karrierje második felében a kevésbé jelentős árvaszéki elnökséggel ismert. 1817 és 1824 között a kritikusabb hangú vármegyei

²⁰³ Kaposi Zoltán úgy gondolja, ifjabb Somssich Antal Széchényi Ferenc kerületi biztosságával nem tudott kiegyezni, ezért vonult vissza a közügyektől l. KAPOSÍ 2002. 67.

²⁰⁴ „Somssich (Saárdi, nemes és gróf).” In: BARANYAI 1914.; KAPOSÍ 2002. 59-73, 77-80.; KAPOSÍ 2014. 19-21.; „Somssich (saárdi) nemes és gróf.” In: KEMPELEN 1911-1915.; „Somssich család. (Sárdi, gróf és nemes)” In: NAGY 1857-1868.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1800. 347-349.; „Somogysárd” In: REISZIG 1914a.; „Vármegyei kormányzat.” „Somssich Antal alispán.” „A koronázó országgyűlésen.” „Gróf Patachich főispán.” „Gróf Batthyány Károly főispán.” In: REISZIG 1914b.

²⁰⁵ KAPOSÍ 2002. 77.; Polgár 2004. 41.

²⁰⁶ „Birtokösszeírás 1814-ben.” In: BARANYAI 1914.; KAPOSÍ 2002. 70, 76-79.; POLGÁR 2004. 41.; „Somssich Miklós.” „Az 1830-iki országgyűlés.” „Az 1832-iki országgyűlés.” „Az 1839-iki országgyűlés.” In: REISZIG 1914b. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1808. 587-600.; 1813. 695-709.; 1817. 665-687.; 1824. 233-255.; 1828. 650-676.

²⁰⁷ KAPOSÍ 2002. 70, 85.; KAPOSÍ 2014. 21.; „Somssich (saárdi) nemes és gróf.” In: KEMPELEN 1911-1915.

ellenzék, azaz a politikus és köre vert helyzetbe került, a közelet perifériájára szorult a rendeleti kormányzás idején. Komolyabb hatalommal rendelkező hivatalokban nem igen maradhattak meg azon személyek, akik az államhatalom ellenszelével szemben próbáltak érvényesülni. A vármegyék ellenállási mozgalma, majd pedig az országgyűlés újra összehívása ellenben új helyzetet teremtett és az 1824-es tisztújítás során a korábban tértvesztett csoport jelentős pozíciókat tudott megszerezni. Eddigre azonban az ellenzéki tábor vezetője már nem Miklós, hanem öccse, Pongrác volt, akit nemcsak Somogy első alispánjává választottak meg, hanem fivére ellenében diétai küldötté is. Pongrác néhány évvel később elhagyta a helyi közeletet, így Miklós újra követi hivatást vállalhatott az 1830-as, 1832–36-os, valamint az 1839–40-es országgyűléseken.²⁰⁸

Vannak olyan hivatalnoki karrierok, amelyek nem a vármegyei tisztikar vagy az államigazgatás szolgálatában zárultak le. A vármegyéknek ugyanis humánerőforrás terén konkurenciát jelentettek a területükön fekvő uradalmak is. Ezek ugyanúgy rendelkeztek saját tisztikarral, mint a törvényhatóságok, mivel igazgatásuk szintén összehangolt munkát igényelt – különösen a többtízezer holdas nagybirtokok esetén. Egy újabb kutatás keretében mindenképpen célszerű lenne összevetni az uradalmi hivatalnokok és a vármegyei tisztviselők állományát, hogy láthassuk az esetleges átfedéseket, a két szektor közötti humánerőforrás áramlás irányait.

6.2. Továbblépési lehetőségek országos hivatalokra

Nem minden tisztviselői pálya ért véget a legmagasabb vármegyei méltóságok megszerzésével, elérésével. Egyesek sikeresen ki tudtak lépni a nagypolitika országos színpadára helyi karrierjük kiteljesedését követően. Somssich Pongrác 1786-ben született Somogysárdon a már tárgyalt Miklós ifjabb fivéréként. A férfi vármegyei karrierjét 1811-ben kezdte alszolgabíróként – innen hamar lépdelt felfelé a hierarchiában. Az 1813-as tisztújítást követően már a babócsai járás főszolgabírájaként funkcionált a ciklus 1817-es végéig, miközben bátyja, Miklós, mellett hamar a vármegyei ellenzék egyik vezéregyéniségévé vált. Egy rövidebb mellőzöttséget követően 1824-ben Somogy első alispánjává választották, majd az 1825–27-es országgyűlésen a törvényhatóság egyik képviselőjeként vett részt – itt feladatot vállalt az 1790–91-es diéta reformbizottsági javaslatainak, munkálatainak, ún. *operátumainak* felülvizsgálatában. A következő esztendőben Pongrác ambíciói szépen lassan túl nőttek Somogy határain, miközben számításait egyre inkább udvari körökben találta meg, eltávolodva

²⁰⁸ „Somssich Miklós.” „Az 1830-iki országgyűlés.” „Az 1832-iki országgyűlés.” „Az 1839-iki országgyűlés.” In: REISZIG 1914b.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1824. 233-255.

eredeti ellenzéki háttérétől. Somogy 1828-ban még megújította első alispáni tisztségeben, de miután egyre több időt töltött Pesten, a méltóságviselő lemondott vármegyei hivataláról, hogy országos karrierjére fókuszálhasson. 1830-tól alnádorrá, 1833-tól királyi személyenként, 1836-ban pedig Baranya főispánjává nevezték ki. 1841-ben császári-királyi kamarás lett. Pályafutását pedig a korábban már említett módon a grófi cím megszerzésével tetőzte be 1845-ben. Az 1848 márciusi események után visszavonult birtokára, a szabadságharc alatt pedig nyíltan oldalt nem választott ugyan, de 1849 augusztusában befogadott egy a császári felelősségre vonás elől menekülő kolerás honvédot. Utóbbi döntése végzetesnek bizonyult: a fertőző kór átterjedt családjára. Pongrácz mellett felesége és egyetlen lányuk is elhunyt a betegségben. Az 1814-es birtokösszeírás adatai szerint 9278 holdnyi területtel rendelkezett.²⁰⁹ A család ifjabb grófi ágát a férfi két fia, József és Imre, is tovább vitte, de ők már Somogyban vármegyei tisztséget nem vállaltak főrendekként.²¹⁰

Bár nem Somssich Pongrácz volt az egyetlen somogyi főtisztségviselő, aki a vármegyei hivatala letétele után tovább tudott lépni a bürokrácia ranglétráján, kétségtelenül ő tekinthető a legsikeresebbnek. Mellette még az alispáni székben őt követő Czindery László említendő, aki 1792-ben római katolikusként született Pécsen.²¹¹ Ősei még 1573-ban nyerték el Nagyatád tulajdonjogát, de értelemszerűen ennek az oszmán hódoltság idején nem tudott érvényt szerezni a rokonság. A települést ténylegesen csak a visszafoglaló háborút követő jogviták megnyerését követően tudták megszerezni 1722-ben. A család központja a 18. század elején még Varasd vármegyében keresendő, a dédapa, György, itt szolgált alispánként 1734 és 1752, majd 1755 és 1759 között, miközben házasság útján Szigetvár és környékén is érdekeltségeket szerzett. Két nemzedékkel később, Rókus²¹² alatt a família fókusza fokozatosan átkerült a Dráva horvát oldaláról a magyarra, Baranyában és Somogyban alakultak ki komolyabb birtoktestjeik. Utóbbiban Rókus megpróbálta tovább vinni a felmenői méltóságviselő hagyományait, de főszolgabírói jelöltségét nem sikerült valódi pozícióra váltania a kanizsai járásban – két fiából, Pálból²¹³ és Lászlóból azonban a későbbiek folyamán Somogy alispánjai lettek.²¹⁴

²⁰⁹ „Birtokösszeírás 1814-ben.” In: BARANYAI 1914.; KAPOSI 2002. 79-80, 83.; KAPOSI 2014. 22.

²¹⁰ „Somssich (Saárdi, nemes és gróf).” In: BARANYAI 1914.; KAPOSI 2002. 84, 85. „Somssich (saárdi) nemes és gróf.” In: KEMPELEN 1911-1915.; „Somssich család. (Sárdi, gróf és nemes): I. József ága.” In: NAGY 1857-1868. „Somssich Pongrácz I. alispán.” „Reform-munkálatok.” In: REISZIG 1914b.

²¹¹ A pontosabb adatokhoz l. CZINDERY, 1792. július 7.

²¹² Czindery Rókus (1730–1792), Nagyatád-Szigetvár-Pécs központú földbirtokos, királyi tanácsos. GÓZSY 2014. 55. szerint „az 1750-es évek második felétől rendszeresen részt vett Somogy megye közéletében, az 1760-as évektől megyei táblabíró volt.”

²¹³ L. a Czindery-ügyről szóló lábjegyzetet.

²¹⁴ „Czindery (Nagyatádi).” In: BARANYAI 1914.; GÓZSY 2014. 44-46, 52-55.; KAPOSI 2014. 25.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1759–1761 620-665. Hibás, illetve hiányos adatokat közöl: „Czindery (nagyatádi).” In: KEMPELEN 1911-1915.; „Czindery család. (Nagy-Atádi).” In: NAGY 1857-1868.

Czindery László vármegyei karrierje az 1813-as tisztújítástól követhető nyomon, ekkor második aljegyzővé nevezték ki a húszas évei elején járó ifjút. A kezdet lassú volt, de ezt később gyors felemelkedés követte. 1824-ben ugyan még sikertelenül pályázott a másodalispáni tisztségre, egy évvel később viszont már megválasztották Somogy egyik diétai követének. A pozsonyi országgyűlési munkát követően 1828-ban újra kandidálta magát másodalispánnak – a próbálkozást végül ez alkalommal se koronázta siker, Czindery jelöltségét saját maga vonta vissza, a regnáló Sárközy Istvánnal szemben nem kívánt elindulni. 1830-ban azonban a már említett módon Somssich Pongrác idő előtt lemondott első alispáni hivataláról, a megüresedett pozícióba pedig Czinderyt választották meg a rendek. Tíz esztendőn át szolgált a közigazgatás élén, titulusában 1833-ban és 1836-ban megújították, 1840-ben tette le hivatalát – előbb még viszont újra képviselte vármegyéjét az 1830-as, illetve az 1832–36-os országgyűléseken, igaz utóbbin a diétai kötelezettségét 1834-ben átadta Sárközy Albertnek politikai ellentétek miatt.²¹⁵ Miután rövid ideig Vas megyében szolgált főispáni helytartóként, 1845-ben korábbi hivatali helye, Somogy élére nevezte ki az udvar – ezúttal tényleges főispánnak. Az 1848-as márciusi, áprilisi események Czindery pályafutásában is törést okoztak, a hivatalnok lemondott méltóságáról, a radikalizálódó magyar reformerekkel nem tudott azonosulni. Végig hű maradt az aulikus körökhöz, így amikor 1849 januárjára a császári erők megszilárdították hatalmukat a Dunántúlon, királyi biztosnak nevezték ki Somogy vezetésére. A szabadságharc tavaszi megfordulása viszont hamar elhozta uralmának végét, júniusban Noszlopy Gáspár²¹⁶ és a nemzetőrök Kaposvárra érkezése „hazaárulót” csinált az egykori főispánból, vagyont elkobozták. Bár a szabadságharc végül elbukott, Czindery visszatérése a közéletbe az udvar győzelme ellenére elmaradt. Somogyot a neoabszolutizmus éveiben már más udvarhű biztosok, megyefőnökök vezették. 1851-ben ugyan Lipót-keresztel még kitüntették szolgálataiért, de néhány esztendővel később, 1860-ban a hatalom által elfeledve hunyt el a férfi. Az 1814-es birtokösszeírás 13780 holdnyi tulajdonról számol be személye kapcsán. Csak leánygyermekei voltak, így halálával fiúágon a családi vérvonal is megszakadt.²¹⁷

²¹⁵ JUTAI 2004–2005. 64, 65. úgy hiszi, hogy Czindery konzervatívabb szellemű gondolkodóként egyre kevésbé tudott azonosulni az egyre liberalizálódó országgyűléssel, ezért mondott le megbízatásáról.

²¹⁶ Noszlopy Gáspár (1820-1850), ügyvéd, 1846-tól a marcali járás másod alszolgabírája. 1848-ban az önkéntes nemzeti őrsereg egyik somogyi szervezője. 1849 elejére Debrecenbe menekült a császári hadak elől – innen azonban tavasszal kormánybiztosként tért vissza a vármegye felszabadítójaként. A szabadságharc bukása után az országban maradt kevés aktív ellenállók egyike. Többször letartóztatták, végül 1853-ban kivégezték a Béccsel együttműködő hatóságok. Rövid életrajzhoz l. POLGÁR 2020.

²¹⁷ „Birtokösszeírás 1814-ben.” In: BARANYAI 1914.; JUTAI 2004–2005. 22, 23, 64, 65.; KAPOSÍ 2014. 25-28, 34.; „Az 1825/26. évi országgyűlés.” „Czindery László alispán.” „Az 1830-iki országgyűlés.” „Az 1832-iki országgyűlés.” „Községi igazgatás Czindery alatt.” „Czindery László főispán.” „Katonai uralom.” „Az 1849 május 14-iki közgyűlés.” In: REISZIG 1914b.

Mind Czindery, mind Somssich Pongrác életútjából jól játszódik, hogy az első alispáni hivatalból volt lehetőség feljebb lépésre a vármegyei tisztikar keretein túlra, igaz ehhez egyértelműen különleges háttér, politikai beágyazottság kellett. Somssich és Czindery a köznemesség nagybirtokosi elitjéből kerültek ki, majd mindketten az udvarhű tábor pártfogoltjaként jutottak a csúcsra – ellenzéki hurok pengetésével biztosan nem lehetett volna ilyen magasra jutni. Fontos megjegyezni azonban, hogy két feltétel közül az előbbi – azaz a nagybirtokosi háttér – bár mindenképpen segítette az előrehaladást, bizonyos esetekben a tehetség helyettesíteni tudta ennek hiányát. Jó példa erre Igmándy Antal pályája.

A férfi 1778-ban született Mozsgón egy római katolikus középirtokos család sarjaként. A család első ismert őse, Sámuel, az oszmánok kiűzését követően tűnt fel a vármegye vidékén, majd az 1690-es évektől kezdve a Szigetvártól északra fekvő Boldogasszonyfán és környékén rendelkeztek földterületekkel a rokonság tagjai. Antal volt az első Igmándy, aki Somogy tisztikarában méltóságot viselt, elődei kapcsán hasonló karrierrel nem tudunk. Magasra ívelő pályája meglepetésként hathatna, ha nem ismernénk életútjának egyes állomásait. Miután bátyja, Emánuel²¹⁸ kibukott a győri akadémiáról, az ifjabb fivér a tanulmányaivaljával sikeresebbnek bizonyult ugyanitt. A bölcséleti képzés abszolválása után jogi végzettséget szerzett, megalapozva későbbi közeleti pályáját. Az 1806-os tisztújítás alkalmából a szigeti járásban már működő alszolgabíróként találjuk, amely titulusban megerősítésre került. 1808-ban főszolgabíróvá választották ugyanitt. 1812-ben a folyó országgyűlésen lebetegedő egyik somogyi küldött pótlásának feladatával tisztelték meg a rendek. 1813-ban és 1817-ben a restaurációk alkalmával megőrizte főszolgabírói címét, utóbbi választás után azonban megvált hivatalától, pontosabban elcserélte azt és főispáni kinevezés nyomán a vármegye főjegyzője lett. Ezt a pozíciót tizenkét esztendőn keresztül viselte Igmándy, mielőtt újabb előléptetésben részesült. 1829-ben a kőszegi kerületi tábla ülnökévé nevezték ki, amely tisztségben 1844-es haláláig megmaradt. 1814-ben még apai birtokon él, amelynek nagysága 2331 kataszteri hold. Fia, Benedek²¹⁹ követte apja példáját és közpályán mozgott, a szigetvári járás főszolgabíróságáig jutott.²²⁰

Igmándy karrierje jól mutatja, hogy a nemesi középrétegből is magasra lehetett jutni a hivatalnoki pályán – igaz talán olyan nagyságokba mégsem, mint a birtokosi elit soraiból. Ha

²¹⁸ Igmándy Emánuel (1777–1844), Igmándy Sándor legidősebb fia, huszárkapitány a napóleoni háborúk alatt, gyermekei honvédtisztek a szabadságharc idején.

²¹⁹ Igmándy Benedek (1820–1880), a szigetvári járás főszolgabírája az 1860-as, 1870-es években.

²²⁰ „Birtokösszeírás 1814-ben.” „Igmándy.” In: BARANYAI 1914.; NÉMETH 1899. 99-102.; PÁLMÁNY 2011. 706.; „Tisztújítás 1860-ban. Mérey József alispán.” „Tisztújítás (1867).” „Az új törvényhatósági bizottság. Tisztújítás 1871. decz.” In: REISZIG 1914b.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés 1806. 413-424.; 1813. 695-709.; 1817. 665-687., valamint KEMPELEN 1911-1915. és NAGY 1857-1868. néhány szavas leírásokat közölt csak a családról.

megnézzük a korszak azon somogyi méltóságviselői névsorát, akik országos kinevezésekben részesültek (összesen 9 fő), akkor láthatjuk, hogy Igmándy az egyetlen komolyabb „hátszín” nélkül csúcsra jutó egyén. Rajta kívül a listán²²¹ befolyásos nagybirtokos dinasztiák (Czindery, Csapody, Somssich), valamint a vármegyében jelentős méltóságviselő múlttal rendelkező középbirtokos családok (Kovács, Sárközy, Tallián) tagjai szerepelnek csak. A főjegyzőből lett kerületi táblabíró esete tehát egyedi, már csak azért is, mert másoktól eltérően nem az alispáni hivatal jelentette számára az ugródeszkát egy országos titulus irányába, hanem a már említett főjegyzői. (Ebben a tekintetben még szintén kivételt képez az Igmándyhoz nagyon hasonló pályát befutó Tallián János²²² személye, aki főügyészből lett császári biztos és a királyi ítélő tábla bírójaként.)

Név	Legmagasabb vármegyei hivatal	Legmagasabb országos hivatal	Birtok (kh)
Czindery László	első alispán (1830–40)	főispán, majd császári biztos (Somogy, 1845–48, '49 jan.–ápr.)	13780
Csapody Gábor	első alispán (1807–13)	tanácsos (1812 előtt)	8959
Igmándy Antal	főjegyző (1818–29)	Kőszegi kerület táblán ülnök (1829–44)	2331
Kovács Antal	első alispán (1813–24)	tanácsos (1819/1820)	4475
Sárközy Albert	első alispán (1840–48)	főispán, kormánybiztos (Somogy, 1848)	2045 ²²³
Sárközy István	másodalispán (1824–36)	tanácsos (1837)	
Somssich Pongrácz	első alispán (1824–30)	kamarás, belső titkos tanácsos (1841-től), főispán (Baranya, 1836)	9278
Tallián Boldizsár	másodalispán (1816–24)	kamarás (1815)	2559 ²²⁴
Tallián János	első ügyész (1836–49)	királyi ítélő tábla bírójaként (Sopron, 1858), császári biztos (1849)	4971 ²²⁵

15. táblázat: Azon 1808 és 1830 közötti somogyi tisztségviselők listája, akik országos méltóságokra jutottak pályájuk során²²⁶

Végignézve a fenti listát jól látszik, hogy a legtöbb „országos” karrier valójában nem mérhető Somssich Pongrácz vagy éppen Czindery László életútjához. Csapody Gábor és Kovács Antal első alispáni, Sárközy István másodalispáni tevékenysége elismeréséért kapott tanácsosi kinevezést az udvartól, a titulus azonban csak presztízzsel járt, valódi hatalommal nem. Hasonló

²²¹ Lásd 15. táblázat.

²²² Tallián János (1802–1898), első ügyész (1836–49), országgyűlési követ (1843–44), szigeti alszolgabíró (1828–36?) Somogyban, majd a szabadságharc alatt császári biztos, később pedig a királyi ítélő tábla bírójaként Sopronban 1858-tól. „Tallián (Vizeki).” In: BARANYAI 1914.; „Tallián család. (Vizeki). Somogyi ág.” In: NAGY 1857–1868.; MNL SML Közgyűlés 1828–1830.

²²³ Sárközy Albert esetén értelem szerint apai birtok.

²²⁴ Apai birtok.

²²⁵ Nagypai birtok.

²²⁶ Lista összeállítva a dolgozat mellékletében szereplő méltóságviselő névjegyzék alapján. Birtokadatok átvéve: „Birtokösszeírás 1814-ben.” In: BARANYAI 1914.

módon részesült a szintén tiszteletbeli kamarási címmel Tallián Boldizsár²²⁷ nem sokkal másodalispánna választása előtt. Míg Sárközy Albert ugyan Somogy főispánja és kormánybiztosa is volt, de ezt inkább a 1848–49-es zavaros eseményeknek köszönhette, mintsem szerves karrierépítésnek, a szabadságharc bukása után érthető okok miatt kiszorították a közéletből.

²²⁷ Tallián Boldizsár (1781–1834), császári királyi kamarás (1815-től), somogyi másodalispán (1816–24), igali főszolgabíró (1806 előtt–1816). „Tallián (Vizeki).” In: BARANYAI 1914.; Hof- und Staats-Schematismus 1817. 78.; „Tallián család. (Vizeki). Somogyi ág.” In: NAGY 1857–1868.; MNL SML Közgyűlés 1806–1824.; TALLIÁN, 1834. július 21.

7. Összegzés

A dolgozat végére érve képet kaptunk a régi századelő hivatalviselőinek világáról, a mezoszinten elvégzett elemzésekkel értelmeztem a korszakot jellemző makrofolyamatokat, jelenségeket. Tipikus hivatali életpályák felvázolásával a következő konklúziókat fogalmazhatom meg: a 19. század elejére a korábban tapasztalható „tiszttviselőhiány” megszűnt Somogyban, ez pedig együtt járt a vármegyei igazgatás professzionizálódásával. 1800-ra a tisztikar hivatalainak száma állandósult a közigazgatás kiépülésével, a járási rendszer több mint négy évtizedre megszilárdult. Azzal, hogy egyes tisztségekre egyre több alkalmas személy is pályázhatott, a magasabb hivatalok megszerzése nehezebb lett. A tisztikarba magasabb szinten történő belépés lehetősége megszűnt, mivel a tisztikar szinte összes főbb titulusáért kisebb „tömegek” álltak sorba várva a regnáló hivatalnokok bukását vagy előlépését. Az érvényesülni vágyók nagy részének immár végig kellett járnia a hierarchia minden egyes lépcsőfokát bármilyen egzisztenciából is érkeztek. Jó példa erre a már emlegetett nagybirtokos Somssich-fivérek esete, akik a legalacsonyabb tisztségekből jutottak el a törvényhatóság csúcsára. A családi háttér továbbra is erősen determinálta az egyes személyes életpályák alakulását, elég csak arra gondolni, hogy Mérey-, Sárközy- és Tallián-famíliák négy-négy, míg a Vésseyek, illetve a felemelkedő Siklóssyak három-három hivatalviselőt is adtak a vármegyének a vizsgált periódusunkban (összesen 18 főt, az adatbázisba vett tisztikar több mint negyedét). A feldolgozott 1814-es birtokösszeírásunk alapján világos, hogy ezen családok szinte mind a jómódú középnemesi réteget, azaz a *bene possessionatit* gyarapították. A csoport térnyerése a közigazgatásban – az országos szakirodalmi háttér várakozásaival összhangban kimutathatóan megtörtént, viszont a főméltóságok szintjén továbbra is a köznemesi elit dominált (Csapody Gábor, Somssich Pongrácz és Czindery László alispánok 10 ezer hold környéki földterületekkel rendelkeztek a vármegyében, Kovács Antal pedig a közép- és nagybirtokosi lét hátárán mozgott a maga 4-5 ezer holdas birtoktestével).

A vizsgált korszakban Somogy vármegyében szinte ugyanakkora esélye volt a méltóságviselőknek a hivatalban maradásra, mint az onnan való önkéntes vagy kikényszerített távozásra. (A számvevői szék az elemzett módon kivételt képezett, itt az általános trendtől eltérően magas fluktuációt tapasztaltunk a gazdasági ismeretekkel rendelkező szakemberek hiánya miatt.) A méltóságból való távozások mögött az újra nem választások, illetve az újra nem jelölések, újra nem indulások esetei fedezhetők fel a leggyakoribb okokként, de ezeket már szorosán követte az „előléptetésekből” származó személycserék, mutatva a titulusról titulusra haladó tipikus hivatalviselői életpályák elterjedését. Ha a tisztikar személyi változásait lebontjuk az egyes restaurációkra, jól kirajzolódik, hogy minél több idő telt el két választás

között annál nagyobb az átrendeződés a hierarchiában, valamint az egyes közéleti csoportosulások tértnyerése vagy éppen bukása együtt járt a közigazgatás számos szereplőjének eltávolításával is.

Somogy vármegyét a periódusban alapvetően a felfele ívelő, lineáris életutak jellemezték. A méltóságból kikerülés vagy a kívánt hivatal meg nem szerzése könnyen egy vármegyei karrier végét jelenthette. Önszántukból kevesen léptek vissza vagy oldalra a hierarchiában annak lealacsonyító stigmája miatt. A korszak alispánjainak jelentős része (Csapody, Kovács, Somssich Pongrác, Sárközy, Czindery) nem viselt hivatalt közvetlenül megválasztása előtt, mert az alispánságon kívül számukra minden más méltóság elfogadása már rangon alulinak számított volna az első néhány év törvényhatósági szolgálata után. Azok előtt, akik már nem akartak vagy nem tudtak érvényesülni a közigazgatásban, alapvetően két út kínálkozott: az uradalmi gazdaságok, illetve az országos hivatalok. E munka utóbbi esettel foglalkozott részletesebben. Megállapítottuk, hogy a vármegyei világból a „nagypolitika” szintjére csak kormányzati hátszéllel és nagybirtokosi háttérrel lehetett fellépni, bár utóbbit kivételes esetben a tehetség is helyettesíthette.

A dolgozat eredményeit ugyan, ahol lehetett összevettem más törvényhatóságokban tapasztaltakkal, azonban a szöveg fősodra értelem szerint a somogyi állapotokra fókuszált. És bár ezzel az 1810–1820-as évek hivatalviselőit alapvetően sikerült megragadnunk és keretbe foglalnunk, mindenképpen további vizsgálatok szükségesek, hogy láthassuk mennyire reprezentatívak vagy éppen egyediek konklúzióink.

Mellékletek

1. sz. melléklet: Somogy vármegye archontológiája 1808 és 1830 között²²⁸

Főispánok

Széchenyi Ferenc	1798–1811
Teleki László ²²⁹	1811–1821
Sigray József ²³⁰	1822–1830

Alispánok

Első

Csapody Gábor	1807–1813
Kovács Antal	1813–1824
Somssich Pongrácz ²³¹	1824–1830
Czindery László ²³²	1830–1840

Másod-

Záborszky Mihály ²³³	1807–1809
Illés Ferenc ²³⁴	1809–1812
Kovács Antal	1812–1813
Somssich Miklós ²³⁵	1813–1815
Tallián Boldizsár ²³⁶	1816–1824
Sárközy István	1824–1836

Főszolgabírák

²²⁸ Archontológia összeállítva MNL SML IV.1.b. Közgyűlés. 1806–1830. tisztújításokról szóló beszámoló; valamint „Vármegyei fő- és alispánok.” In: REISZIG 1914b. alapján. Az 1830 utáni adatok nagyrészt a korabeli folyóiratirodalom biztosította: *Hirnök*, 1843. 2.; *Jelenkor*, 1833. 1-2.; *Jelenkor*, 1836. 1.; *Jelenkor*, 1840. 1-2. A dolgozat a megyegyűlés forrásanyagának óriás terjedelme miatt csak a restaurációkon tapasztalható hivatalváltozásokat dolgozta fel, a tisztválasztások közötti változásokról csak akkor tudósít, ha ezekről más dokumentumokból, szakirodalomból szerzett tudomást.

²²⁹ Főispáni helytartó 1812 és 1813 között.

²³⁰ Főispáni helytartó 1822 és 1824 között.

²³¹ Mandátuma lejártát nem várta meg, korábban lemondott országos politikai szerepvállalása miatt. L. többek között KAPOSI 2002. 79.

²³² Megválasztva az 1830. augusztus 3-i megyegyűlésen. „Czindery László alispán.” In: REISZIG. 1914b.

²³³ 1809. május 15-én értesült Somogy vármegye arról, hogy idő előtt másodalispáni megbízatásáról lemondott, helyébe pedig egyúttal Illés Ferencet nevezte ki Széchenyi főispán. KOVÁCS 2020. 10.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés. 1809. 348-349.

²³⁴ 1812. június 4-én hivatalviselés közben elhalálozott. ILLÉS, 1812. június 4.

²³⁵ Ideje korán mondott le másodalispáni titulusáról, indoklásában a családi gazdaságra való koncentrálásra hivatkozott. POLGÁR 2004. 41.; *Vasárnapi Ujság*, 1871. 2.

²³⁶ A megüresedett méltóságra a rendek őt választották meg az 1816. április 24-i közgyűlésen. POLGÁR 2004. 41.; MNL SML IV.1.b. Közgyűlés. 1816. 1430.

Babócsai járás

Országgh András	1808–1813
Somssich Pongrácz	1813–1817
Tallián György	1817–1824
Sárközy Lajos	1824–1840

Igali járás

Tallián Boldizsár ²³⁷	1806?–1816
Somogyi Ferenc	1816–1824
Siklóssy József ²³⁸	1824–1836?

Kaposi járás

Bogyay Péter	1808–1817
Stephaics Gáspár	1817–1824
Szalay József	1824–1828
Bogyay Péter (újra)	1828–1833

Marcali járás

Véssey Mihály ²³⁹	1797?–1817?
Véssey Ferenc ²⁴⁰	1817?–1828
Hochreiter Ambrus	1828–1843

Szigeti járás

Igmándy Antal ²⁴¹	1808–1818
Szekér József ²⁴²	1818–1822
Gaál József	1824–1833

Főadószedők

Sárközy István ²⁴³	1807–1815
-------------------------------	-----------

²³⁷ Az 1806-ban már megerősítik a titulusban, elődjét két restauráció között váltotta.

²³⁸ 1836-ban már mást választanak meg.

²³⁹ 1797-ben már hivatalban találjuk a csurgói gimnázium alapítása idején (CSURGÓ 1894. 10.), ez az 1795-ös tisztújításhoz képest időközbeni változás. „Véssey (Vései).” In: BARANYAI 1914. szerint 1817-ig maradt hivatalban, de a vármegyei jegyzőkönyvek tanúsága szerint az ez évi tisztújítás alkalmával már nem ő töltötte be a tisztséget.

²⁴⁰ Már a restauráció előtt is a marcali járás főszolgabírája.

²⁴¹ Főjegyzői kinevezése miatt lemondott. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés. 1818. 85.; POLGÁR 2004. 49.

²⁴² Korábbi alszolgabíró, kinevezve Teleki főispán által. 1822-ben elhunyt, ezután üres a tisztség a következő restaurációig. MNL SML IV.1.b. Közgyűlés. 1818. 1489.; POLGÁR 2004. 49.

²⁴³ Idő előtt megvált titulusától.

Stephaics Gáspár ²⁴⁴	1815–1818
Thulmon Pál ²⁴⁵	1818–1836?

Számvevők

Hunkár László	1808–1813
Roboz István ²⁴⁶	1813–1817?
Szalay Lajos ²⁴⁷	1817?–1828
Lakics Zsigmond ²⁴⁸	1828–1843?

Első ügyészek

Szokolay Dániel	1808–1813
Csépán István	1813–1817
Siklóssy Viktor ²⁴⁹	1817–1836?

Másodügyészek

László József	1808–1813
Somogyi Ádám	1813–1828
Szalay József ²⁵⁰	1828–1836?

Főjegyzők

Somssich Miklós	1808–1813
Gyömörey József ²⁵¹	1813–1815
Mérey László ²⁵²	1815–1818
Igmándy Antal	1818–1829
Sárközy Albert	1830–1836

Aljegyzők²⁵³

²⁴⁴ Az 1817-es tisztújítás alkalmával Thulmon Pál választották meg főadószedőnek, de annak elfoglaltsága miatt a következő év elejéig hivatalban maradt.

²⁴⁵ Az 1836-os választás után már nem őt találjuk a hivatalban.

²⁴⁶ 1817-es tisztújításkor már nem viseli a hivatalt.

²⁴⁷ Az 1817-es restauráció előtt is már a méltóságban találjuk.

²⁴⁸ Az 1843-as megyegyűlés alkalmával már biztosan leváltják.

²⁴⁹ Az 1836-os már biztosan mást választanak meg helyette.

²⁵⁰ Ua.

²⁵¹ 1815-ben lemondott.

²⁵² 1814 és 1815 között fizetés nélküli főjegyző Gyömörey József mellett.

²⁵³ A fizetés nélküli tiszteletbeli aljegyzők nem szerepelnek a listán.

Gaál István ²⁵⁴	1808?–1813
Gyömörey József	1808–1813
Sárközy Albert ²⁵⁵	1813–1830
Bezerédy Pál ²⁵⁶	1813–1814
Czindery László	1813–1817
Bárány Boldizsár	1817–1824
Paiss Boldizsár	1824–1828
Bosnyák Benedek ²⁵⁷	1828–1836?

Alszolgabírák

Babócsai járás

Illés Károly	1808–1813
Sárközy Károly ²⁵⁸	1808–1817?
Siklóssy József ²⁵⁹	1813–1817?
Gaál József ²⁶⁰	1817?–1824
Sárközy Lajos ²⁶¹	1817?–1824
Vasdinnyi József ²⁶²	1824–1833?
Siklóssy Mátyás	1824–1828
Berzsenyi István ²⁶³	1828–1833?

Igali járás

Somogyi Ferenc ²⁶⁴	1800?–1817?
Roboz Benedek ²⁶⁵	1806?–1817
Spissich Ignác ²⁶⁶	1817?–1824
Antal György	1817–1824

²⁵⁴ 1808-as restauráció előtt már aljegyző.

²⁵⁵ 1813-as választásokon már aljegyzőként van jelen. Czindery László mellett fizetett tiszteletbeli másodaljegyző 1813 és 1814 között, annak elfoglaltsága, valamint fizetésről való lemondása miatt. 1814-ben rendes aljegyző Bezerédy Pál főjegyző távozása után.

²⁵⁶ Az 1814-ben lemondott hivataláról.

²⁵⁷ Az 1836-os restauráción mást választanak meg a tisztségre.

²⁵⁸ Az 1817-es tisztválasztás idején már nem ő tölti be a titulust.

²⁵⁹ Ua., a kaposi járásban találjuk alszolgabíróként ekkor.

²⁶⁰ Az 1817-es megyegyűlés előtt már viseli a méltóságot.

²⁶¹ Ua.

²⁶² Az 1833-as tisztújításon már biztosan mást választanak meg.

²⁶³ Ua.

²⁶⁴ Az 1800-as megyegyűlés alkalmával már viseli a hivatalt, 1817-ben pedig már nem al-, hanem főszolgabíró járásban a tisztújítás idején.

²⁶⁵ Már az 1806-os restauráció előtt is betölti a pozíciót.

²⁶⁶ Az 1817-es hivatalnokválasztás idején már megújítják alszolgabíróként.

Svastics István	1824–1836
Zichy János ²⁶⁷	1824–1833?

Kaposi járás

Stephaics Gáspár ²⁶⁸	1800?–1817?
Szalay József	1808–1824
Siklóssy József ²⁶⁹	1817?–1824
Bárány Boldizsár	1824–1828
Záborszky Imre ²⁷⁰	1824–1836?
Berzsenyi Farkas ²⁷¹	1828–1836?

Marcali járás

Véssey Ferenc ²⁷²	1806?–1811?
Tebery Antal ²⁷³	1806?–1817
Somssich Pongrácz	1811–1813
Domaniczky Ferenc ²⁷⁴	1813–1828?
Tallián József ²⁷⁵	1817–1828?
Thassy Károly ²⁷⁶	1828?–1833?
Véssey Antal ²⁷⁷	1828?–1840?

Szigeti járás

Szekér József ²⁷⁸	1806?–1818
Sághy Antal	1808–1813
Mérey Gáspár	1813–1817
Mérey József	1817–1824
Sághy Antal (2x) ²⁷⁹	1818?–1824
ifj. Bakó Farkas	1824–1828
Mérey Emánuel	1824–1828

²⁶⁷ 1833-ban már biztosan mást választ meg helyette a vármegye.

²⁶⁸ Az 1800-as megyegyűlés előtt már a tisztségben találjuk, 1817-re viszont már távozik, ekkor főadószedő.

²⁶⁹ Az 1817-es l már hivatalban.

²⁷⁰ 1836-ban más kerül az alszolgabírói székbe már biztosan a közgyűlés döntése alapján.

²⁷¹ Ua.

²⁷² 1806 előtt kerül pozícióba, 1811-ben már Somssich Miklóst találjuk ebben az alszolgabírói székben.

²⁷³ Az 1806-os megyegyűlés már megújítja mandátumát.

²⁷⁴ Az 1828-as restauráció előtt távozik hivatalából.

²⁷⁵ Ua.

²⁷⁶ 1828-ban már megújítják székében, 1833-tól biztosan nem ő viseli a címet.

²⁷⁷ 1828-ban már korábbi alszolgabíró, ebben a pozícióban 1833-tól nem találjuk.

²⁷⁸ Az 1806-os restauráció előtt szerzett mandátumot, 1818-ban főszolgabíróságra lép.

²⁷⁹ Szekér József 1818-as főszolgabírói kinevezését követően hívják vissza a nyugdíjból a következő tisztújítás ideig.

Tallián János ²⁸⁰	1828–1836?
Spissich Lajos ²⁸¹	1828–1833?

²⁸⁰ 1836-tól nem őt találjuk a méltóságban már biztosan.

²⁸¹ 1833-as tisztválasztást követően biztosan nem ő a járás alszolgabírája.

2. sz. melléklet: Somogy vármegye 1808 és 1830 közötti tisztikarának névjegyzéke

Név	Vármegyei hivatal	Országos hivatal	Egyéb hivatal
Antal György	igali alszolgabíró (1817–24)	-	inszurgens gyalogos főhadnagy (1809)
Bakó Farkas (ifj.)	szigeti alszolgabíró (1824–28)	-	-
Bárány Boldizsár	kaposi alszolgabíró (1824–28), aljegyző (1817–24)	-	-
Berzsényi Farkas	első alispán (1849-ben, Noszlopy alatt), kaposi alszolgabíró (1828–35)	-	Somogyi Külső Esperesség egyik világi ülnöke (1844), esküdt (1826–28)
Berzsényi István	babócsai alszolgabíró (1828–33?)	-	babócsai aladószedő (1824?–28)
Bezerédy Pál	aljegyző (1813–1817 előtt)	-	levéltáros (1828–46)
Bogyay Péter	kaposi főszolgabíró (1808–17, '28–'33), kaposi alszolgabíró (1804–08)	-	kolerabiztos (1830), tiszteletbeli ügyész (1804 előtt)
Bosnyák Benedek	igali alszolgabíró (1836?–46?), aljegyző (1828–36?)	-	tiszteletbeli aljegyző (1824 előtt–1828)
Czindery László	első alispán (1830–40), országgyűlési követ (1825–27, 1830, 1832–34), aljegyző (1813–17)	főispán, majd császári biztos (Somogy, 1845–48, '49 jan.–ápr.), főispáni helytartó (Vas, 1842–45)	-
Csapody Gábor	első alispán (1807–13), országgyűlési követ (1807), másodalispán (1806–07), igali főszolgabíró (1790 előtt–1800)	tanácsos (1812 előtt)	"koronaőr" főhadnagy (1790)
Csépán István	első ügyész (1813–17)	-	belső-somogyi református egyházmegye gondnoka (1798–1830), csurgói iskola alkurátora, ügyész (1798 után)
Domaniczky Ferenc	marcali alszolgabíró (1813–1828 előtt)	-	-
Gaál István (gyulai)	aljegyző (1808–1813)	-	-

Gaál József (alsószilvágyi)	szigeti főszolgabíró (1824–33), babócsai alszolgabíró (1817 előtt– 1824)	-	levéltáros (1813– 15)
Gyömörey József	főjegyző (1813–1815), aljegyző (1808–1813)	-	másodügyész Zalában (1802?– 06)
Hochreiter Ambrus	marcali főszolgabíró (1828–43)	-	(pozsonyi földesúr)
Hunkár László	számvevő (1808–13), igali alszolgabíró (1790 előtt– 1794 előtt)	-	"koronaőr" alhadnagy (1790), kanizsai/marcali biztos (1794?– 96?)
Igmándy Antal	főjegyző (1818–29), országgyűlési követ (1812), szigeti főszolgabíró (1808–18), szigeti alszolgabíró (1806 előtt–08)	Kőszegi kerület táblán ülnök (1830–44)	-
Illés Ferenc	másodalispán (1800–05, '09–12), országgyűlési követ (1808), főjegyző (1798 előtt–1800), kaposi főszolgabíró (1790 előtt– 1795), alszolgabíró	-	esküdt
Illés Károly	babócsai alszolgabíró (1808–13), másodügyész (1800 után–1806)	-	-
Kovács Antal	első alispán (1813–24), másodalispán (1805–06, 1812–13), országgyűlési követ (1796)	tanácsos (1817 előtt)	"koronaőr" zászlótartó (1790)
Lakics Zsigmond	számvevő (1828–43?)	-	levéltáros (1820– 27)
László József	másodügyész (1808–13)	-	-
Mérey Emánuel	szigeti alszolgabíró (1824– 28)	-	insurgens (1809)
Mérey Gáspár	szigeti alszolgabíró (1813– 17)	-	-
Mérey József	első alispán (1848, 1860– 61), másodalispán (1840– 48), kaposi főszolgabíró (1836–40), szigeti főszolgabíró (1833?–36?), szigeti alszolgabíró (1817– 24)	-	-
Mérey László	főjegyző (1815–18), fizetés nélküli főjegyző (1814–15)	-	

Országhe András	babócsai főszolgabíró (1808–13), babócsai alszolgabíró (1801 után–08)	-	inszurgens alhadnagy (1797)
Paiss Boldizsár	aljegyző (1824–28)	-	ügyvéd (1828 után)
Roboz Benedek	igali alszolgabíró (1806 előtt–1817)	-	igali esküdt (1800–1806 előtt)
Roboz István	számvevő (1813–17?)	-	babócsai biztos (1800?)
Sághy Antal	szigeti alszolgabíró (1808–13, 1818 után–1824)	-	szigeti esküdt (1800?–08)
Sárközy Albert	első alispán (1840–48), másodalispán (1836–40), országgyűlési követ (1832–36), főjegyző (1830–36), aljegyző (1813 előtt–1830)	főispán, kormánybiztos (Somogy, 1848)	belső somogyi református egyházmegye gondnoka (1830–60), kolerabiztos (1830)
Sárközy István	másodalispán (1824–36), babócsai főszolgabíró (1794–1801), főadószedő (1788–94, 1807–15), aljegyző (1785)	tanácsos (1837)	belső-somogyi református egyházmegye gondnoka (1793–1845), "koronaőr" alhadnagy (1790), élelmezési biztos a török háborúban (1788), ellenőr (1786)
Sárközy Károly	babócsai alszolgabíró (1808–1817 előtt)	-	-
Sárközy Lajos	babócsai főszolgabíró (1824–40), babócsai alszolgabíró (1817 előtt–1824)	-	inszurgens őrmester, főhadnagy (1809)
Siklóssy József	igali főszolgabíró (1824–36?), kaposi alszolgabíró (1817–24), babócsai alszolgabíró (1813–1817 előtt)	-	-
Siklóssy Mátyás	babócsai alszolgabíró (1824–28)	-	babócsai esküdt (1817?–24)
Siklóssy Viktor	első ügyész (1817–36?)	-	tiszteletbeli aljegyző (1800?)
Somogyi Ádám	másodügyész (1813–28)	-	-
Somogyi Ferenc	igali főszolgabíró (1816–24), igali alszolgabíró (1800 előtt–16)	-	-
Somssich Miklós	másodalispán (1813–15), országgyűlési követ (1811–12, '30, '32–36, '39–	-	árvaszéki elnök (1817–46),

	40), főjegyző (1808–1813), aljegyző (1806–1808)		kolerabiztos (1831)
Somssich Pongrácz	első alispán (1824–30), országgyűlési követ (1825–27), babócsai főszolgabíró (1813–17), kaposi alszolgabíró (1811–13)	kamarás, belső titkos tanácsos (1841), főispán (Baranya, 1836), személynök (1833), főispáni helytartó (Pest, 1832), alnádor (1830)	-
Spissich Ignác	igali alszolgabíró (1817 előtt–1824)	-	-
Spissich Lajos	szigeti alszolgabíró (1828–33?)	-	-
Stephaics Gáspár	kaposi főszolgabíró (1817–24), főadószedő (1815–18), kaposi alszolgabíró (1800–15)	-	-
Svastics István	igali főszolgabíró (1836–40), igali alszolgabíró (1824–36)	-	-
Szalay József	másodügyész (1828–36?), kaposi főszolgabíró (1824–28), kaposi alszolgabíró (1808–24)	-	tiszteletbeli aljegyző (1824)
Szalay Lajos	számvevő (1817?–28, 1806 előtt–1808)	-	-
Szekér József	szigeti főszolgabíró (1818–22), szigeti alszolgabíró (1806 előtt–1818), babócsai alszolgabíró (1800?–1806 előtt)	-	-
Szokolay Dániel	első ügyész (1808–13), aljegyző (1806?–08)	-	kolerabiztos (1830) levéltáros (1804–13), esküdt (1798?), iskolamester Hedrehelyen (1798?)
Tallián Boldizsár	másodalispán (1816–24), igali főszolgabíró (1806 előtt–1816)	kamarás (1816)	-
Tallián György	babócsai főszolgabíró (1817–24), babócsai alszolgabíró (1806 előtt–08)	-	kolerabiztos (1830)

Tallián János	első ügyész (1836–49), országgyűlési küldött (1843–44), szigeti alszolgabíró (1828–36?)	királyi ítélő tábla bírója (Sopron, 1858), császári biztos (1849)	-
Tallián József	marcali alszolgabíró (1817–1828 előtt)	-	-
Tebery Antal	marcali alszolgabíró (1806 előtt–1817), igali alszolgabíró (1800–1806 előtt)	-	-
Thassy Károly	szigeti főszolgabíró (1833–43), marcali alszolgabíró (1828 előtt–1833)	-	-
Thulmon Pál	főadószedő (1818–36?)	-	kaposi aladószedő (1813 előtt–1818)
Vasdinnyi József	babócsai alszolgabíró (1824–33?)	-	babócsai esküdt (1817?–24)
Véssey Antal	marcali alszolgabíró (1828 előtt–1840?)	-	-
Véssey Ferenc	marcali főszolgabíró (1817 előtt–1828), marcali alszolgabíró (1806–1811 előtt)	-	tiszteletbeli aljegyző (1800?)
Véssey Mihály	marcali főszolgabíró (1797?–1817 előtt), kanizsai/marcali alszolgabíró (1795–1797?)	-	-
Záborszky Imre	főadószedő (1836–46?), kaposi alszolgabíró (1824–36?)	-	úti biztos (1817?), uradalmi ügyész (1823?)
Záborszky Mihály	másodalispán (1807–09), kaposi főszolgabíró (1800–07), kaposi alszolgabíró (1795–1800)	-	"koronaőr" alhadnagy (1790)
Zichy János	igali alszolgabíró (1824–33?)	-	-

3. sz. melléklet: Az 1813-as somogyi tisztújítás jelöltjeinek birtokosi háttere az 1814-es vármegyei birtokösszeírás alapján (a kataszteri hold adatok egész számra kerekítve)

Alszolgabírói jelöltek birtokosi háttere			
Név	Tisztség	Birtokméret (kh)	Megjegyzés
Antal György	kaposi, igali alszolgabírójelölt	1642	osztatlan örökség
Domaniczky Ferenc	megválasztott marcali alszolgabíró	1932	apai birtok
Gaál József	kaposi, szigeti, babócsai alszolgabírójelölt	1742	anyai birtok
Gussics József	igali alszolgabírójelölt	Nem ismert	
Illés Károly	korábbi babócsai alszolgabíró és -jelölt	144	
Mérey Gáspár	megválasztott szigeti alszolgabíró	1470	apai birtok
Roboz Benedek	megválasztott igali alszolgabíró	159	
Roboz István	babócsai alszolgabírójelölt	N. i.	
Sághy Antal	korábbi szigeti alszolgabíró és -jelölt	233	
Sárközy Albert	kaposi alszolgabírójelölt	2045	apai birtok
Sárközy Károly	megválasztott babócsai alszolgabíró	1148	
Sárközy Lajos	babócsai alszolgabíró jelölt	135	
Siklóssy József	megválasztott babócsai alszolgabíró	96	anyai
Simon Imre	igali alszolgabírójelölt	90	
Somogyi Ádám	szigeti alszolgabírójelölt	476	apósi birtok (Mérey Ignác)
Somogyi Ferenc	megválasztott igali alszolgabíró	90	anyai birtok
Somssich Pongrácz	korábbi marcali alszolgabíró és -jelölt	9278	
Stephaics Gáspár	marcali alszolgabírójelölt, megválasztott kaposi alszolgabíró	943	
Szalay József	megválasztott kaposi alszolgabíró	604	apai birtok
Szekér József	megválasztott szigeti alszolgabíró	N. i.	
Tallián István	kaposi alszolgabírójelölt	4971	apai birtok
Tallián József	marcali alszolgabírójelölt	4971	apai birtok
Tebery Antal	megválasztott marcali alszolgabíró	N. i.	
Átlagos birtokméret		1693	

Főszolgabírói jelöltek birtokosi háttére			
Név	Tisztség	Birtokméret (kh)	Megjegyzés
Bogyay Péter	kaposi főszolgabíró	1690	testvérel közös birtok
Csépán István	babócsai főszolgabírójelölt	Nem ismert	
Gaál István	igali főszolgabírójelölt	4775	
Guáry József	kaposi főszolgabírójelölt	690	
Gyömörey József	kaposi főszolgabírójelölt	558	apai birtok
Igmándy Antal	szigeti főszolgabíró	2331	
Kovács István	babócsai főszolgabírójelölt	391	
báró Majthényi Antal	igali főszolgabírójelölt	1394	testvérel közös birtok
Országgh András	korábbi babócsai főszolgabíró és -jelölt	9087	osztatlan örökség
Roboz Benedek	igali főszolgabírójelölt	159	
Somogyi Ferenc	igali főszolgabírójelölt	90	anyai birtok
Somssich Pongrácz	megválasztott babócsai főszolgabíró, szigeti -jelölt	9278	
Stephaics Gáspár	marcali, kaposi főszolgabírójelölt	943	
Szekér József	szigeti főszolgabírójelölt	N. i.	
Széky András	szigeti főszolgabírójelölt	N. i.	
Tallián Boldizsár	megválasztott igali főszolgabírójelölt	2559	apai birtok
Tebery Antal	marcali főszolgabírójelölt	N. i.	
Véssey Ferenc	marcali főszolgabírójelölt	4002	
Véssey Mihály	marcali főszolgabíró	1121	
<u>Átlagos birtokméret</u>		2604	

Vármegyei főhivatalokra jelöltek birtokosi háttere			
Név	Tisztség	Birtokméret (kh)	Megjegyzés
Árva József	főszámvevőjelölt	884	apai birtok
Bezerédy Pál	kinevezett első aljegyző	N. i.	
Czindery László	kinevezett másodaljegyző	13780	
Csépán István	megválasztott főügyész	N. i.	
Fejes Márton	másodügyészjelölt	N. i.	
Guáry József	főadószedő-jelölt	690	
Gyömörey József	kinevezett főjegyző	558	apai birtok
Hunkár László	korábbi főszámvevő	5	
László József	főügyészjelölt, korábbi másodügyész	180	
Paiss Antal	főadószedő-jelölt, főszámvevőjelölt	52	
Roboz István	megválasztott főszámvevő	N. i.	
Sárközy Albert	kinevezett másodaljegyző	2045	apai birtok
Sárközy István	megválasztott főadószedő	2045	
Sárközy Lajos	másodügyészjelölt	135	
Somogyi Ádám	másodügyészjelölt	476	apósi birtok (Mérey Ignác)
Spissich Sándor	főadószedő-jelölt	2061	
Szokolay Dániel	korábbi főügyész	194	
Véssey Ferenc	főadószedő-jelölt	4002	
<u>Átlagos birtokméret</u>		1936	

Alispáni jelöltek birtokosi háttere			
Név	Tisztség	Birtokméret (kh)	Megjegyzés
Bogyay Péter	másodalispánjelölt	1690	testvérrel közös birtok
Boronkay György	másodalispánjelölt	8656	osztatlan örökség
Csák József	első alispán jelölt	1828	
Csapody Gábor	megválasztott első alispán, de jelöltségről lemond	8959	
Horváth Imre	első alispánjelölt	5476	
Igmándy Antal	másodalispán jelölt	2331	
Jankovics Ferenc	másodalispán jelölt	6866	
Kiss Ignác	első alispán jelölt	19010	
Kovács Antal	megválasztott első alispán, másodalispán jelölt	4475	
Nedeczky Rudolf	másodalispán jelölt	5166	
Sárközy István	első alispán jelölt	2045	
Somssich Miklós	megválasztott másodalispán	9780	
Tallián Boldizsár	másodalispán jelölt	2559	apai birtok
Véssey Mihály	másodalispán jelölt	1121	
<u>Átlagos birtokméret</u>		5711	

Forrásanyag

- **CZINDERY** László keresztelési anyakönyve, **1792. július 2.** In: Magyar Nemzeti Levéltár: *Teveli római katolikus születési anyakönyvek.* Budapest. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9Q97-YSY6-S89?cc=1743180&personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AX8H8-JVW> (hozzáférés: 2021. 07. 01.)
- **CSAPODY** Gábor keresztelési anyakönyve, **1760. december 9.** In: Magyar Nemzeti Levéltár: *Teveli római katolikus születési anyakönyvek.* Budapest. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-FZ7S-L?cc=1743180&personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AXCYV-RD8> (hozzáférés: 2021. 06. 25.)
- **FESTETICS** László gróf gyászjelentése, **1861. május 12.** In: Országos Széchényi Könyvtár. Gyászjelentések. Budapest. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HT-XXN8-X81?i=795&cc=1542666&cat=1246611> (hozzáférés: 2021. 08. 01.)
- **Hof- und Staats-Schematismus** des österreichischen Kaiserthums. Bécs, **1807–1843.** [online] Elérhető: <https://alex.onb.ac.at/shb.htm> (hozzáférés: 2021. 12. 25.)
- **ILLÉS** Ferenc halotti anyakönyve, **1812. június 4.** In: Magyar Nemzeti Levéltár: *Látrányi római katolikus születési anyakönyvek.* Budapest. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-TKGP-2?i=512&cc=1743180&cat=382560> (hozzáférés: 2021. 08. 25.)
- **(KAZLEV)** Kazinczy Ferenc Levelezése **I-XXV.** É. n. [online] Elérhető: http://deba.unideb.hu/deba/kazinczy_muvei/kazlev.php (hozzáférés: 2021. 10. 07.)
- **KOVÁCS** Antal keresztelési anyakönyve, **1752. április 14.** In: Magyar Nemzeti Levéltár: *Nagybajomi római katolikus születési anyakönyvek.* Budapest. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9Q97-YSY6-MJ3?cc=1743180&personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AX8Y8-W3R> (hozzáférés: 2021. 06. 26.)
- **KOVÁCS** István keresztelési anyakönyve, **1737. március 12.** In: Magyar Nemzeti Levéltár: *Nagybajomi római katolikus születési anyakönyvek.* Budapest. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939V-K2WN-P?cc=1743180&personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AVFYS-PT3> (hozzáférés: 2021. 06. 31.)

- Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára (MNL SML) IV.1.b. Somogy vármegye nemesi **közgyűlése** és albizottsága iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek. **1759–1761, 1766–1767, 1774, 1790, 1795, 1800, 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1813, 1824, 1828.** Kaposvár. [mikrofilm]
- TALLIÁN Boldizsár gyászjelentése, **1834. július 21.** In: Országos Széchényi Könyvtár. Gyászjelentések. Budapest. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HT-DTB6-3D?i=391&wc=M6WK-9M9%3A101518901%2C101805501&cc=1542666> (hozzáférés: 2021. 12. 25.)
- SZOKOLAY Antal György keresztelési anyakönyve, **1808. november 21.** In: Magyar Nemzeti Levéltár: *Aszalói keresztelési, házassági, halotti anyakönyvek 1779–1895.* Budapest. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939K-BZ97-VS> (hozzáférés: 2021. 11. 15.)
- SZOKOLAY Károly keresztelési anyakönyve, **1805. március 18.** In: Magyar Nemzeti Levéltár: *Orci keresztelési, házassági, halotti anyakönyvek 1786–1895.* Budapest. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939K-BHSP-XT> (hozzáférés: 2021. 11. 15.)
- ZÁBORSZKY Mihály keresztelési anyakönyve, **1764. szeptember 26.** In: Horvát Állami Levéltár: *Verőcei római katolikus születési anyakönyvek.* Zágráb. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q57-899C-YS2Q?i=398&cc=2040054&personUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AQKM-G-BPK16> (hozzáférés: 2021. 06. 25.)
- ZÁBORSZKY Imre gyászjelentése, **1856. szeptember 13.** In: Országos Széchényi Könyvtár: *Gyászjelentések.* Budapest. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HT-DHLS-X21?i=894&cc=1542666&cat=1246611> (hozzáférés: 2021. 07. 15.)
- ZÁBORSZKY Imre keresztelési anyakönyve, **1798. október 27.** In: Magyar Nemzeti Levéltár: *Hetesi római katolikus születési anyakönyvek.* Budapest. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939X-39D4-9?cc=1743180&personUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AXK2T-HM9> (hozzáférés: 2021. 07. 15.)
- ZICHY József gyászjelentése, **1838. december 10.** In: Országos Széchényi Könyvtár. Gyászjelentések. Budapest. [mikrofilm] Elérhető: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-6QFQ-L2B?i=780&cc=154266> (hozzáférés: 2021. 06. 25.)

Irodalom

- **A Hon**, 14. évf. (1876.) 18. sz. 2.
- **ACSÁDY** Ignác: A magyar birodalom története II. Budapest, **1904**. 828 o.
- **BALLABÁS** Dániel: A magyar nemesség társadalmi tagolódása (16-20. század). In: *Genealógia 2*. Szerk. Kollega Tarsoly István – Kovács Eleonóra – Pandula Attila – Vitek Gábor. Budapest, **2013**. 7-57.
- **BALLAGI** Géza: A magyar nemzet története 9. A nemzeti államalkotás kora 1815–1847. Budapest, **1897**. 724 o.
- **BANA** József – **KATONA** Csaba: „Franciák Magyarországon, 1809” Konferencia I. Budapest - Győr, **2010**. 226 o.
- **BANA** József – **KATONA** Csaba: „Franciák Magyarországon, 1809” Konferencia II. Budapest - Győr, **2012**. 318 o.
- **BÁN** Péter: Heves megye történeti archontológiája (1681–) 1687–2000. Eger, **2011**. 610 o.
- **BARA** Zsuzsanna: Az ismeretlen prozopográfia. *Neveléstörténet. A székesfehérvári Kodolányi János Főiskola folyóirata*. 2007. 1–2. sz. 234-244.
- **BARANYAI** Béla: Somogy vármegye nemesi családai. In: *Somogy vármegye*. Szerk. Csánki Dezső. Budapest, **1914**. [online] Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/somogy-varmegye-153D7/somogy-varmegye-nemes-csaladai-irta-baranyai-bela-orsz-leveltari-fogalmazo-somogy-varmegye-volt-foleveltarosa-16650/> (hozzáférés: 2021. 06. 24.)
- **BARISKA** István: "Véthet-e az ilyen annyit, hogy meghaljon érte?" - gróf Sigray Jakabról, halálának kétszázadik évfordulója múltán. *Vasi Szemle*, 50. évf. (1996.) 1. sz. 65-85.
- **BARÓTI** Lajos – **SZALAY** József: A magyar nemzet története IV. Magyarország a Habsburg-házból s a Habsburg-lotharingiai házból származott örökös királyok korában. Budapest, **1896–1897**. [online] Elérhető: <http://mek.oszk.hu/00800/00892/html/> (hozzáférés: 2021. 07. 27.)
- **BOROS** Dezső: A Festetics-levéltárnak a csurgói iskolára és Csokonai tanárságára vonatkozó iratai (1797–1800). Somogy megye múltjából – Levéltári évkönyv 13. Kaposvár, **1982**. 77-102.
- **CSORBA** László – **VELKEY** Ferenc: Reform és forradalom (1790–1849). Debrecen, **1998**. 256 o.

- **CSORBA** László: Magyar századok 9. A tizenkilencedik század története. Budapest, **2000.** 270 o.
- **CSURGÓI** államilag segélyezett ev. ref. főgimnázium (XXXI.) XIII. Évi értesítője a z 1894—95. Tanévről. Csurgó, **1894.** 304 o.
- **DEGRÉ** Alajos: Pálóczi Horváth Ádám és az 1819. évi zalai tisztújítás. In: *Zalai Gyűjtemény* 2. Zalaegerszeg, **1974.** 43-70.
- **DEGRÉ** Alajos: Szavazási rend a megyegyűléseken 1848 előtt. In: *Fejér Megyei Történeti Évkönyv* 6. Székesfehérvár, **1972.** 121-139.
- **DIÆTA** 18. századi magyar országgyűlések történetét kutató csoport adatbázisa. **2004–2011.** [prozopográfiai adatbázis] Elérhető: <http://szijarto.web.elte.hu/ogy.xls> (hozzáférés: 2021. 07. 17.)
- **DOBSZAY** Tamás: Az abszolutizmus és a rendek. In: *Millenniumi magyar történet. Magyarország története a honfoglalástól napjainkig.* Szerk. Tóth István György. Budapest, **2002.** 339-341.
- **DOBSZAY** Tamás – **HERMANN** Róbert: A nemzetté válás kora (1790-1848). In: *Encyclopaedia Humana Hungarica* 07. Budapest, **2000.** [online] Elérhető: <https://mek.oszk.hu/01900/01903/html/index1.html> (hozzáférés: 2021. 08. 02.)
- **DOMBÓVÁRI** Ádám: Vármegyei tisztújítások és országgyűlési követválasztások Pest megyében, 1818–1845. *Múltunk*, **2011.** 1. sz. 169-204.
- **DOMINKOVITS** Péter. Egy Vas megyei tisztségviselő a XIX. század első feléből. Adatok Kisfaludy János életútjához, szempontok a vármegyei tisztikar analitikus elemzéséhez. *Vasi Szemle*, 47. (**1993.**) 81-90.
- **DOMINKOVITS** Péter: Győr vármegye tisztújításai (1816-1845). *Comitatus*. **2000.** 9. sz. 63-72.
- **DOMINKOVITS** Péter: Hivatalviselő nemesek, hivatali pályák Győr vármegye tisztikarában, 1816–1848. *Levéltári Szemle*, 41. (**1991.**) 1. sz. 3-18.
- **ECKHART** Ferenc: Magyar alkotmány- és jogtörténet. Budapest, **2000.** (Eredeti kiadás: 1946.) 488 o.
- **ERDÉSZ** Gyula: A megyék világa a reformkorban. In: *Történelem és levéltár. Válogatás Erdmann Gyula írásaiból.* Szerk. Erdész Ádám – Á. Varga Gyula. Gyula, **2004.** 434 o.
- **ENGEL** Pál: Prozopográfia. In: *A történelem segédtudományai.* Szerk. Bertényi Iván. Budapest, **1998.** 33-34.
- **FRAKNÓI** Vilmos: Széchényi Ferencz. 1754–1820. Budapest, **1902.** [online] Elérhető: <https://mek.oszk.hu/05400/05481/html/> (hozzáférés: 2021. 06. 24.)

- **GAÁL** Zsuzsanna: A dzsentri születése. A Tolna megyei reformkori középirtokos nemesség átalakulása a neoabszolutizmus és a dualizmus korában. [PhD-értekezés. ELTE BTK. Témavezető: Glósz József.] **2007.** 239 o.
- **GÁLOCSY** Zoltán Ung vármegye főispánjai és tisztviselői a legrégibb kortól 1867- ig. Szerk. Csátáry György. Budapest–Beregszász, **2000.** 95 o.
- **GERGELY** András. A nemzeti ébredés kora 1790–1848. (Magyarország története. Szerk. Romsics Ignác.) Budapest, **2009.** 112 o.
- **GLÓSZ** József: A rendiség alkonya. Válogatott tanulmányok. Szekszárd, **2014.** 192 o.
- **GLÓSZ** József: Tolna megye középirtokos nemességének anyagi viszonyai a 19. század első felében. A Wosinszky Mór Múzeum Évkönyve 16. Szekszárd, **1991.** 152 o.
- **GŐZSY** Zoltán: Szempontok a Czindery család dél-dunántúli és horvátországi birtokosságához a 18. század első felében. In: *Rangos famíliák, jeles személyek a 18-20. századi Dél-Dunántúlon – Baranyai Történelmi Közlemények 6. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve, 2014.* Pécs, **2014.** 41-58.
- **GRÜNWALD** Béla: A régi Magyarország 1711 – 1825. Budapest, **1888.** 576 o.
- **GUNST** Péter: A magyar történetírás története. Debrecen, **1995.** 214 o.
- **GYÖMÖREY** Vincze: A magvaszakadt Zalalövői Csapody család története. Turul, **1903.** 4. sz. [online] Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Turul-turul-1883-1950-1/1903-D7F2/1903-4-DDC1/a-magvaszakadt-zalalovoi-csapody-csalad-tortenete-DF25/> (hozzáférés: 2021. 06. 24.)
- **H. BALÁZS** Éva: Bécs és Pest-Buda a régi századvégen. Budapest, **1987.** 341 o.
- *Hadi és más nevezetes történetek*, 3. kötet. Bécs, **1790.** 854 o.
- **HALIS** István: A Ferencrend kanizsai zárdája. Tanulmány Kanizsa történetéből. Nagykanizsa, **1899.** 76 o.
- *Hazai 's Külföldi Tudósítások – Nemzeti Újság*, **1807.** 2. félév. 31. sz. 254.
- **HÉJJA** Julianna Erika: Békés vármegye archontológiája (1699) 1715-1950. Főispánok és alispánok. Gyula, **2002.** 270 o.
- **HÉJJA** Julianna Erika: Békés vármegye archontológiája és prozopográfiája 1715–1848 – Közlemények Békés megye és környéke történetéből 11. Gyula, **2009.** 270 o.
- **HERMANN** Róbert: Reformkor, forradalom, szabadságharc. Válogatott tanulmányok. Budapest, **2016.** 307 o.
- *Hírnök*, 7. évf. (1843.) 40. sz. 2.
- **HORVÁTH** Attila: Magyar állam- és jogtörténet. Budapest, **2014.** 664 o.

- **HORVÁTH** Gergely Krisztián: Örökségünk és adósságaink. A rurális társadalomtörténet lehetőségei Magyarországon. *Ethnographia*, 126. évf. (2015.) 3. sz. 417-433.
- **HORVÁTH** József: Csokonai, a csurgói ideiglenes professzor. *Neveléstörténet*, 2005. 3-4. sz. 170-184.
- **HORVÁTH** Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből 1823-tól 1848-ig – 1. kötet. Bevezetés. Viszonyok az 1825-ki országgyűlés előtt. Genf, **1864**. 136 o.
- **HORVÁTH** Mihály: Magyarország történelme VIII. Budapest, **1873**. 538 o.
- **HÓMAN** Bálint – **SZEKFÜ** Gyula: Magyar történet V. Budapest, **1928**. [online] Elérhető: <https://www.elib.hu/00900/00940/html/tart/00595.htm> (hozzáférés: 2021. 07. 20.)
- **HUDI** József: A Veszprém megyei politikai elit a 18-19. században. In: Társadalomtörténeti módszerek és forrástípusok. – Rendi társadalom, polgári társadalom 1. [Konferencia. Salgótarján, 1986. szeptember 28-30.] *Adatok, források és tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból* 15. Salgótarján, **1987**. 99-110.
- **HUDI** József: Curialista nemesek Veszprém vármegye tisztikarában a 18. században. *Comitatus*, **1993**. 7-8. sz. 138-143.
- **HUDI** József: Tisztújítási rendtartás Veszprém vármegyében 1819-ben. *Comitatus*, **2000**. 6. sz. 48-55.
- **HUDI** József: Veszprém vármegye nemessége 1812-ben. In: *Mágnások, birtokosok, címerlevelek. (Rendi társadalom – polgári társadalom 9.)* Szerk. Ódor Imre – Pálmány Béla – Takács Péter. Debrecen, **1997**. 219-227.
- *Jelenkor*, 2. évf. (1833.) 90. sz. 1-2.
- *Jelenkor*, 5. évf. (1836.) 98. sz. 1.
- *Jelenkor*, 9. évf. (1840.) 9. sz. 1-2.
- **JUTAI** Péter: Nemesi liberalizmus a reformkori Somogy megyében. A rendszeres munkálatok megyei vitája és az 1832-es követutasítás. [Szakdolgozat. ELTE BTK. Témavezető: Dobszay Tamás.] **2004–2005**. 74 o. [online] Elérhető: https://www.academia.edu/30734986/Nemesi_liberalizmus_a_reformkori_Somogy_megy%C3%A9ben (hozzáférés: 2021. 06. 24.)
- **KANYAR** József: „Múzsáknak szentelt kies tartomány”. Tanulmányok Somogy művelődéstörténetéből XVIII-XX. század – Somogyi Almanach 36-40. Kaposvár, **1983**. 330 o.
- **KANYAR** József: A levéltár rövid története. In: *Területi Levéltárak fondjegyzékei* 8. *A Kaposvári Állami Levéltár fondjainak jegyzéke*. Budapest, **1962**. 1, 2.

- **KAPOSI Zoltán:** A föld és a család kapcsolata a dél-dunántúli középbirtokosok körében a 18-19. században. In: *Rangos familiák, jeles személyek a 18-20. századi Dél-Dunántúlon – Baranyai Történelmi Közlemények 6. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve, 2014.* Pécs, **2014.** 13-40.
- **KAPOSI Zoltán:** A magyarországi nagybirtokrendszer változásai (1700-1945). In: *Somogy megye múltjából - Levéltári évkönyv 32.* Kaposvár, **2001.** 95-120.
- **KAPOSI Zoltán:** Egy középbirtokosi família 100 éve Somogy vármegyében (A Somssich-család felemelkedése). In: *Somogy megye múltjából - Levéltári évkönyv 33.* Kaposvár, **2002.** 59-88.
- **KAPOSI Zoltán:** Nagybirtok és népessége Somogyban a 19. század elején. In: *Társadalomtörténeti módszerek és forrástípusok. – Rendi társadalom, polgári társadalom 1. [Konferencia. Salgótarján, 1986. szeptember 28-30.] Adatok, források és tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból 15.* Salgótarján, **1987.** 209-216.
- **KAPOSI Zoltán:** Nemesi birtokforgalom Somogyban a 19. század első felében. In: *Vidéktörténet 1.* Budapest, **2017.** 127-155.
- **KAPOSI Zoltán:** Uradalmi gazdaság és társadalom a 18–19. században. Budapest–Pécs, **2000.**
- **KAPOSI Zoltán:** Uradalmak, földbirtokosok és birtokforgalom a Dél-Dunántúlon a 19. században - Mezőgazdaságtörténeti tanulmányok 14. Budapest, **2019.** 202 o.
- **KATUS László:** A modern Magyarország születése. Magyarország története 1711–1914. Pécs, **2012.** 630 o.
- **KECSKEMÉTI Károly:** Magyar liberalizmus, 1790–1848. Budapest, 2008. 412 o.
- **KELETI Károly:** Hazánk és népe a közigazdaság és társadalmi statisztika szempontjából. Pest, **1871.** 471 o.
- **KENESSEY Kálmán:** Egy-két őszinte szó társadalmi viszonyainkat illetően. Pest, **1857.** 93 o.
- **KEMPELEN Béla:** Magyar nemes családok. I-IX. Budapest, **1911-1915.** [online] Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Kempelen-kempelen-bela-magyar-nemes-csaladok-1/> (hozzáférés: 2021. 06. 24.)
- **KOVÁCS Dániel László:** Somogyország mint hátország az 1809-es utolsó nemesi felkelés idején. [OTDK-dolgozat.] **2020.** 31 o. [online] Elérhető: https://www.academia.edu/49326025/Somogyorsz%C3%A1g_mint_h%C3%A1torsz%C3%A1g_az_1809_es_utols%C3%B3_nemesi_felkel%C3%A9s_idej%C3%A9n (hozzáférés: 2021. 06. 24.)

- **KÓSA** László: „Hét szilvafa árnyékában”. A nemesség alsó rétegének élete Magyarországon a rendi társadalom utolsó évtizedében. Budapest, **2001**. 283 o.
- **KÓSA** László: A nemesi tradíciók ködképe. Kisnemesek a rendiség utolsó évtizedeiben. *Rubicon*, 5. évf. (**1994.**) 4-5. sz. 48-52.
- **LEVI**, Giovanni: Az életrajz használatáról. Ford. Czoch Gábor. *Korall*, **2000**. Téli sz. 81–92.
- *Magyar Almanak*, 1-3. kötet. Bécs, **1794–1796**.
- *Magyar Kurir*, 4. évfolyam, (**1790.**) 21. szám
- **MARCZALI** Henrik: A magyar nemzet története 8. Magyarország története a szatmári békétől a bécsi congressusig (1711–1815). Budapest, **1898**. 626 o.
- **MARCZALI** Henrik: Magyarország története. Budapest, **1911**. 724. o.
- **MÁLYUSZ** Elemér: A reformkor nemzedéke. *Századok*, 57. évf. (**1923.**) 1-6. sz. 17-75.
- **(MÉL)** Magyar Életrajzi Lexikon 1-3. kötet. Budapest, **1967–1982**. [online] Elérhető: <https://adt.arcanum.com/en/collection/MagyarEletrajziLexikon/> (hozzáférés: 2021. 08. 02.)
- **(MNYTESZ)** A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Budapest, **1967–1976**. [online] Elérhető: <https://adt.arcanum.com/hu/collection/MNYTESZ/> (hozzáférés: 2021. 08. 02.)
- **MELHÁRD** Gyula. Somogy vármegye a rendi országgyűléseken. I. 1661–1812. Veszprém, **1905**. 456 o.
- **MERÉNYI-METZGER** Gábor: A gróf Sigray család tagjai. *Fons (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok)*, 26. évf. (**2019.**) 4. sz. 473-503.
- **MÉSZÁROS** Gábor – **TAMÁS** Máté: Levélből ügyszer Gróf Festetics János levele XX-nek a Somogy vármegyei tisztújításról (1813) és hivatali visszaélésekről. *Lymbus*, **2021**. 1. sz. 615-634.
- **MISKOLCZY** Ambrus: Egy történészvita anatómiája. 1790–1830/1848. Folytonosság vagy megszakítottság? (avagy „Mit üzent Kossuth Lajos?”) *Aetas*, 20. évf. (**2005.**) 1–2. sz. 160-212.
- **MISKOLCZY** Gyula: A modern államszervezés kora. In: *Magyar művelődéstörténet 5. Az új Magyarország*. Szerk. Domanovszky Sándor és mások. Budapest, **1942**. 5-98.
- **MOLNÁR** András: A fiatal Deák Ferenc. A felkészülés és a zalai pályakezdet éve 1803–1833. Millenniumi magyar történelem – Életrajzok. Budapest, **2003**. 351 o.
- **MOLNÁR** András: Zala megye archontológiája 1138–2000 – Zalai Gyűjtemény 50. Zalaegerszeg, **2000**. 524. o.

- **MOLNÁR** András: Zala megye reformkori tisztújításai. *Levéltári Szemle*. **1989**. 3. sz. 18-31.
- **MOLNÁR** Erik: Magyarország története. I. kötet. Budapest, **1964**. 626 o.
- **NAGY** Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. I-XII. Pest **1857-1868**. [online] Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/> (hozzáférés: 2021. 06. 24.)
- **NAGY** Lajos: Levéltári kis tükör. Kaposvár, **1870**.
- **NÉMETH** Ambrus: A Győri Királyi Tudomány-Akadémia története. II. rész. 1785–1806. Győr **1899**. 144 o.
- **PAKSA** Rudolf: Prozopográfia vagyis „kollektív biográfiai elemzés”. (A Horthy-kori magyar nemzetiszocialista elit vizsgálata.) In: *Módszertani tanulmányok*. Szerk. Ballabás Dániel. Eger, **2013**. 7-19.
- **PAJKOSSY** Gábor: A reformkor. In: *Magyarország története a 19. században*. Szerk. Gergely András. Budapest, **2003a**. 191-235.
- **PAJKOSSY** Gábor: Az abszolutizmus és a rendiség utolsó küzdelmei. Az első reformtörekvések. In: *Magyarország története a 19. században*. Szerk. Gergely András. Budapest, **2003b**. 125-153.
- **PALUGYAY** Imre: Megye-rendszer hajdan és most 1-4. kötet Pest, **1844–1848**.
- **PÁLMÁNY** Béla: A magyarországi nemesség társadalmi tagolódása (1686-1815). In: *Mágnások, birtokosok, címerlevelek*. Szerk. Ódor Imre – Pálmány Béla – Takács Péter. Debrecen, **1997**. 37-96.
- **PÁLMÁNY** Béla: A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja 1825–1848. I–II. kötet. Budapest, **2019**. 3863 o.
- **PÁLMÁNY** Béla: A magyar rendi országgyűlések történeti almanachja 1790–1812. I–II. kötet. Budapest, **2011**. 1972 o.
- **POLGÁR** Tamás: A kétszáz éve született Noszlopy Gáspárra emlékezünk. Egy evangélikus somogyi szabadsághős, Noszlopy Gáspár élete. **2020**. [online] Elérhető: https://mnl.gov.hu/mnl/sml/hirek/a_ketszaz_eve_szuletett_noszlopy_gasparra_emlekezunk#_ftn1 (hozzáférés: 2021. 07. 01.)
- **POLGÁR** Tamás: Somogyi diákok a Győri Királyi Jogakadémián 1800-1848 között. In: *Somogy megye múltjából - Levéltári évkönyv 32*. Kaposvár, **2001**. 121-136.
- **POLGÁR** Tamás: Somogyi diákok a Pécsi Püspöki Joglíceumon 1831-1848 (1850). In: *Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 38*. Kaposvár, **2007**. 81-100.

- **POLGÁR** Tamás: Tisztújítási statutumok és az 1824. évi tisztújítás Somogy vármegyében. In: *Somogy megye múltjából - Levéltári évkönyv 34-35*. Kaposvár, **2004**. 39-62.
- **REISZIG** Ede: Somogy vármegye községe. In: *Somogy vármegye*. Szerk. Csánki Dezső. Budapest, **1914a**. [online] Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/somogy-varmegye-153D7/somogy-varmegye-kozsegei-irta-reiszig-ed-dr-a-magy-tort-tarsulat-es-a-magy-heraldikai-es-genealogiai-tarsasag-igazg-valasztmanyi-tagja-kieges-154F7/?list=eyJmaWx0ZXJzIjogeyJNVSI6IFsiTkZPX0tPTllfQm9yb3Zzemt5XzEiX0sICJxdWVyeSI6ICJcInpcdTAWZTFib3Jzemt5XCliifQ> (hozzáférés: 2021. 06. 24.)
- **REISZIG** Ede: Somogy vármegye története. In: *Somogy vármegye*. Szerk. Csánki Dezső. Budapest, **1914b**. [online] Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/somogy-varmegye-153D7/somogy-varmegye-tortenete-irta-reiszig-ed-dr-15DBA/> (hozzáférés: 2021. 06. 24.)
- **RUZSÁS** Lajos: Haladók és pecsovicok. A megyei köznemesség két arca. [Előadásvázlat.] **1971**. 15 o. In: *Baranya Megyei Levéltár (BaML) XIV.52. Rúzsás Lajos MTA Dunántúli Tudományos Intézetének vezetője, történész iratai*. Pécs.
- **SÁFRÁNY** Tímea: Csongrád vármegye nemességének és tisztviselőinek társadalomtörténeti vizsgálata 1825 és 1848 között (Historiográfia, módszertan és források). In: *Doktorandusz hallgatók IX. konferenciájának tanulmányai. Az Eszterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának Kiadványai - Konferenciák, műhelybeszélgetések (18)*. Eger, **2020**. 229-254.
- **SÁRKÖZY** Imre: A Nadasdi Sárközy Család. *Turul*, **1906**. 3. sz. [online] Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Turul-turul-1883-1950-1/1906-FC48/1906-3-FFD5/a-nadasdi-sarkozy-csalad-100BE/> (hozzáférés: 2021. 07. 03.)
- **SCHRAMEK** László (szerk.): Pest megye archontológiája a kezdetektől 2016-ig. Budapest, **2016**. 107 o. [online] Elérhető: https://mnl.gov.hu/mnl/pml/pest_megye_archontologiaja_a_kezdetektol_2016_ig (hozzáférés: 2021. 08. 19.)
- **SOÓS** István: A Habsburg-kormányzat és a magyar rendek 1812 és 1825 között. *Történelmi Szemle*, 49. évf. (**2007.**) 1. sz. 91-118.

- **SOÓS István:** Választások Magyarországon. Kísérletek a vármegyei tisztújítások „megreformálására” (1810-1821). *Levéltári Közlemények* 80., **2009.** 65-156.
- **STOHL Róbert:** Festetics László albumai. *LYMBUS - Magyarságtudományi Forrásközlemények*, **2018.** 459-493.
- **STOHL Róbert:** Festetics László neveltetéséről. *LYMBUS – Magyarságtudományi Forrásközlemények*, **2008.** 211-233.
- **STONE, Lawrence:** The past and the Present Revisited. London – New York, **1987.** 440 o.
- **SZABAD György:** A társadalmi átalakulás folyamatának előrehaladása Magyarországon 1849-1867. *Valóság*, **1976.** 5. sz. 1-14.
- **SZEKFŰ Gyula:** Három nemzedék. Egy hanyatló kor története. Budapest, **1922.** 534 o.
- **SZIJÁRTÓ M. István:** A diéta. A magyar rendek és az országgyűlés, 1708 – 1792. Budapest, **2005.** 614 o.
- **SZIJÁRTÓ M. István:** A vármegye és a jómódú birtokos köznemesség a 18. században. *Aetas*, 13. évf. (**1998.**) 2–3. sz. 107-142.
- **SZIJÁRTÓ M. István:** Nemesi társadalom és politika. Tanulmányok a 18. századi magyar rendiségről. Budapest, **2006.** 291 o.
- **SZIJÁRTÓ M. István:** Hivatalviselő elit a 18. századi Somogy vármegyében. *Megyetörténet. Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére – A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai* 22. Veszprém, **2010.** 445-466.
- **SZILÁGYI Adrienn:** Egy 19. század eleji vidéki megye multipozicionális nemesi elitje. In: *Vidéki élet és vidéki társadalom Magyarországon. Rendi társadalom- polgári társadalom* 28. Budapest, **2016.** 335-356.
- **SZINNYEI József:** Magyar írók élete és munkái. Budapest, **1891–1914.** [online] Elérhető: <https://adt.arcanum.com/hu/collection/SzinnyeiMagyarIrok/> (hozzáférés: 2021. 10. 07.)
- **TILCSIK György:** Tisztújítások és országgyűlési követválasztások a reformkorban Vas megyében. *Előadások Vas megye történetéről III.* Szombathely, **2000a.** 19-38.
- **TILCSIK György:** A nemesi vármegye szervezete a XIX. század első felében. *Előadások Vas megye történetéről III.* Szombathely, **2000b.** 161-173.
- **TOLNAI** világtörténelme 8. – A legujabb kor: Szabadságharcok és nemzeti újjáébredés kora. Szerk. Horváth Cyrill – Mangold Lajos. Budapest, **1908–1912.** [Facsimile kiadás: Budapest, 1991. 441 o.

- **TOLNAI** világtörténelme 16. – A legújabb kor: A reakció és a polgárosodás küzdelmének kora. Szerk. Ballagi Aladár – Horváth Cyrill – Mangold Lajos. Budapest, **1931**. 321 o.
- **TOLNAI** világtörténelme 17. – A legújabb kor: A forradalmak kora. Szerk. Ballagi Aladár – Horváth Cyrill – Mangold Lajos. Budapest, **1930**. 324 o.
- **TÓTH** Tibor: Hitelezők és adósok. A kölcsönforgalom kérdéséhez Somogyban, 1756-1812. Budapest, **1979**. 156 o.
- **VARGHA** Balázs: Csokonai emlékek. Akadémiai Kiadó, Budapest, **1961**. 674 o.
- *Vasárnapi Ujság*, 18. évf. (1871.) 1. sz. 1-2.
- **VELIKY** János: A változás kora. Polgári szerepkörök és változáskoncepciók a reformkor második évtizedében. Budapest, **2009**. 250 o.
- **VENDE** Ernő: Irodalom, tudomány és művészet. In: *Somogy vármegye*. Szerk. Csánki Dezső. Budapest, **1914**. [online] Elérhető: <https://www.arcanum.com/en/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarország-varmegyei-es-varosai-1/somogy-varmegye-153D7/irodalom-tudomany-es-muveszet-15962/> (hozzáférés: 2021. 10. 07.)
- **VERMES** Gábor: Hungarian culture and politics in the Habsburg Monarchy, 1711-1848. Budapest – New York, **2016**. 388 o.
- **VIOLÁNÉ** Bakonyi Ibolya: Újabb adatok a somogyi udvarházak könyvkultúrájának kérdéséhez. In: *Könyvek magántulajdonban (1770–1820)*. Szerk. Török Dóbké Ágnes. Budapest, **2020**. 189-202.
- **VÖLGYESI** Orsolya: Rendi nyilvánosság és rendi politika a reformkorban. Tanulmányok. Budapest, **2016**. 276 o.
- **VÖRÖS** Károly: A társadalmi fejlődés fő vonalai. In: *Magyarország története*. Szerk. Ember Győző – Heckenast Gusztáv. Budapest, **1989**. 1570 o.
- **WELLMANN** Imre: A magyar mezőgazdaság a XVIII. században. In: *Agrártörténeti Tanulmányok*, 6. Budapest, **1979**. 194 o.
- **WELLMANN** Imre: Az udvari ember. In: *Magyar művelődéstörténet 4. Barokk és felvilágosodás*. Szerk. Domanovszky Sándor és mások. Budapest, **1941**. 279-306.

NYILATKOZAT a szakdolgozat eredetiségéről és az elektronikus feltöltésről

Alulírott Kovács Dániel László (MLVEII), a PTE Bölcsészeti – és Társadalomtudományi Karának hallgatója ezennel büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom és aláírással igazolom, hogy *Két korszak határán. A hivatalviselő elit prozopográfiai vizsgálata Somogy vármegyében 1808 és 1830 között* című szakdolgozatom **saját szellemi tevékenységem eredménye**, az abban hivatkozott nyomtatott és elektronikus szakirodalom felhasználása a szerzői jogok nemzetközi szabályainak megfelelően készült.

Tudomásul veszem, hogy szakdolgozat esetén plágiumnak számít:

- szó szerinti idézet közlése idézőjel és hivatkozás megjelölése nélkül;
- tartalmi idézet hivatkozás megjelölése nélkül;
- más publikált gondolatainak saját gondolatként való feltüntetése.

Kijelentem, hogy a plágium fogalmát megismertem és tudomásul veszem, hogy amennyiben a benyújtott szakdolgozat sérti a szerzői jogokat, úgy a dolgozat minősítése elégtelen (1), továbbá velem szemben a szakfelelős fegyelmi eljárást kezdeményez a dékánál a Tanulmányi és Vizsgaszabályzat 59. § (14) alapján.

Kijelentem továbbá, hogy a Tanulmányi és Vizsgaszabályzat 59.§ (8) értelmében a szakdolgozatomat a kari ütemezés szerinti határidőig az **elektronikus rendszerbe feltöltöm**.

Tudomásul veszem, hogy a szerzői jogi szabályok betartását a Pécsi Tudományegyetem plágiumkereső rendszerén keresztül ellenőrizheti.

Pécs, 2022. 03. 22.

hallgató aláírása

Felhasználási nyilatkozat

Név	Kovács Dániel László
Egyetem / Kar	Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
Szak	Történelem mesterszak (MA)
A képzés módja (nappali, levelező)	Nappali
A szakdolgozat benyújtásának éve	2022.
A szakdolgozat címe	Két korszak határán. A hivatalviselő elit prozopográfiai vizsgálata Somogy vármegyében 1808 és 1830 között.
Címfordítás (ha idegen nyelvű a szakdolgozat)	
A szakdolgozat témavezetője	Dr. habil. Gőzsy Zoltán egyetemi docens tanszékvezető
A szakdolgozat kereshetőségét segítő 5 kulcsszó	archontológia, birtokstatisztika, hivatalviselés, vármegye, bene possessionati

I. *

Alulírott mint a szakdolgozat szerzője, a szerzői jog kizárólagos jogosultjaként hozzájárulok, hogy a dolgozatom elektronikus benyújtását követően azt a Pécsi Tudományegyetem időbeli korlátozás nélkül, tudományos kutatás céljából, az erre jogosult, az Egyetem által meghatározott személyek számára hozzáférhetővé tegye.

II. *

Alulírott mint a szakdolgozat szerzője, a szerzői jog kizárólagos jogosultjaként nem járulok hozzá, hogy a dolgozatom elektronikus benyújtását követően azt a Pécsi Tudományegyetem tudományos kutatás céljából hozzáférhetővé tegye.

Pécs, 2022. 03. 22.

.....
a hallgató aláírása

* – Kérjük, a kívánt részt jelölje meg.